

FORSENDU- & UMHVERFISSKÝRSLA FYRIR AÐALSKIPULAG VOPNAFJARÐARHREPPS til 2040

8. september 2023

TILLAGA Á VINNSLUSTIGI,

samanber skipulagslög nr. 123/2010 og

lög um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021

TILLAGA Í VINNSLU

Þessi forsendu og umhverfisskýrsla er nú kynnt á vinnslustigi.

Er það gert til að kynna stöðu vinnunnar og fá fram þær upplýsingar sem kunna að hafa gleymst.

Óskað er eftir athugasemdum og ábendingum

Allir sem óska getið komið á framfæri athugasemdum og ábendingum við þessa tillögu með því að senda þær skriflega til skipulags- og byggingafulltrúa Vopnafjarðarhrepps á netfangið sigurdur.jonsson@efla.is eða með bréfpósti á Sigurður Jónsson, Efla Austurlandi, Kaupvangi 5, 700 Egilsstöðum

Hvað gerist næst?

Eftir kynningu á þessari vinnslutillögu, er athugasemdum og ábendingum safnað saman. Tillagan verður svo unnin áfram með þær til hliðsjónar.

Þegar frekari mótun aðalskipulagsins er lokið verður það auglýst í minnsta kosti sex vikur, í samræmi við skipulagslög. Þá verður tillagan einnig send Skipulagsstofnun og umsagnaraðilum.

Skipulagsgögn

AÐALSKIPULAG VOPNAFJARÐARHREPPS til 2040 samanstendur af:

- Greinargerð, dagsett 18. ágúst 2023
- Þéttbýlisuppdrætti, dagsett 18. ágúst 2023, í mælikvarðanum 1:50.000
- Sveitarfélagsuppdrætti, dagsett 18. ágúst 2023, í mælikvarðanum 1:100.000
- Þessari forsendu- og umhverfisskýrslu, dagsett 18. ágúst 2023
- Þemakort:
 - A: Flokkun landbúnaðarlands
 - B: Náttúruvernd
 - C: Vegir í náttúru Íslands
 - D: Þjóðlendur

Uppbygging skýrslu

Forsendu- og umhverfisskýrsla þessi er sett upp í tveimur hlutum: 1. Hluti: Staðhættir & forsendur og 2. Hluti: Stefnumótun og umhverfismat.

Fyrri hluti – Staðhættir & forsendur:

Gagnabanki aðalskipulagsins, tölulegar upplýsingar og lýsingar á staðháttum og aðstæðum. Þetta er undirtónn ákvarðana og mótunar leiðarljóss sem og meginmarkmiða málaflokka.

Seinni hluti – Stefnumótun & umhverfisskýrsla:

Hvernig leiðarljós og stefna aðalskipulagsins varð til. Umhverfismat aðalskipulagsins sem unnið var samhliða stefnumótun og afmörkun landnotkunar.

Málsmeðferð

Þessi forsendu- & umhverfisskýrsla er fylgiskjal með Aðalskipulagi Vopnafjarðar til 2040. Fylgir hún kynningar og samráðsferli þess.

Nú er verið að kynna tillögu á vinnslustigi þar sem íbúum, landeigendum og öðrum hagsmunaaðilum er gefst færi á að koma að athugasemdum og ábendingum. Þeim verður þó ekki svarað skriflega á þessu stigi.

Uppfærð tillaga verður síðan auglýst sérstaklega og þá er hægt að sjá hvort og hvernig var unnið úr athugasemdum auk þess að færi gefst aftur til koma að athugasemdum og þá verður þeim svarað formlega.

Ráðgjöf við stefnumótun og tillögugerð:

EFNISYFIRLIT

Uppbygging skýrslu	3
Málsmeðferð	3
EFNISYFIRLIT	4
1. UMHVERFI VOPNAFJARÐAR	6
1.1. Jarðfræði	7
1.1.1. Jarðhiti	7
1.2. Vatnafar	8
1.2.1. Ár	8
1.2.2. Stöðuvötn	9
1.3. Landslag	10
1.3.1. Hálendishryggir (2.1)	10
1.3.2. Fjalllendi með inndölum (2.2)	10
1.3.3. Gróðurlitlar hásléttu (3.3)	10
1.3.4. Háheiðar (3.4)	11
1.3.5. Opnir jökulsorfnir firðir (6.2)	11
1.3.6. Lágheiðar við strendur (7.2)	11
1.4. Gróðurfar	13
1.4.1. Vistgerðir á landi	13
1.5. Dýralíf	13
1.5.1. Vatnalíf	13
1.5.2. Fuglalíf	14
1.5.3. Hreindýr	14
1.6. Verndarsvæði	15
1.6.1. Fuglabjargarnes	15
1.6.2. Nýpslón og Skógarlón	15
1.6.3. Fagradalsfjöll og Kollumúli	15
1.6.4. Mikilvæg fuglasvæði	15
1.7. Veðurfar	17
1.7.1. Hitastig	17
1.7.2. Ofankoma	17
1.7.3. Vindur	17

1.8. Náttúruvá	19
1.8.1. Skriðuföll og snjóflóð	19
1.8.2. Vatnsflóð	19
1.8.3. Sjávarflóð	19
1.8.4. Jarðskjálftar	19
1.9. Loftslagsváin	19
1.9.1. Líkleg áhrif loftslagsbreytinga	20
1.9.2. Hvað getum við gert?	21
2. SAMFÉLAGIÐ	22
2.1. Byggðarsaga	23
2.1.1. Vopnafjarðarkauptún	25
2.1.2. Skipulagssaga	26
2.1.3. Menningarminjar	27
2.2. Íbúafjöldi	31
2.2.1. Þróunin frá 2000	31
2.2.2. Íbúafjöldi á svæðisvísu	32
2.2.3. Íbúafjöldi á landsvísu	33
2.2.4. Vopnafjarðarkauptún og dreifbýlið	34
2.2.5. Íbúaspá til 2040	34
2.3. Samsetning íbúa	35
2.3.1. Aldurs- og kynjaskipting	35
2.3.2. Þjóðerni	38
2.3.3. Fjölskyldugerðir	38
2.4. Atvinnulíf	39
2.4.1. Landbúnaður	40
2.4.2. Sjávarútvegur	41
2.4.3. Iðnaðar- og athafnastarfsemi	41
2.4.4. Þjónusta á vegum sveitarfélagsins	41
2.4.5. Ferðaþjónusta	43
2.5. Landnotkun og auðlindir	43
2.5.1. Efnistaka	44
2.5.2. Skógrækt	44
2.5.3. Hlunnindi jarða	44
2.5.4. Flokkun landbúnaðarlands	45

2.6. Innviðir	47
2.6.1. Vopnafjarðarhöfn	47
2.6.2. Vegasamgöngur	47
2.6.3. Flugsamgöngur	48
2.6.4. Veitur	48
2.6.5. Fráveita	49
2.6.6. Rafmagn	49
2.6.7. Fjarskipti	49
3. MÓTUN STEFNU	51
3.1. Undirstaða stefnumótunar	51
3.1.1. Hringrásarhagkerfið	51
3.2. Framtíðarsýn Vopnafjarðar	52
3.2.1. Megin stefnur málaflokka	52
3.3. Viðfangsefni sem ekki er fjallað um	60
3.4. Samræmi við aðrar stefnur	60
3.4.1. Heimsmarkmið Sameinuðu Þjóðanna	61
3.4.2. Stefneur og áætlanir á landsvísu	63
3.4.3. Stefneur og áætlanir á svæðisvísu:	65
3.4.4. Stefneur og áætlanir á staðarvísu	67
4. UMHVERFISMAT	68
4.1. Samráð við umhverfismat	68
4.2. Viðmið	68
4.3. Aðferðir	69
4.3.1. Umhverfisþættir	69
4.3.2. Vægi og einkenni áhrifa	69
4.3.3. Atriði til mats	70
4.4. Mat á áhrifum	71
4.4.1. Áhrif stefnumótunar	71
4.4.2. Breytt landnotkun ekki til mats	74
4.4.3. Breytt landnotkun til mats	74
4.4.4. Tjaldsvæðið í kauptúninu	75
4.4.5. Stækkun hafnarsvæðis	77
5. HEIMILDASKRÁ	81

1. HLUTI

STAÐHÆTTIR & FORESENDUR

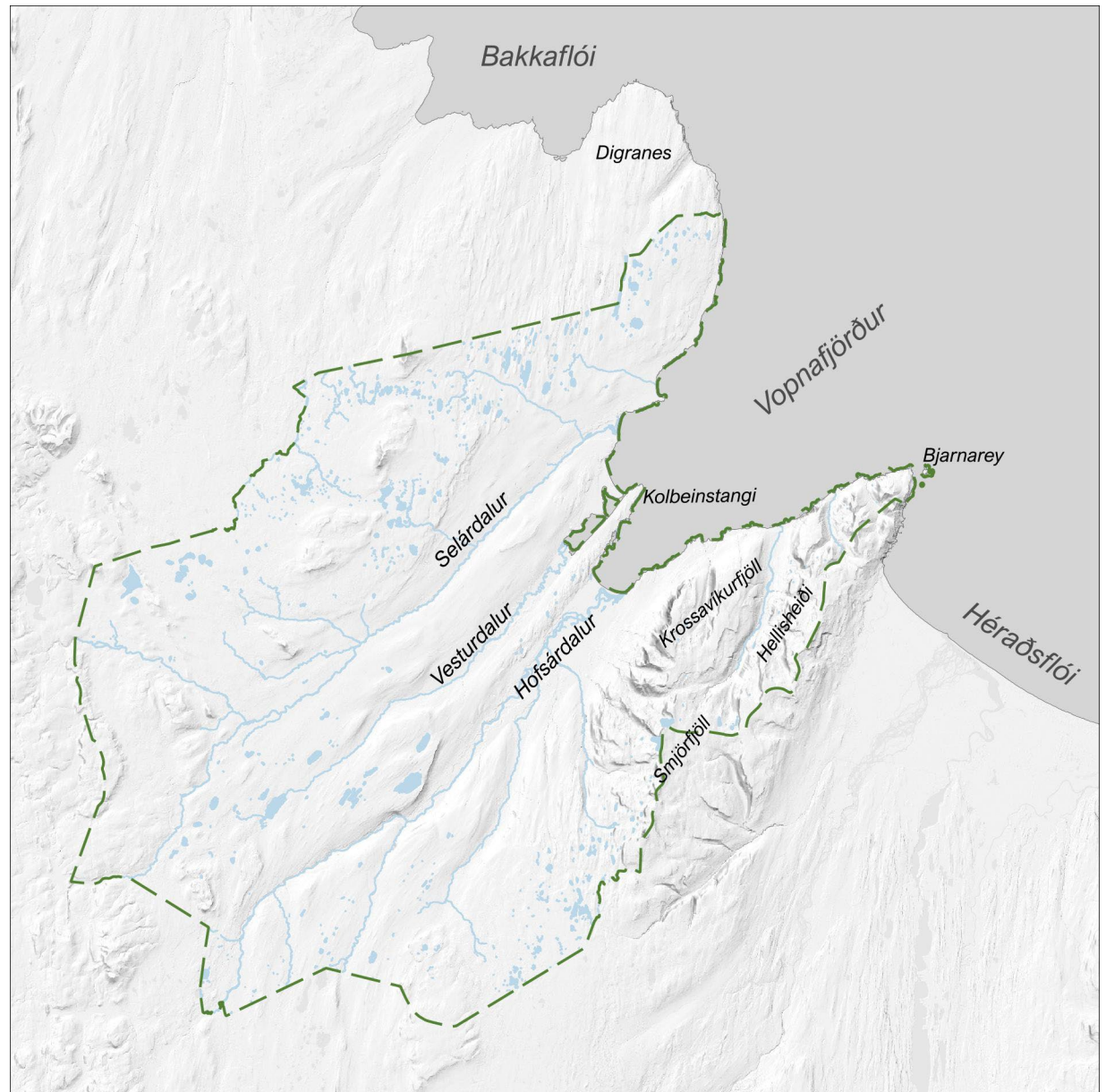
1. UMHVERFI VOPNAFJARÐAR

Vopnafjörður liggur frá norðaustri til suðvesturs milli Digraness og Kollumúla, sunnan Bakkaflóa og norðan Héraðsflóa og er næst nyrsti fjörður á Austurlandi. Héraðið er samnefnt firðinum og byggð liggur frá botni fjarðarins og út með firðinum beggja vegna.

Kolbeinstangi gengur fram í fjörðinn miðsvæðis í byggðarlaginu. Þar myndaðist Vopnafjarðarkauptún á miðri 19. öld, en Vopnafjörður er einn af elstu verslunarstöðum á landinu, en ástæða þess að þéttbýli myndast við Vopnafjörð er verslun við útlönd.

Brattar heiðar eru á flestar hliðar fjarðarins nema yfir til Bakkafjarðar. Handan fjarðarins til suðurs rís mikill fjallgarður. Krossavíkurfjöll eru þar mest áberandi, en syðst eru Smjörfjöll sem skilja að Vopnafjörð og Héraðsflóa. Smjörvatnsheiði var nokkuð fjölfarin leið milli Vopnafjarðar og Fljótsdalshéraðs. Upp á Jökuldal er hár og erfiður fjallvegur, afar grýttur og langt á milli bæja.

Vopnafjörður skiptist í þrjá grösuga dali. Hofsárdalur er syðstur, næstur er Vesturdalur og nyrstur er Selárdalur. Dalirnir eru umgirtir fjöllum og háum heiðum. Eitt þeirra þekktasta er Bustarfell. Undir fjallinu stendur bærin Bustarfell og er gamli bærin talinn að stofni til frá 1770. Í honum var búið til 1966, en er orðinn að safni, með húsgögnum og ýmsum gripum, og er í umsjá Þjóðminjasafnsins. Á mynd 1:1 má sjá landslag og umhverfi Vopnafjarðar.

Mynd 1:1 Landslag og umhverfi Vopnafjarðar.

Strandlengja Vopnafjarðar er klettótt, með hólum og dröngum, en innst í firðinum er sandströndin Sandvík. Vatnsmestu árarnar í Vopnafirði voru ekki brúaðar fyrr en um 1930 og um 1940 voru byggðir akvegir frá kaupúninu og um sveitina.

Fjallvegurinn um Hellisheiði úr Böðvardal yfir í Héraðsflóa er erfiður yfirferðar og lokast hann á veturna. Leiðin til Bakkafjarðar um Sandvíkurheiði var lengi vel greiðfærasta leiðin, en árið 2013 var Norðausturvegur um Vesturárdal opnaður, en hann tengist Þjóðvegi 1 við Möðrudalsheiði til suðurs og við Ljósavatnsskarð til norðurs.

1.1. Jarðfræði

Dalir Vopnafjarðar hafa allir norðlæga stefnu. Þeir hafa, á sama hátt og fjörðurinn, mótast af svörfun ísaldarjökla. Strandlínur frá ísaldarlokum eru þar áberandi og ná þessir fornu marbakkar álíka langt inn eftir og byggðin í Hofsárdal og Vesturárdal.

Dalina umlykur víður og margbrotinn fjallahringur, sem setur svip sinn á umhverfið og byggðirnar hið neðra. Fjöllin austan Vopnafjarðar eru áberandi hærri en að norðanverðu og standa auk þess nær byggðinni. (Hjörleifur Guttormsson, 1987).

Vopnafjörður liggur að mestu á berglögum frá síð- og miðmíósen, 10-15 milljón ára gömlum en berggrunnur heiða upp af firðinum sjálfum eru úr yngri berglögum eða frá fyrri hluta ísaldar og síð-plíósen, 0,8-3,3 milljón ára.

Vopnafjörður hvílir á basísku og ísúru gosbergi og setlögum. Á nokkrum stöðum skjóta upp kollinum yngri berglög, úr súru gosbergi frá tertíer og ísöld (eldra en 11.000 ára) eða súrt innskotsberg.

Torfastaðanúpur skagar upp úr flóaflæmi sem breiðir sig yfir hálsinn milli Selárdals og Vesturárdals. Einkenni hans er stuðlaberg sem situr í toppi núpsins.

Út í Fagradalsfjöllum sem ganga í sjó fram milli Vopnafjarðar og Héraðsflóa er elsta megineldstöð Austurlands. Þar og í Hellisheiði eystri er víða súrt gosberg (líparít) þar sem ljóst berg setur svip sinn á umhverfið. Í Hellisheiði eru einnig surtarbrandslög vel sýnileg skammt frá veginum yfir heiðina.

Í Þverárdal sem gengur inn í Smjörfjöll, milli Egilsstaða og Hrapstaða súrt innskotsberg (líparít) áberandi í annars dökku, basísku, umhverfi Smjörfjalla (Kristín Jónsdóttir, 2010).

1.1.1. Jarðhiti

Hitavatnssuppspretta er á einum stað í Vopnafirði, í Selárdal þar sem sundlaug Vopnafjarðarhrepps er.

Allnokkrar tilraunir til leitar að jarðhita hafa verið gerðar í Vopnafirði, fyrst árið 1972. Aðeins við sundlaugina í Selárdal hefur fundist nægilegur hiti.

1.2. Vatnafar

1.2.1. Ár

Þrjár meginár renna til sjávar í Vopnafirði auk fjölda smærri áa og lækja. Árnar þrjár, Selá, Vesturdalsá og Hofsá eru bergvatnsár. Talsverðar rannsóknir hafa farið fram á vatnalífi í ánum auk Sunnudalsár sem rennur í Hofsá og Skóga- og Nýpslón, aðallega í tengslum við vegagerð og möguleika til lax- og silungsveiði (Kristín Jónsdóttir, 2010).

1.2.1.1. 3.6.2.3.1 Selá

Selá á upptök sín í Grímsstaðadal eystri milli Þjóðfells og Botnafjallgarða, rennur út Selárdal og í Nýpsfjörð.

Helstu vatnsföll sem renna í Selá eru Fremri- og Ytri-Hrúta sem báðar koma innan úr Dimmafjallgarði, Selsá, Mælifellsá, Almenningsá fremri, Almenningsá ytri og Hvammsá. Smærri ár, lækir og sytrur úr hallamýrum meðfram ánni renna í Selá (Kristín Jónsdóttir, 2010).

Selá rennur sums staðar í gljúfrum en annars staðar milli urðakamba, mýrarfláka eða á grónum áreyrum. Vatnasvið Selár er 750 km² og lengd frá sjó 55 km (Kristín Jónsdóttir, 2010). Áin er laxveiðiá en meðalveiði á laxi síðustu 20 ár er um 1615. Lítilsháttar silungsveiði er í ánni (Landssamband veiðifélaga, e.d.).

1.2.1.2. Vesturdalsá, Skógalón og Nýpslón

Vesturdalsá rennur úr Arnarvatni í Haukstaðaheiði. Umhverfis Arnarvatn er votlendi og lækir og ár renna í vatnið, stærst þeirra er Skeljungsa. Á leið sinni til sjávar fær áin vatn úr mýrum sem víða liggja að ánni og lækjum sem sameinast henni. Bakkar hennar eru víða vel grónir enda er áin dæmigerð bergvatnsá sem liðast út Vesturárdal og endar í Skógalóni.

Vatnasvið Vesturdalsár um 190 km² og lengd árinna 33 km. Vatnasvið Skóga- og Nýpslóns er um 10 km² og er því vatnasviðið alls vatnakerfisins um 200 km².

Vesturdalsá er ein af þremur lykilám Veiðimálastofnunar í ferskvatnsrannsóknnum sem snúa að laxfiskum en einnig fara fram rannsóknir á bleikju í ánni. Í ánni er siritandi hitamælir og teljari við Ljótsstaði hafður niðri yfir sumarið (Kristín Jónsdóttir, 2010).

Vesturdalsá rennur í Skógalón sem nær út að Straumseyri en þar tekur við Nýpslón. Þröngur ós skilur Nýpslón frá sjó en engu að síður gætir sjávarfalla inn í lónin. Lónin eru ísölt. Í daglegu tali er talað um Lónin sem er samnefni yfir bæði lónin. Í nýrri gögnum er víða einungis notað nafnið Nýpslón yfir bæði Skóga- og Nýpslón.

Dýpi Skógalóns er á bilinu 10-11 m utan marbakka sem er í lóninu en ofan marbakkans er aðgrunnt og víðast malar- og sandfjörur. Þar sem Vesturdalsá fellur í Skógalón eru leirur með fremur fábreyttu lífríki. Í lóninu á meira dýpi er enginn gróður en auðugt dýralíf.

Nýpslón er mun grynna eða á bilinu 0,6-1 m en sjávarfalla gætir þar meira en í Skógalóni. Helsti munur á lífríki lónanna er að fjölbreyttara líf er á leirum Nýpslóns sem eru dæmigerðar sandmaðksleirur en sand- og malarfjörur lónsins eru líflitlar.

Nýpslón og Skógarlón eru á náttúruminjaskrá í friðlýsingarflokknum aðrar náttúruminjar. Verndargildi þeirra felst í miklu dýralífi við sérstæð skilyrði, einkum í Skógalóni (Umhverfisstofnun, e.d.).

1.2.1.3. Hofs- og Sunnudalsá

Hofsá á upptök sín inn í Þríhyrningsfjallgarði og hluti hennar kemur úr Sænautavatni. Í Hofsá rennur fjöldi stærri og minni áa og lækja. Stærstar eru Tunguá sem kemur innan úr Grunnvatnsdal og Sunnudalsá. Hofsá rennur sums staðar í gljúfrum, milli gamalla sjávarkamba og á sléttum eyrum út Hofsárdal.

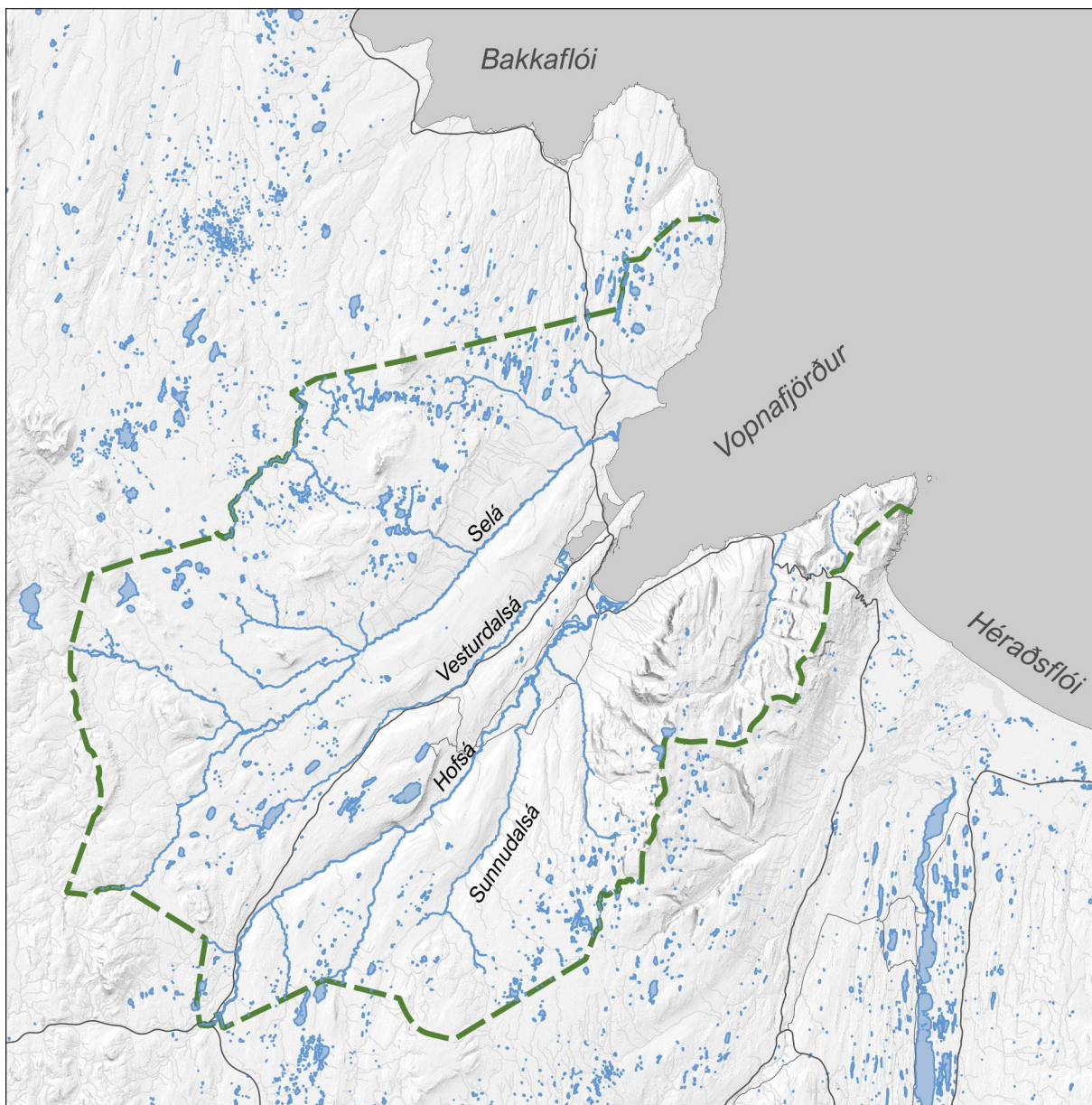
Sunnudalsá kemur innan af Hraunfellsheiði og Smjörvatnsheiði og rennur í Hofsá milli Hofs og Deildarfells (Kristín Jónsdóttir, 2010).

Vatnasvið Hofsár er 1100 km² og lengd 85 km en vatnsvið Sunnudalsár er 200 km² og lengd 30 km. Laxveiði er í báðum ánum og meðalveiði þeirra frá 2000 er um 1153 laxar (Landssamband veiðifélaga, e.d.).

1.2.2. Stöðuvötn

Fjöldi stöðuvatna eru á heiðum Vopnafjarðar. Stærst þeirra eru Þuríðarvatn í Fossheiði (1,2 km²), Arnarvatn í Hauksstaðheiði (0,86 km²), Miðvatn á Sandvíkurheiði (0,60 km²) og Nykurvatn í Fossheiði (0,5 km²).

Auk þessara eru fjöldinn allur að smærri vötnum. Eitthvað er um bleikju í þessum vötnum (Kristín Jónsdóttir, 2010).

Mynd 1:2 Vatnafar Vopnafjarðar og í nágrenni.

1.3. Landslag

Samkvæmt grófri landslagsflokkun fyrir Ísland eru sex megin landslagsgerðir í Vopnafirði: hálendishryggir, fjallendi með inndöllum, gróðurlitlar hásléttur, háheiðar, opnir jökulsrofnir firðir og lágheiðar við strendur (Efla; Land Use Consultants, 2020).

Sjá kortlagningu landslagsgerða í Vopnafirði á mynd 1:3 hér aftar.

1.3.1. Hálendishryggir (2.1)

Sjónrænir eiginleikar:

- Viðsýnt en fjöll og fjallshryggir draga úr sjónlengdum.
- Útsýni af fjöllum er víðast hvar gott og sjónlengdir langar.
- Sjónræn fjölbreytni í landformum en einsleitni í litbrigðum.

Möðrudalsfjallgarður telst til hálendishryggja norðan Vatnajökuls, undirflokkur nr. 2.1.1. Um flokkinn segir:

Landhæð er mjög breytileg, frá um 300 til 1.000 m hæð yfir sjó. Móberg er ríkjandi bergtegund en ummerki um gosvirkni eftir ísöld eru nánast engin. Rof er mikið og yfirborð er lítt eða ógróið með grýttum melum. Finni sandefni eru í lægðum og einstaka grónir blettir með mosa- og mólendi. Stöku vötn eru innan svæðis og óreglulegt net áa og lækja. Byggð er engin utan stöku fjallaskálar. Hálendisvegir liggja um svæðið.

1.3.2. Fjallendi með inndöllum (2.2)

Sjónrænir eiginleikar:

- Stuttar sjónlengdir vegna fjallendis. Lengri sjónlengdir sé horft inn eða út eftir dölum og ofan af fjöllum.
- Einsleit landform.

Smjörfjöll og Fagradalsfjöll teljast til fjallenda með inndöllum og fá sinn eigin undirflokk nr. 2.2.9. Um flokkinn segir:

Hár og brattur fjallgarður sen gengur inn í landið á milli Vopnafjarðar og Héraðsflóa. Fjöll ná frá sjó upp í um 1.250 m hæð. Fönn og smájökklar í fjallstoppum. Fjöldi minni dala sker fjallendið og nokkrir stærri dalir ganga lengra inn í landið.

1.3.3. Gróðurlitlar hásléttu (3.3)

Sjónrænir eiginleikar:

- Í lægðum er viðsýni lítil og sjónlengdir stuttar vegna hæðótts landforms.
- Af hærri hæðum er útsýni gott.
- Fjölbreytni í formum og útlínunum lands í bakgrunni.

Mælifelssheiði og heiðarlandið norðan Selárdals telst vera undirflokkur 3.3.4 Fjallendi og heiðarland ofan Langaness og Langanesstrandar:

Heiðarland ofan Langaness og Langanesstrandar í 300 til 600 m hæð yfir sjávarmáli. Jökulsorfnar klappir og ásar einkenna landform. Nokkur stök fjöll standa hærra og rís Syðri-Hágangur þar hæst, rúma 950 m yfir sjávarmál. Samfelldir, ógrónir og grýttir melar þekja yfirborð en í

lægðum er votlendi. Fjöldi smærri vatna auk áa eru innan svæðis. Byggð er engin.

1.3.4. Háheiðar (3.4)

Sjónrænir eiginleikar:

- Langar sjónlengdir og mikil viðsýni.
- Í bakgrunni sjást hærri föll og/eða jöklar.

Vopnafjarðarheiði og Jökuldalsheiði fá sinn eigin undirflokk:

Land er í um 500 m hæð yfir sjávarmáli. Öldótt landform með lítt grónum melum á hæðum og hryggjum, mólendi í lægri hlíðum. Votlendi, vötn, tjarnir og lækir í lægðum. Útivist er stunduð á heiðinni og veitt er í vötnum.

1.3.5. Opnir jökulsorfnir firðir (6.2)

Sjónrænir eiginleikar:

- Langar sjónlengdir inn og út eftir fjörðum og yfir haf við ströndina. Fjallgarðar afmarka láglandið og þ.m.t. sjónlengdir.
- Útsýni upp á fjöll eða yfir haf.
- Nokkur sjónræn fjölbreytni hvað varðar landform og yfirborð lands

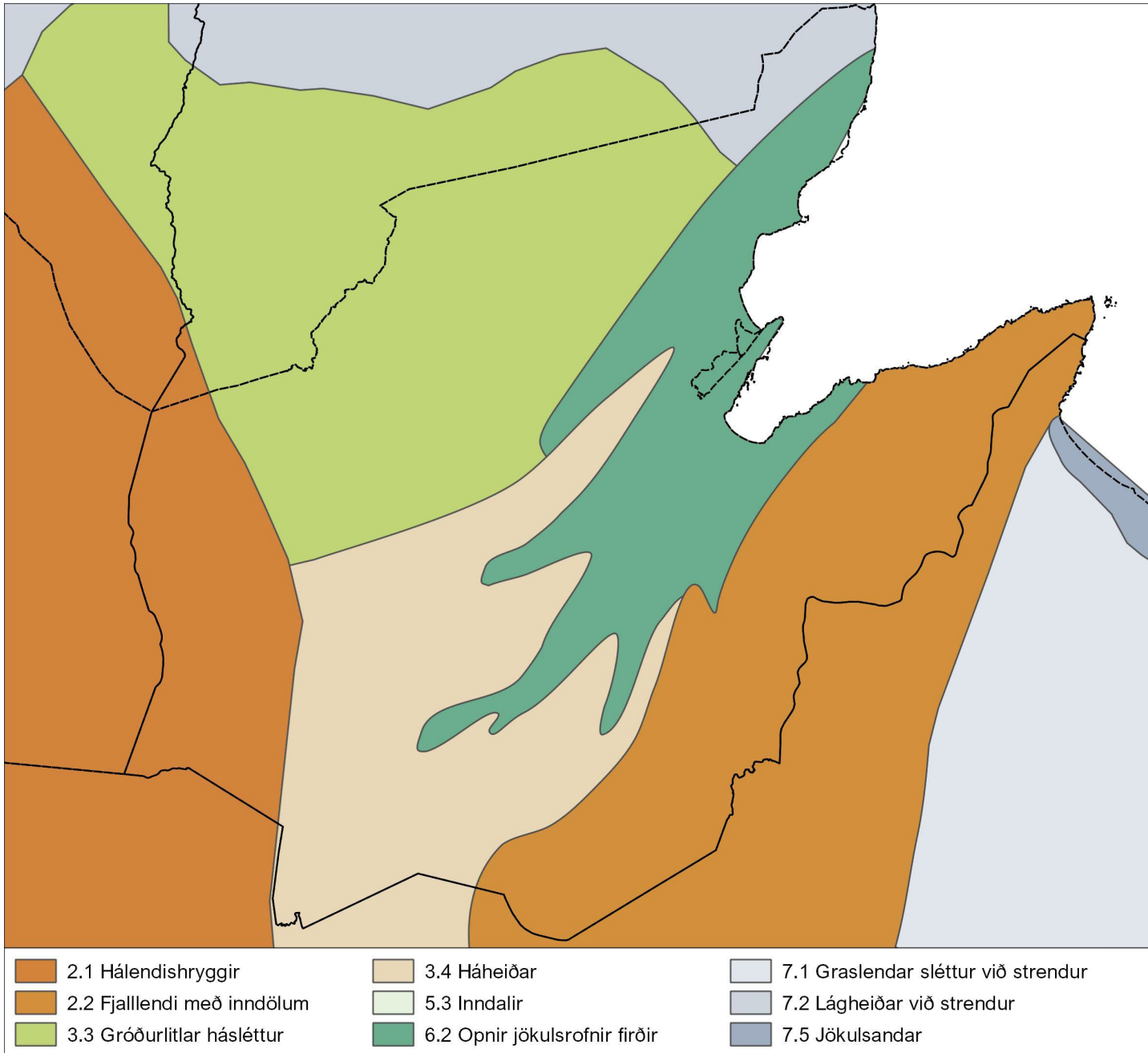
Vopnafjörður og dalir hans teljast til undirflokks 6.2.5 Vopnafjörður:

Frekar breiðir dalir sem ganga upp frá Vopnafirði að hálendisbrún og jökulsorfnir hryggir skilja þá að. Land nær frá sjó upp í 200 m hæð yfir sjávarmáli. Hár fjallgarður afmarkar svæðið að austanverðu. Yfirborð er grasi gróið, mó- og votlent. Ár og lækir hlykkjast og kvíslast um dalbotna. Dreifð byggð er í inndölum auk þéttbýlisstaðar sem er við sjó innarlega í firðinum. Flatlendi er nýtt til landbúnaðar og veitt er í ám.

1.3.6. Lágheiðar við strendur (7.2)

Langanes og Langanesströnd (undirflokkur 7.2.4) teygja sig inn að Vopnafirði:

Nes og lágur heiðar sem ganga upp af strönd Pistilfjarðar og Bakkaflóa. Land nær frá sjó upp í um 350 m hæð yfir sjávarmáli. Nokkur fjöll stand hærra og rís Gunnólfsvíkurfjall þar hæst, rúma 700 m upp frá strönd Finnaðar. Landform er ávalt og yfirborð mólent með votlendi í lægðum. Inn á milli eru melar. Nokkrar ár og lækir renna til sjávar. Við ströndina eru minni þéttbýlisstaðir auk nokkurra bæja í dreifbýli.

Mynd 1:3 Sveitarfélagsmörk sýnd ofan á megin landslagsgerðum sem liggja innan Vopnafjarðarhrepps, byggt á flokkun og kortlagningu landslagsgerða á landsvísu. (Efla; Land Use Consultants, 2020).

1.4. Gróðurfar

Sveitarfélagið er á heildina lítið vel gróið og uppblástur er lítill nema suðvestan til, þ.e. í Haukstaðaheiði og Fossheiði og suður með fjallgörðum. Þegar grónum heiðalöndum sleppir taka við auðnir og sandar, sem einkum eru víðáttumikil til vesturs, þar sem dregur að Haugsöræfum.

Mörk samfellds gróðurs liggja hér hins vegar nokkru lægra en á Austfjörðum og inn af Fljótaldalshéraði. Koma hér skýrt fram afleiðingar lækkandi meðalárshita eftir því sem norðar dregur og sömu sögu er að segja um snælinu (Hjörleifur Guttormsson, 1987).

1.4.1. Vistgerðir á landi

Samkvæmt vistgerðarkorti frá Náttúrufræðistofnun Íslands eru heiðarnar og klettabelti í Vopnafirði að mestu melar (yfirflokkur L1). eru það víðfeðmustu og algengustu vistgerðirnar en heiðarnar og fjöllin eru einsleitari í gróðurfarin en dalirnir. Engar moldir (L2) er að finna í sveitarfélaginu og lítið er um uppblástur. Í giljum og bröttum hlíðum Smjörfjalla er að finna skriður og kletta (L3). Ekkert hraunlandi (L6) er í sveitarfélaginu en moslendi (L5) má finna víðast hvar í klettum, uppi á heiðum og við fjöll.

Graslendi (L9) er að finna í dalbotnum þar sem língresis- og vingulsvist er algengust. Algengustu vistgerðir utan heiða, eru mólendi (L10) sem þekja dalbotna og teygja sig jafnvel upp á heiðar. Þar af er fjalldrapamóavist (L10.6) algengust. Náttúrulega birkiskóga má finna í miðjum og innst í Hofsárdal og innarlega í Böðvarsdal.

Þá eru manngerð ræktunarlönd áberandi í dölunum, tún og akurlendi (L14.2). Skógrækt er nokkur á lögbýlum, í grennd við tún og akra, og í vestur-hlíðum Tangans (Kolbeinstanga), við Skógarlón.

Votlendi eru allmikil, bæði á heiðum, hlíðum og láglandi. Runnamýravist á láglandi (L8.6) í samfloti með starungsmýravist (L8.9) er algengust meðfram ám, í hlíðum og láglandi en tjarnastaraflóavist (L8.13) ásamt brokflóavist (L8.11) þegar ofar dregur og á heiðum. Hverasvæði (L12) er ekki að finna í Vopnafirði.

Við árósa Selár má finna auravist (L4.2) þar sem áin á til að flæða yfir bakka sína. Stór landsvæði meðfram Hofsá tilheyrja einnig auravist. Sandstrandir (sandstrandavist, L7.1) er að finna beggja vegna við Kolbeinstanga, við botn Vopnafjarðar og við Nýpslón. Þá má finna sjávarfitjungarvist (L.5) við Nýpslón og Skógarlón.

Meðfram klettóttum ströndum fjarðarins er sjávarkletta- og eyjavist (L7.7) einkennandi og má segja að séu ein af sérkennum Vopnafjarðar.

1.5. Dýralíf

1.5.1. Vatnalíf

Lax, sjóbirtingur og bleikja, bæði sjóbleikja og staðbundin bleikja, er að finna í ám og vötnum í Vopnafirði. Laxveiði er vel þekkt í öllum þrem meginám Vopnafjarðar, Selá, Vesturdalsá og Hofsá ásamt Sunnudalsá.

Vitað er að hornsíli eru í Vopnafirði og sögur herma að áll hafi veiðst í Vopnafirði áður og vitað er til þess að áll hefur komið í seiðagildrur neðarlega í Vesturdalsá. Þó vantar upp á frekari rannsóknir á smádýralífi í vatnavistkerfum í Vopnafirði (Kristín Jónsdóttir, 2010).

1.5.2. Fuglalíf

Samkvæmt samantekt úr lista yfir varpfugla í Vopnafirði frá Náttúrufræðistofnun eru 56 fuglategundir skráðar sem varpfuglar í Vopnafirði.

Bjargfugl er að finna í klettunum við Vopnafjörð, mest í Strandhafnarbjörgum Fuglabjargarnesi og hömrum Vindfells. Mávar, kríur og æðarfugl eru algengar tegundir sérstaklega fyrir botni flóans. Spörfuglar, vaðfuglar, endur, gæsir og áltfir eru algengir um byggðir Vopnafjarðar og loks má nefna rjúpuna sem unir sér vel á grónum heiðum og í kjarrlendi svæðisins.

Æðarvarp er á nokkrum stöðum í Vopnafirði og fuglinn nytjaður af landeigendum. Í bók Æðarræktarfélags Íslands frá 2001 er getið æðarvarps á 15 jörðum: Strandhöfn, Ljósalandi, Hámundarstöðum, Ytri-Nýpum, Fremri-Nýpum, Skógum, Torfastöðum, Leiðarhöfn, Austur Skálanesi, Vatnsdalsgerði, Ásbrandsstöðum, Syðri-Vík, Skjaldþingsstöðum, Böðvarsdal og Fagradal/Bjarnarey (Kristín Jónsdóttir, 2010).

Ritubyggðir hafa verið kortlagðar í Vopnafirði við Fuglabjargarnes, Leiðarhöfn, Skipahólma, Vindfellsbjörg/Virkisvík og Blika undir Örnubúri.

Lunda er að finna í Bjarnarey en lundabyggð var áður í björgunum undir Kollumúla, næst Bjarnarey.

Fjórtán fuglategundir sem skráðar eru í Vopnafirði eru á válista Náttúrufræðistofnunar, flestar í hættuflokknum í yfirvofandi hættu: Brandugla, fálki, flórgoði, frafönd, grágæs, gulönd, haförn (í hættu), himbrimi, hrafn, hrafnstönd, stormmávur, straumönd og svartbakur (Kristín Jónsdóttir, 2010).

1.5.3. Hreindýr

Útbreiðslusvæði hreindýra á Íslandi er frá Vopnafirði suður á Mýrar, suðaustan Vatnajökuls, en dýr slæðast jafnvel að Jökulsá í Lóni.

Hreindýrastofninum er skipt upp í 9 hjarðir þó erfitt sé að segja nákvæmlega til um afmörkun hjarðanna. Snæfellshjörðin svokallaða er sú hjörð sem gengur nyrst og þar á meðal innan Vopnafjarðarhrepps. Hjörðin gengur í sumarhögum inn í Kringilsárrana og við Sauðafell en kemur á vetrum út á heiðar, Jökuldalsheiði og Tungu- og Vopnafjarðarheiði (Hauksstaðaheiði) ofan Vopnafjarðar (Kristín Jónsdóttir, 2010).

Frá árinu 2000 hefur Náttúrustofa Austurlands annast vöktun og rannsóknir á hreindýrastofninum. Markmið vöktunar er að afla gagna um stofninn þannig að hægt sé að veita ábyrga ráðgjöf um veiðipól (kvóta), ástand stofnsins og ágang hreindýra á einstakar jarðir.

Áætluð vetrarstofnstærð (eftir veiðar að hausti) 2021-2022 er 4090 dýr sem er rúmlega 800 færri dýr en árið áður. Ástæða þess er að fjöldi dýra á einstaka svæðum hefur líklega verið ofmetinn í nokkur ár vegna ferða dýranna á milli þessara svæða (Skarphéðinn G. Þórisson & Rán Þórarinsdóttir, 2022).

1.6. Verndarsvæði

Í Vopnafjarðarhreppi eru þrjú svæði á Náttúruminjaskrá, flokkuð sem aðrar náttúruminjar. Sjá vernduð svæði á mynd 1:4.

1.6.1. Fuglabjargarnes

Fuglabjargarnes er í landi Hámundarstaða. Það er láglent nes sem gengur út í Vopnafjörð sunnan við Fuglabjargaá. Norðan við ána tekur við Ljósaland.

Gamlar sögur herma að þarna hafi fyrr á öldum verið hár kletthöfði kallaður Fuglabjarg og þar hafi verið fuglategja. Kletthöfðinn hafi svo eyðst af ágangi sjávar og eftir orðið það láglenda nes, sem nú er kallað Fuglabjargarnes (Helgi Gíslason, 1976).

Strandlengjan og fjörur við Fuglabjargarnes þykja fjölbreyttar og fallegar með mikið fuglalíf. Verndarsvæðið nær frá Litluá við Ljósaland að Hámundarstöðum (Umhverfisstofnun, e.d.).

1.6.2. Nýpslón og Skógarlón

Inn af Vopnafirði, vestan við Kolbeinstanga, er Nýpsfjörður en inn af honum liggja lónin Nýpslón (ytra lónið) og Skógarlón (innra). Lítil eyri, Straumseyri skilur lónin að en þar hefur verið reist brú um Norðausturveg.

Vesturdalsá rennur út í Skógarlón svo ferskvatn mætir sjávarföllum.

Fjörur og grunnsævi í Nýpslóni og Skógalóni inn af Nýpsfirði. Þar eru grunn, sölt lón með mikið dýralíf við sérstæð skilyrði, einkum í Skógalóni (Umhverfisstofnun, e.d.).

Sjávarfitjar og leirur í lónunum falla einnig undir sérstaka vernd vistkerfa og jarðminja samkvæmt 61. grein laga um náttúruvernd nr. 60/2013.

1.6.3. Fagradalsfjöll og Kollumúli

Nyrsti hluti Smjörfjalla nefnist Fagradalsfjöll og ysti hluti „nefsins“ er kallaður Kollumúli. Norðaustan af skaganum, um 700 m frá ströndinni, er Bjarnarey ásamt skerjum.

Fagradalsfjöll og Kollumúli ásamt Bjarnarey eru á Náttúruminjaskrá. Svæðið skilgreinist sem skaginn milli Vopnafjarðar og Héraðsflóa utan við Búr, Hellisheiði og Hellisá, ásamt Bjarnarey. Þar er fagurt fjalllendi með dalverpum og litríkri strönd og athyglisverður gróður (Umhverfisstofnun, e.d.).

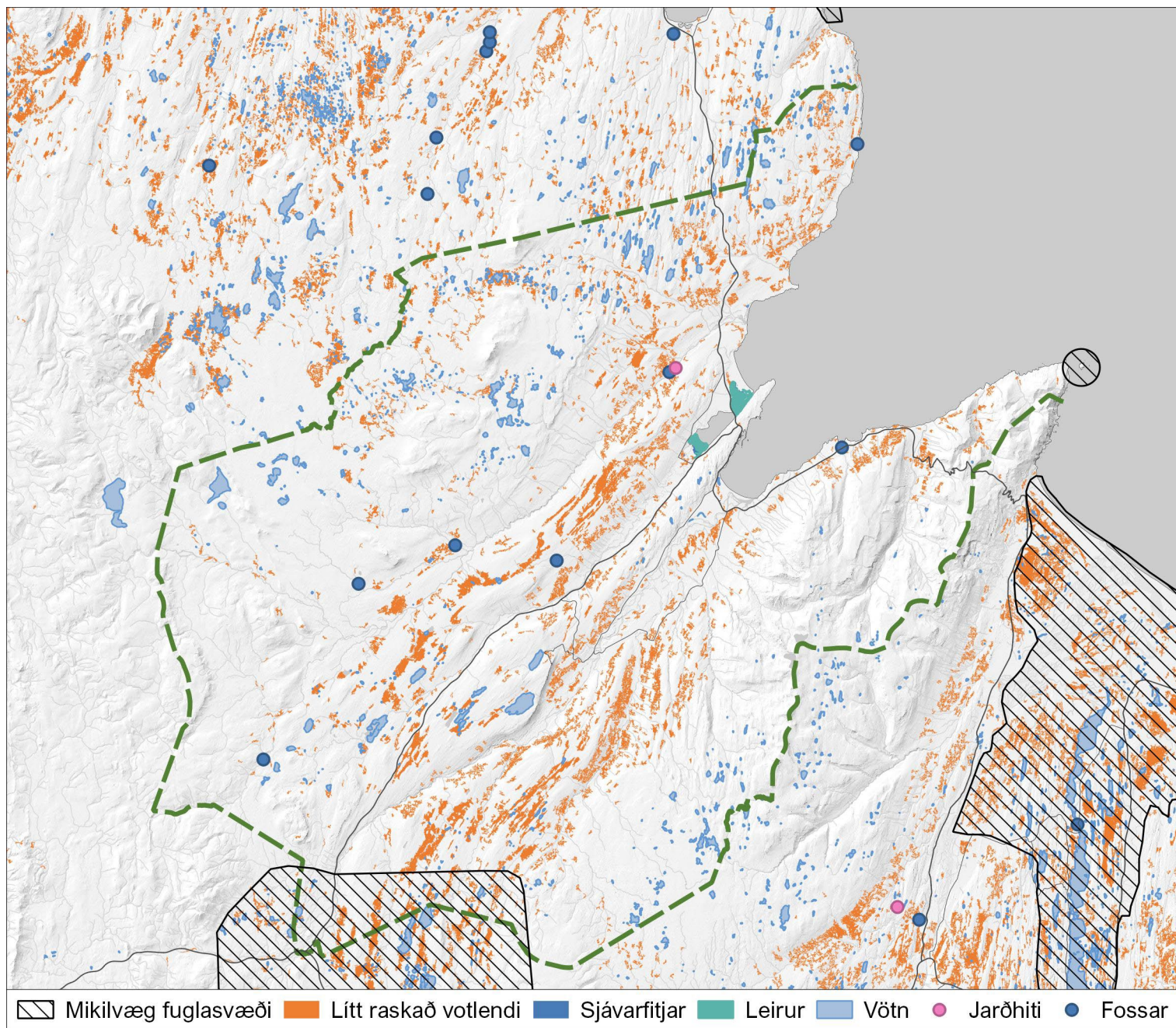
1.6.4. Mikilvæg fuglasvæði

Tvö svæði sem talin eru mikilvæg fuglasvæði eru í eða við sveitarfélagið: Bjarnareyhluti, sem er að fullu hluti af sveitarfélaginu, og Jökuldalsheiði sem er að litlum hluta innan marka Vopnafjarðarhrepps.

Þá eru tvö svæði í næsta nágrenni við Vopnafjörð, Viðvíkurbjörg, milli Bakkafjaðar og Vopnafjarðar, og Úthérað við Héraðsflóa (Náttúrufræðistofnun Íslands, 2018).

1.6.4.1. Bjarnarey

Bjarnarey á Héraðsflóa, um 10 ha að stærð, nokkuð klettótt en vel gróin. Þar er lundavarp og verulegt æðarvarp. Bjarnarey telst vera alþjóðlega mikilvæg sjófuglabyggð. Verndarsvæðið er um 499 ha með verndarjaðri (Náttúrufræðistofnun Íslands, e.d.).

Mynd 1:4 Mikilvæg fuglasvæði ásamt náttúrufyribærum sem njóta sérstakar verndar samkvæmt 61. gr. náttúruverndarlaga. Sjá nánar á þemakorti A.

Búið var í eyjunni með hléum en við manntalið 1703 voru skráðir tveir ábúendur þar auk 10 manns í heimili. Jón Guðmundsson lærði bjó þar í útleð 1632-35 til að forðast málssókn vegna galdra. Fisk- og hákarlaveiðar voru stundaðar frá Bjarnarey.

Árið 1917 var reistur viti í eyjunni sem var síðar endurnýjaður 1946. Þá er veðurathugunarstöð á eyjunni.

1.6.4.2. Jökuldalsheiði

Jökuldalsheiði liggur 500 m y.s., á milli Jökuldals og Vopnafjarðar, austan Möðrudalsfjallgarða. Heiðin er víða vel gróin með fjölda vatna og víðáttumiklum tjarnarlóum. Hún er alþjóðlega mikilvægt varpland álfta og heiðagæsa (Náttúrufræðistofnun Íslands, e.d.).

1.6.4.3. Viðvíkurbjörg

Viðvíkurbjörg eru á milli Bakkafjarðar og Vopnafjarðar og þar er ein helsta fýlabyggð landsins. Einnig er þar teista sem nær teista alþjóðlegum verndarviðmiðum (Náttúrufræðistofnun Íslands, e.d.).

1.6.4.4. Úthérað

Úthérað nær frá Egilsstöðum og út að Héraðsflóa. Meðfram Jökulsá á Dal, Lagarljóti og Selfljóti eru marflöt flæðilönd og sjávarsandar yst. Fjöldi stöðuvatna og tjarna er á þessu svæði og fjölbreytt gróurlendi, forblautir flóar, mýrar og mólendi.

Fuglalíf er mikið og fjölbreytt á Úthéraði og þær tegundir varpugla sem ná alþjóðlegum verndarviðmiðum eru lómur, flórigoði, grágæs og kjói. Hið sama á við um grágæs á fjaðra fellitíma og fartíma.

1.7. Veðurfar

Veðurathugunarstöð var sett upp á Skjaldbingstöðum sumarið 1994. Áður voru gerðar veðurathuganir á Þorvaldsstöðum á árunum 1961 - 1994 en þá lögðust þær af. Veðurfar á þessum tveim stöðum er talið svipað og í kaupúninu á Vopnafirði. Árið 2012 var komið fyrir sjálfvirkri veðurathugunarstöð á Vopnafjarðarheiði.

1.7.1. Hitastig

Árs meðalhitastig frá árinu 2000 hefur verið á bilinu 3,4-5,0 °C, en árin 1995-2005 var bilið 2,5-4,7 °C.

Hæsti mældi hitinn á Skjaldbingsstöðum er 26,2 °C, sem mældist bæði í byrjun ágúst árið 2012 og lok júlí árið eftir. Lægsti mældi hitinn var -19,6 í mars 1998 en fyrstu þrír mánuðir ársins eru alla jafna þeir köldustu. (Veðurstofa Íslands, 2007).

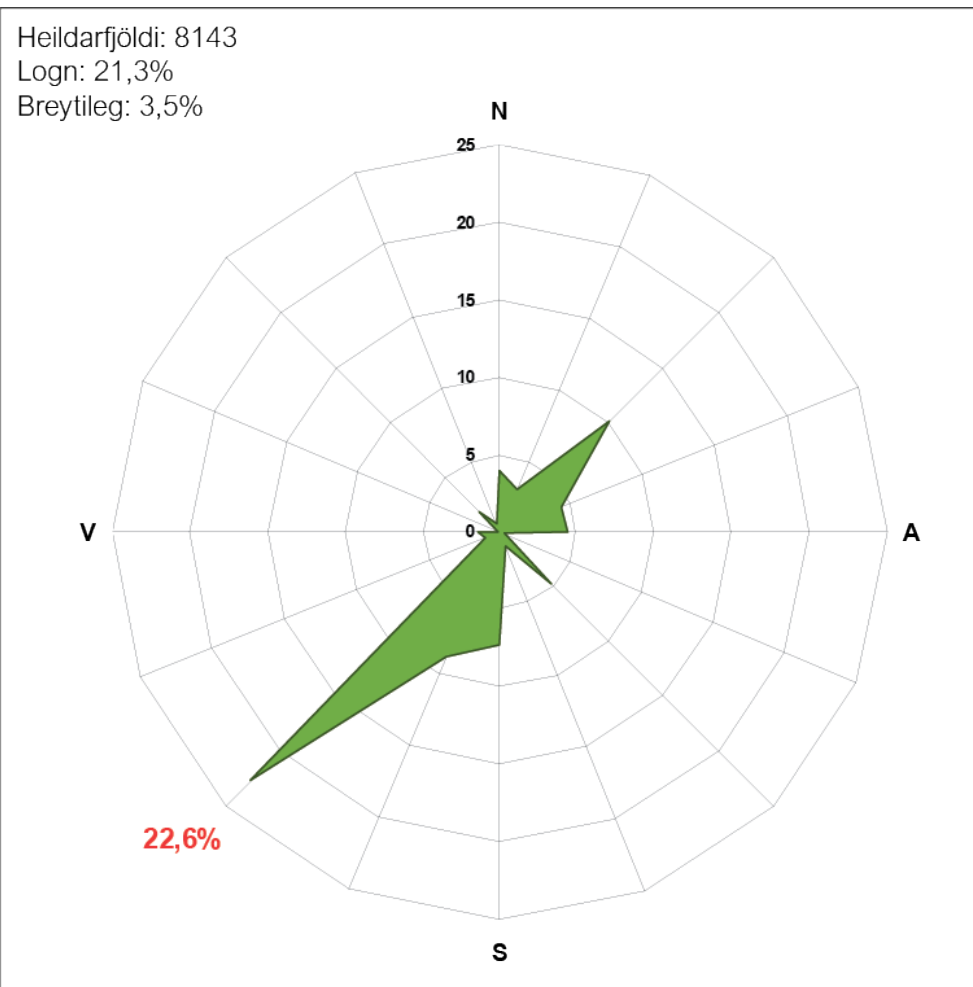
1.7.2. Ofankoma

Mesta sólarhringsúrkoma á Skjaldbingsstöðum síðan mælingar hófust var í júní 2017 og mældist 187,9. Áður var mesta mælda sólarhringsúrkoma 162,2 mm í október 2001. Alla jafna verður mesta sólarhrings ofankoma ársins í lok árs, október-desember. (Veðurstofa Íslands, 2007).

1.7.3. Vindur

Meðalvindhraði (ársmeðaltöl) árin 1995-2005 2,5-2,8 en síðustu tíu ár hefur meðalvindhraði verið á bilinu 4,7-5,6 m/sek.

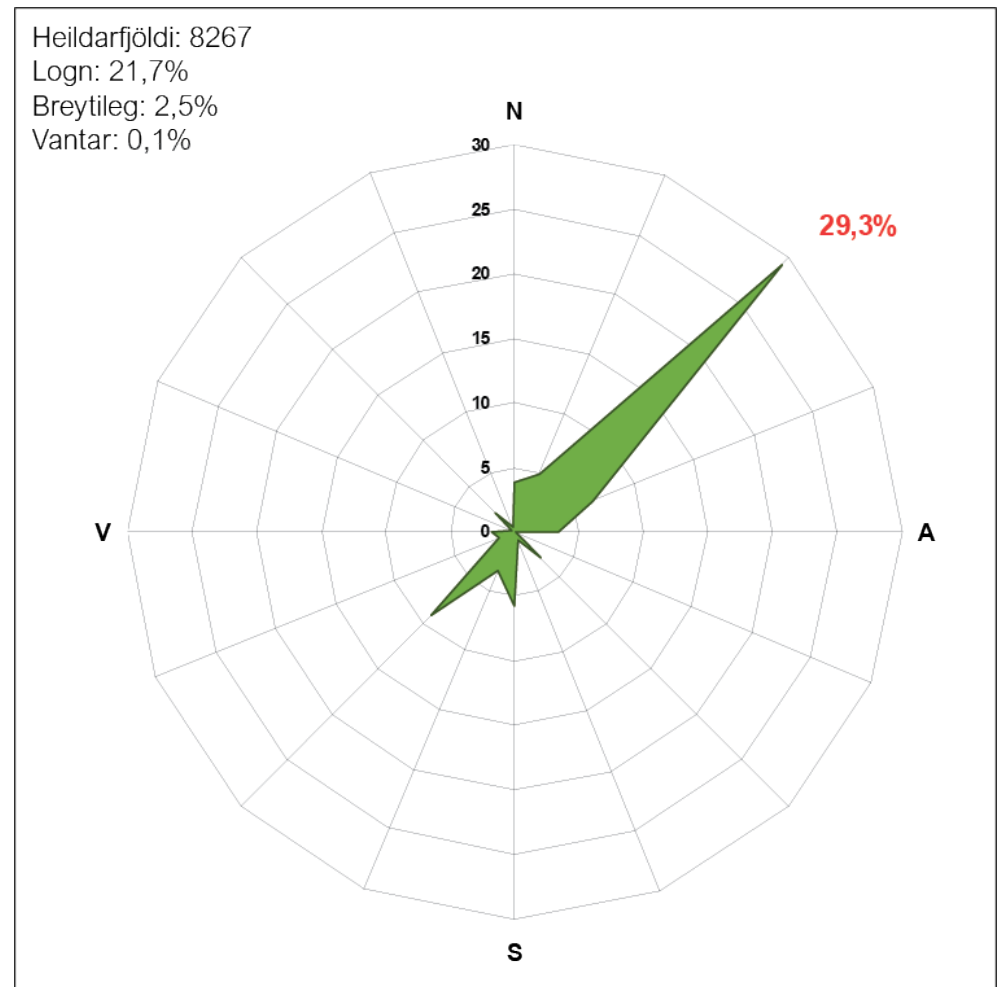
Sé litið yfir mánaðarmeðaltöl fyrir Skjaldbingstaði (árin 1995-2021) er hvassast yfir vetrarmánuðina (október-mars). (Veðurstofa Íslands, 2007).

Mynd 1:5 Tíðni vindáttá (%) yfir vetrarmánuðina október-mars. Suðvestan átt er algengust eða í 22,6% mælinga. Mælingar frá 1994-2003 frá Skjaldþingstöðum.
Heimild: Veðurstofa Íslands.

1.7.3.1. Helstu vindáttir

Samkvæmt mælingum, frá Skjaldþingstöðum, eru norðaustan og suðvestan áttir lang algengustu vindáttirnar í Vopnafirði. Er það í takti við legu og stefnu fjarðarinnar og fjallanna. Harðasta vindáttin er þó suð-suðaustan átt,

Mynd 1:6 Tíðni vindáttá (%) yfir sumarmánuðina apríl-september. Norðaustan átt er algengust eða í 29,3% mælinga. Mælingar frá 1994-2003 frá Skjaldþingstöðum.
Heimild: Veðurstofa Íslands.

miðað við mestan vindhraða að meðaltali. Yfir vetrarmánuðina (október-mars) er suðvestan átt algengust, en á sumarmánuðum (apríl-september) er því þveröfugt farið, norðaustan átt er algengust. Logn er í yfir 21% tilfella, bæði um vetur og sumar.

1.8. Náttúruvá

Engin þekkt svæði í Vopnafjarðahreppi eru undir náttúruvá og sveitarfélagið er ekki á þekktu jarðskjálftasvæði.

1.8.1. Skriðuföll og snjóflóð

Engir háir fjallgarðar liggja ofan byggðar. Skriður eða snjóflóð eru því ekki talin ógna byggð í sveitarfélaginu. Snjóflóð eru þekkt á veginum um Hellisheiði og er hann ófær yfir vetrartíman. Engin byggð er í hættu vegna þessa.

1.8.2. Vatnsflóð

Árstíðabundin flóð í ám og lækjum eru þekkt víða í sveitarfélaginu en ekki hafa verið skráð tjón á mannvirkjum.

1.8.3. Sjávarflóð

Ölduálag er mikið við strendur Vopnafjarðar en flóðahætta er ekki talin mikil þar sem mannvirki og byggð er að mestu fjarri ströndum. Kaupúnið á Tanganum er að mestu varið með brimvarnargörðum við höfnina og varnargarður milli lands, Miðhólma og Skiphólma skýla byggðinni að mestu leyti.

Árið 1998 var gerð rúmlega 200 m löng sjóvörn norðan við gömlu Kaupfélagsbryggjuna en töluvert mæddi á þessu svæðið áður en brimvarnargarður var byggður milli Miðhólma og Skiphólma. Árið 2004 var gerð 140 m löng sjóvörn í Framtíðarvík, sunnan við Kaupfélagsbryggju. (Siglingastofun Íslands, 2011)

Skemmdir hafa orðið á sjóvarnargarðinum milli lands og Miðhólma, í óveðrum. Í ársbyrjun 2022 urðu miklar skemmdir á varnargarðinum í óveðri sem gekk yfir landið (RÚV, 2022).

1.8.4. Jarðskjálftar

Vopnafjörður er ekki á þekktu jarðskjálftasvæði en íbúar á Vopnafirði hafa orðið varir við skjálfta með upptök austan af Grimsey.

Skráðar voru tilkynningar um skjálfta á Vopnafirðir í apríl 2013. Þá varð skjálftahrina austan við Grimsey. Hrinan hófst með jarðskjálfta af stærð 5,5 með upptök í Skjálfandadjúpi (Veðurstofa Íslands, 2013).

1.9. Loftslagsvæin

Hröð aukning gróðurhúsalofttegunda í andrúmsloftinu gerir það að verkum að vistkerfi breytast mun hraðar en þau hafa áður gert í jarðsögunni. Svo hratt að þau verða ekki söm aftur. Loftið á hverjum stað verður almennt heitara og rakara, sjórinn hlýrri og súrari, íshellur fara minnkandi og eyðilendi stækka

Loftslagið kring um Ísland er að breytast hratt svo veðursveiflur verða ýktari þannig að á tímabili fjölga þurrka dögum og á öðrum tímum eykst úrkomuákefð. Hveru tveggja þarf að bregðast við. Ekki er lengur nóg að leita leiða til að draga úr magni gróðurhúsalofttegunda í andrúmsloftinu heldur þurfa samfélög að búa sig undir og aðlaga sig að óhjákvæmilegum afleiðingum loftslagsbreytinga.

Loftslagsvæin lýsir sér í atburðum sem valda tjóni með ýmsum hætti, allt frá loftslagstengdum náttúruhamförum sem skapa neyðarástand til stöðugra hægfare breytinga sem valda minna tjóni en oft. (Loftslagsráð, 2020).

1.9.1. Líkleg áhrif loftslagsbreytinga

Tafla 1.1 sýnir yfirlit yfir líkleg áhrif loftslagsbreytinga í Vopnafirði. Helstu áhrif í Vopnafirði eru talin verða að þurrkadögum fjölgar, úrkomuákefð eykst, sjávarborð hækkar, öfgaveður verður tíðara og súrnun sjávar.

Mat á líklegum áhrifum byggir á samantekt og umfjöllun úr skýrslu Loftslagsráðs „Að búa sig undir breyttan heim“ (2020). Þessi upptalning er ekki tæmandi, en eins og annars staðar á Íslandi kann að gæta aukins veðurofsa, hlýnandi veðurfars, minnkandi rúmmál jökla og bráðnun sífrera í Vopnafirði.

Nánar tiltekið, mun líklegast rigna sjaldnar á sumrin og haustin en aukin úrkoma verði á veturna (nóvember-janúar), það er aukin snjókoma. Og þegar rignir/snjóar þá fellur meira til í einu, með tilheyrandi álagi á samgöngur og fráveitu.

Hækkun sjávarborðs kann að hafa áhrif á hafnarsvæðið og miðbæinn þar sem landkótar þar eru stutt frá hæstu sjávarstöðu. Þá er líklegt að áhrifa af súrnun sjávar kann að hafa áhrif á tegundir og magn sjávarafurða sem teknar eru til vinnslu í Vopnafirði.

Hækkun sjávarborðs í samfloti við aukin veðurofsa þýðir auknar líkur á öldugangi og landbroti. Þannig rofnuðu sjávarvarnargarðar í janúar 2022 í óveðri sem gekk yfir landið.

Eitt helsta áhyggjuefni sjávarbyggða eru breytingar á sýru- og hitastigi hafsins og áhrif þess fyrir lífríki sjávar umhverfis Ísland. Ein af grunnstoðum atvinnulífs á Vopnafirði er sjávarútvegurinn og allar breytingar á afkomu hans hefur bein áhrif á íbúa og afkomu sveitarfélagsins. Mikil óvissa ríkir um hverjar afleiðingarnar kunnu að verða en líklegt er að breytingar verði á afla.

En þungi áhrifa og afleiðinga þeirra eru enn mjög óljós og háð mikilli óvissu, einkum á Íslandi. Auka þarf rannsóknir og vöktun áhrifa loftslagsbreytinga á Íslandi og afleiðingum þeirra svo hægt sé að átta sig betur á og bregðast við breyttu veðurfari og öðrum afleiðingum loftslagsbreytinga. Þá er óvissa einnig mikil vegna takmarkaðrar og ómarkvissar skráninga á viðburðum. Vegna skorts á staðbundnari rannsóknunum og þekkingu er alltaf hættu á að mögulegir atburðir og hættur yfirsjáist.

Tafla 1.1 Yfirlit yfir líkleg áhrif loftslagsbreytinga í Vopnafirði, byggt á skýrslu Loftslagsráðs „Að búa sig undir breyttan heim“ (2020).

Líkleg áhrif loftslagsbreytinga	Áhætta	Afleiðingar á Vopnafirði
Þurrkadögum fjölgar	Aukin hættu á gróður- og skógareldum. Þurrkur vatnsbóla og þar með vatnsskortur.	Aukin eldhætta á skógræktarsvæðum. Lokun sundlaugar og stöðvun í vinnslu sem þarf mikið vatn.
Úrkomuákefð eykst	Flóðahætta eykst. Flóð í ám og lækjum. Aukið álag á fráveitu.	
Hækkun sjávarborðs og aukin veðurofsi	Flóðahætta eykst í vondum veðrum.	Rof í varnargörðum. Landbrot eykst.
Súrnun og hlýnun sjávar	Breytingar á lífríki sjávar og þar með breytingar í sjávarafli. Breytingar á veiddum tegundum.	Minni/meiri tekjur af sjávarfangi og löndun á afla.

Mannlíf og verðmæti eru almennt ekki mikilli hættu en ljóst er að breytingar af völdum loftslagsbreytinga munu, allavegana fyrst um sinn, leiða til ama og óþæginda. Þannig munu koma atburðir sem valda fjárhagslegu tjóni og raska daglegu lífi, en hægt verður að færa umhverfi og aðstæður aftur til fyrra horf án mikils kostnaðar. (Loftslagsráð, 2020).

1.9.2. Hvað getum við gert?

Sveitarfélög gegna lykilhlutverki þegar kemur að því að mæta áskorunum samtímans á sviði loftslagsmála. Ekki er séð að aðlögun íslensk samfélags að þeim breytingum sem þegar hafa átt sér stað og fyrirséðar eru vegna loftslagsbreytinga, geti átt sér stað án aðkomu sveitarfélaganna (Samband íslenskra sveitarfélaga, e.d.).

Það er mjög mikilvægt að allir taki til skoðunar hjá sér hvernig draga megi úr styrk GHG í andrúmsloftinu. En það þarf líka búa sig undir að áhrif munu samt verða af loftslagsbreytingum, og að þau verða varanleg. Aðlögun að afleiðingum loftslagsbreytinga verður ekki umflúin.

Samkvæmt lögum um loftslagsmál (nr. 70/2012) skulu sveitarfélög setja sér loftslagsstefnu. Stefnan skal innihalda skilgreind markmið um samdrátt í losun gróðurhúsalofttegunda og kolefnisjöfnun starfsemi sinnar ásamt aðgerðum svo að þeim markmiðum verði náð. Þá er eitt markmið laganna að ná kolefnishlutleysi eigi síðar en árið 2040.

Síðustu ár hefur Vopnafjarðarhreppur leitað leiða til að draga úr losun gróðurhúsalofttegunda og minnka vistspor sitt. Verkefnið hófst áður en lög um loftslagsmál tóku gildi en markmið sveitarfélagsins er

að taka markvissara á verkefninu með gerð loftslagsstefnu.

1.9.2.1. Dregið úr losun

Tækifæri eru til að draga úr losun í sveitarfélaginu með breyttum orkugjöfum í samgöngum, endurheimt votlendis og minni sóun.

Vopnafjarðarhreppur hefur þegar hafið prófanir með rafmagnsbíla til að draga úr útblæstri í rekstri sínum. Engin almenn hleðslustöð er í sveitarfélaginu. Þá hefur sveitarfélagið verið framarlega í flokkun úrgangs, en allt frá 2012 hefur öllu sorpi verið flokka í 9 flokka.

Við frágang á Norðausturvegi var fyllt upp í skurði og endurheimt votlendis hafin norður af byggðinni. Skoða má fleiri tækifæri til endurheimtar í sveitarfélaginu.

1.9.2.2. Kolefnisbinding

Hafa þarf í huga að kolefnisbinding tekur langan tíma, sérstaklega þar sem trjágróður er lengi að vaxa. Kolefnisbinding er því ekki hentug skammtímalausn heldur ætti að horfa á það sem langtíma lausn sem skilar jöfnum árangri til lengri tíma litið. (Verkefnisstjórn aðgerðaáætlunar í loftslagsmálum, 2018).

Nokkur skógræktarsvæði eru í sveitarfélaginu og skoða ætti möguleikana til að fjölga þeim. Þar sem sveitarfélagið er að mestu gróið er mikilvægt að halda því.

1.9.2.3. Aðlögun

Fyrsta skrefið að aðlögun loftslagsbreytinga er aukin umræða og vitund um möguleg áhrif. Þá er líka mikilvægt að vera meðvituð um óvissuna og þekkingargat um hver áhrif verða, tíðni og þunga þeirra.

Hafa ber í huga að aðgerðir til aðlögunar koma ekki í veg fyrir að samfélagið finni fyrir afleiðingum loftslagsbreytinga. Að vera meðvituð um mögulegar hættur og áhrif er fyrsta skrefið í því að draga úr tjónnæmi og varnarleysi, að þróa hugsunarhátt okkar og innviði svo við séum í stakk búin til þess að aðlagast loftslagsbreytingum (Loftslagsráð, 2020).

Aðlögun að loftslagsbreytingum er því í stöðugri þróun eftir því sem meðvitund, þekking og reynsla eykst. Hér er því ekki lögð fram endanleg áætlun um aðlögun, aðeins staðfesting og vilji til að taka fyrsta skrefið og vera vakandi fyrir frekari aðgerðum.

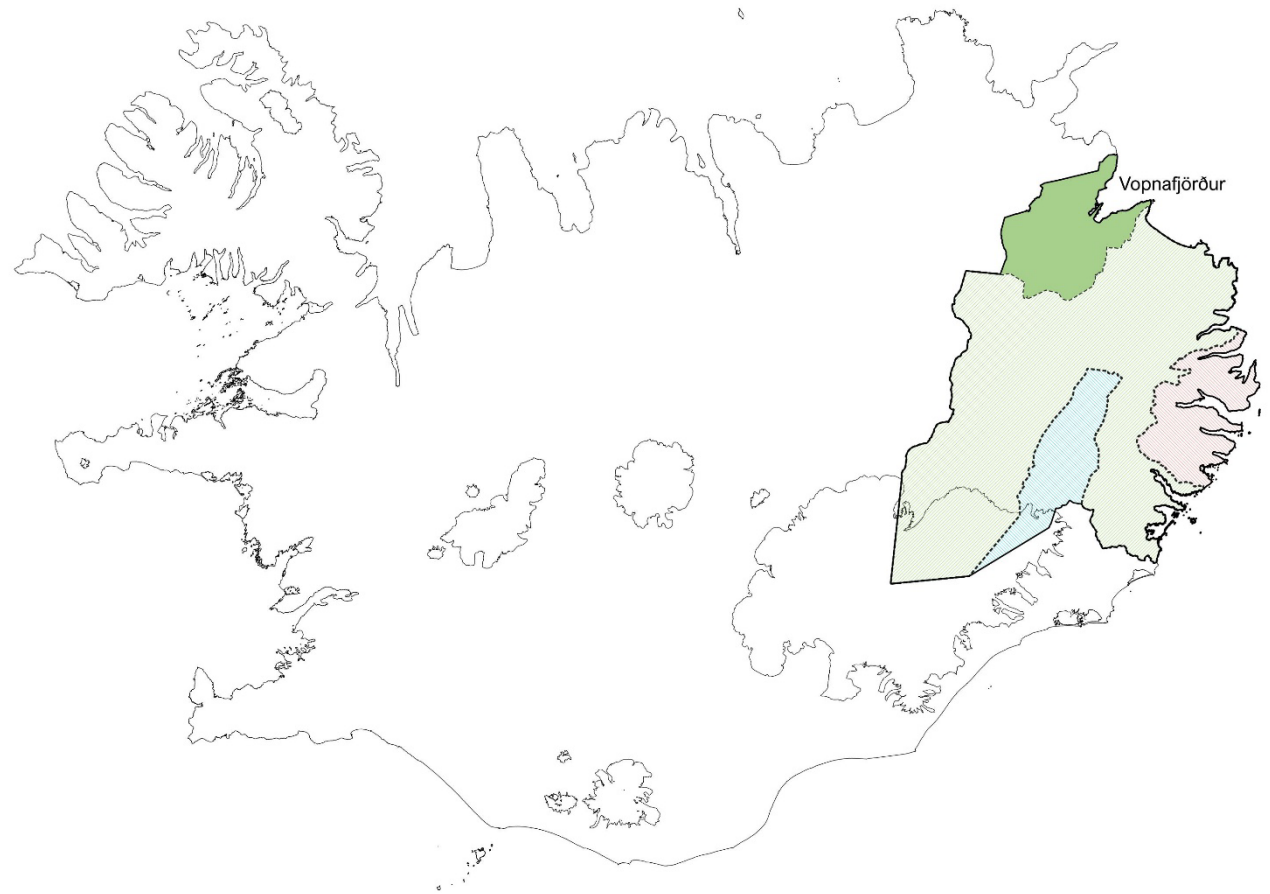
2. SAMFÉLAGIÐ

Vopnafjarðarhreppur er nyrsta sveitarfélag Austurlands og liggur við landshlutamörk Norðurlands eystra. Frá Vopnafjarðarkauptúni, eina þéttbýli sveitarfélagsins, er um 94 km akstur til Egilsstaðar og 215 km á Akureyri.

Alls eru 4 sveitarfélög sem teljast til Austurlands: Múlaþing, Fjarðabyggð, Fljótdalshreppur og Vopnafjörður. Sveitarfélögin starfa saman í gegnum Samband sveitarfélaga á Austurlandi, SSA. Í september 2022 samþykkti svæðisskipulagsnefnd SSA tillögu að Svæðisskipulagi Austurlands 2022-2044. Tillagan tekur gildi þegar Skipulagsstofnun hefur afgreitt hana og birt niðurstöðu sína í B-deild Stjórnartíðinda.

Sveitarfélögin reka saman Austurbrú sem hefur það hlutverk að styrkja menningar-, atvinnu- og nýsköpunarverkefni á Austurlandi. Er það m.a. gert með gerð sóknaáætlunar landshlutans. Þá hefur Austurbrú unnið að og gefið út áfangastaðaáætlun (DMP) fyrir landshlutann.

- 1 af 4 sveitarfélögum Austurlands
- 1.913,5 km² = 1,86% af landinu öllu
- Um 660 íbúar = 0,18% af íbúum landsins
- 1 þéttbýli
- 60 lögbýli

2.1. Byggðarsaga

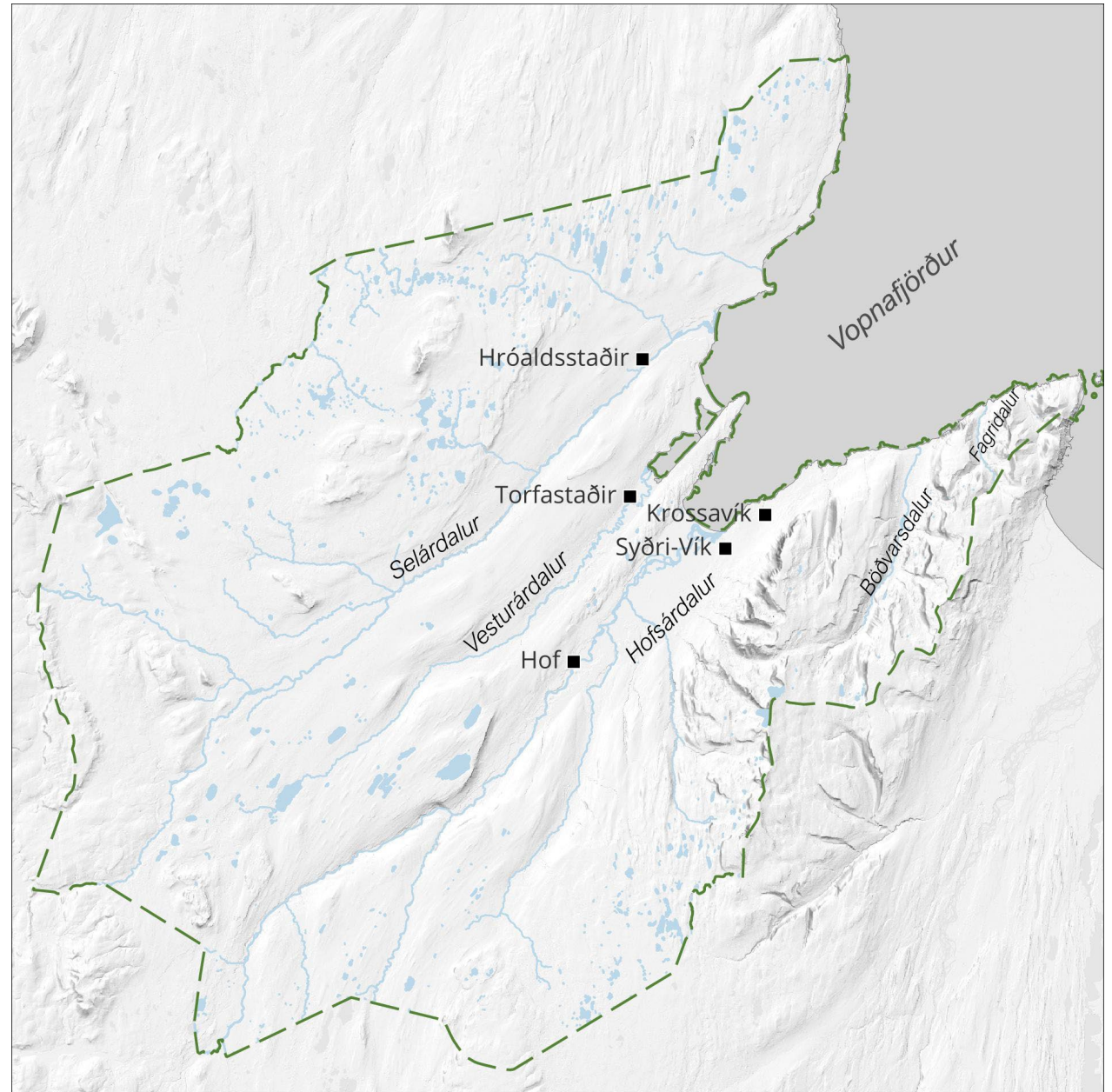
Landnámsmenn eru taldir þrír í Vopnafirði: fóstbræðurnir Eyvindur vopni og Hróaldur bjóla og Lýtingur Ásbjarnarson.

Nafn fjarðarins er sagt dregið af viðurnefni Eyvindar, en hann nam Hofsárdal og hluta Vesturárdals austan megin og bjó í *Syðri-Vík*, sem þá hét Krossavík innri.

Hróaldur nam Selárdal, hluta Vesturárdals og norðurströnd fjarðarins. Hann bjó fyrst á *Hróaldsstöðum* í Selárdal, en síðar á *Torfastöðum* í Vesturárdal. Lýtingur nam austurströnd fjarðarins og bjó í *Krossavík ytri*.

Einnig má nefna Steinbjörn kórt Refsson, sem var bróðursonur Eyvindar. Hann kom út síð landnáms tíðar og byggði sér bæ á *Hofi* eftir að Eyvindur frændi hans gaf honum land milli Hofsár og Vesturdalsár og hefur hann verið nefndur fjórði landnámsmaðurinn. Steinbjörn var eyðsluseggur og komst í skuldir og var jörð hans að lokum tekin upp í skuld og komst þannig að Hofslöndum. Síðar voru goðorðin tvö að Hofi og Krossvík sameinuð.

Loks kom Þorsteinn hvíti Ölvínsson frá Noregi og keypti land af Eyvindi, en tók síðar Hofslönd af Steinbirni upp í skuld. Að sögn Landnámaabókar bjó hann á Hofi í sextíu ár. Fósturbróðir Eyvindar, Hróaldur bjóla, nam land í Vesturdal og Selárdal, og settist að á Torfastöðum í Vesturdal. Lýtingur Arinbjarnarson nam land út til dala í Fagradal og Böðvarsdal, en settist svo að í Krossavík og eru Vopnafirðingar taldir vera af honum komnir.

Mynd 2:1 Staðsetningar helstu bæja landsnámsmanna. Græn brotalína sýnir mörk sveitarfélagsins.

Árið 1903 var byggð kirkja í Vopnafjarðakauptúni og þá var héraðinu skipt í tvær sóknir: Vopnafjarðarsókn sem náði yfir kaupúnið og ytra hluta sveitarinnar og Hofsókn, sem náði yfir innri hluta sveitarinnar. Kirkja hefur verið á Hofi allt frá kristnitöku.

Vopnafjörður er einn af elstu verslunarstöðum á landinu og einn af þremur á Austurlandi á tímum einokunar, en einokun komst á 1602 þegar Kristján IV konungur Dana veitti borgurum í Kaupmannahöfn, Málmey og Helsingjaeyri einkarétt til verslunar á Íslandi. Austurlandi var skipt niður í þrjú verslunarumdæmi. Kaupstaðir voru á Vopnafirði, Reyðarfirði og á Djúpavogi. Einokun var aflétt 1787 og verslun gefin frjáls öllum þegnum Danakonungs, hverjum sem stunda vildi.

Vopnafjörður mun hafa verið löggildur verslunarstaður frá 1420, en þá voru hér á landi aðeins fjórir verslunarstaðir. Þangað sigldu erlendir kaupmenn fyrr á öldum, fyrst frá Englandi en seinna frá Þýskalandi, þar til 1602, þegar Danakonungur leyfði enga aðra verslun en danska hér á landi. Þaðan í frá versluðu ýmsir danskir kaupmenn á Vopnafirði, við misjafnar vinsældir, allt til ársins 1814, eða fram yfir lok einokunar, þegar Ørum & Wulff, danska verslunarfélagið, náði fótfestu og rak verslun og aðra starfsemi á Vopnafirði samfelt í rúma öld. Kaupfélag Vopnfirðinga var svo stofnað 1918 og rak aðalverslunin þar, allt til ársins 2004, en það keypti verslunarhúsin af Ørum & Wulff.

Vopnafjörður var skráð sem kjöt- og ullarhöfn og þótti þrjónles héðan fádæma gott. Mikill útflutningur var af þrjónlesi um aldir, mest fyrir herina í Svíþjóð, Danmörku og á Niðurlöndum.

Vopnafjörður var helsta brottfararhöfn Vesturfara, ekki aðeins á Austurlandi, heldur á öllu landinu á ofanverðri 19. öld og fram á þá tuttugustu. Mjög margir Vestur-Íslendingar eiga ættir að rekja til Vopnafjarðar. Þar er nú Vesturfaramiðstöð Austurlands.

Á Vopnafirði er hafnaraðstaða miður góð frá náttúrunnar hendi. Skjólgt er, en botninn er grýtt hraun. Bátar urðu oft fyrir skemmdum í veðrum. Algjör umskipti urðu þegar varnargarður var byggður milli lands og hólma árið 1968. Hann skemmdist reyndar mikið í ofsaveðri 1980. Brimgarður var settur á milli Mið- og Skipbólma árið 2004 og má fullyrða að nú sé ágæt höfn í Vopnafirði.

Kaupfélag Vopnfirðinga var einn helsti atvinnurekandi á staðnum fram eftir 20. öldinni uns það lagðist af 2004. Kaupfélagið rak auk verslana slátur- og frystihús, bifreiðaverkstæði og trésmiðju ásamt því að vera hluthafi í fyrirtækjum.

Í Vopnafirði hefur löngum verið stundaður landbúnaður. Stærstu svæðin eru í Hofsárdal, en einnig eru nokkur bú með ströndum Vopnafjarðar og í Selár- og Vesturdal. Mest er um sauðfjárrækt. Einnig er nokkur mjólkurframleiðsla. Mjólkursamlagið var stofnað 1963 og sá um mjólkurframleiðslu fyrir Vopnafjörð, Bakkafjörð og Þórshöfn. Samlagið, er var til húsa í Mjólkurstöðinni við Hafnarbyggð 1, var lagt af vorið 2006, en í dag er Sláturfélag Vopnafjarðar næststærsti atvinnuveitandi Vopnafjarðar á eftir sjávarútvegsfyrirtækinu Brim.

Sjávarútvegur hefur spilað stórt hlutverk í mannlífi Vopnafjarðar. Töluvert útræði var þar á seinni hluta 19. aldar, en með vélbátaútgerð upp úr aldamótunum 1900 jókst sjósókn frá Vopnafirði til muna. Mikil umsvif voru í síldarsöltun á síldarárunum á 6. og 7. áratugnum og hefur öflug útgerð verið stunduð frá Vopnafirði fram til dagsins í dag.

Verslun og þjónusta Samvinnuhreyfingarinnar, framleiðsla landbúnaðarafurða og útvegur höfðu afgerandi áhrif á byggðarþróun á Vopnafirði fram eftir 20. öldinni. Íbúafjöldi náði hámarki á 9. áratugnum, en síðan fór íbúum fækkandi. Ýmsar ástæður eru fyrir þessari þróun. Má þar nefna fækkun starfa í sjávarútvegi vegna vélvæðingar auk þess sem mikilvægi fiskvinnslu í landi hefur minnkað.

Í dag er afkoma íbúa Vopnafjarðarkauptúns aðallega háð sjósókn, vinnslu sjávarafla og ýmiskonar þjónustu við nær sveitir. Sjá frekari umfjöllun um atvinnulíf hér aftar.

2.1.1. Vopnafjarðarkauptún

Á sunnanverðum Kolbeinstanga, kallaður Tanginn í daglegu tali, stendur Vopnfjarðarkauptún, eina þéttbýli sveitarfélagsins.

Klettóttur Tanginn og takmarkað undirlendi hefur sett sinn svip á þróun og mótun byggðarinnar. Víða er gott byggingarland, en inni á milli eru svæði sem erfitt er nýta vegna bratta eða kletta. Byggðin liggur endilöng eftir Tanganum, að mest í bratta. Helsta jafnslétta undirlendi er í miðbænum og hafnarsvæðinu sem eru að miklu leyti landfylling. Þar var eyri við upphaf byggðar, þar sem smávegis pláss var til athafna og fiskverkun, kallað einfaldlega *Plássid*.

Byggðin hefur síða vaxið til norðurs og suðurs út frá miðbænum og höfninni. Syðsti hluti byggðarinnar er klofinn

frá miðbænum um þrjár litlar vikur: Framtíðarvík, Garðsvík og Skálanesvík. Við Skálanesvík verður aftur jafnslétt og þar hefur Skálneshverfi risið.

Til vesturs hefur byggðin afmarkast af klettarröðinni: Vigðisarkletti, Andrésarkletti og Háahrauni. Á síðari áratugum 20. aldar hefur byggðin teygst sig upp fyrir klettarröðina. Efst á Tanganum, við Búðaröxl, stendur Holtahverfi, efsti hluti íbúabyggðar í kaupúninu. Þar er einnig íþróttasvæði bæjarins ásamt iðnaðar-, urðunar- og athafnasvæði. Norðan við íþróttasvæðið er votlendi, Hestamýrar, sem torveldar frekari byggð þar.

Tækifæri eru til að þetta byggð á óbyggðum svæðum í hverfunum og er deiliskipulagsgerð hafin til að afmarka lóðir. Til lengri tíma litið eru frekari vaxtamöguleikar byggðarinnar einkum til norðurs eftir Lónabraut og Fagrahjalla, þar til Norðausturvegur setur frekari takmörk.

Merkistún, undir Búðaröxl og sunnan við Holtahverfi, var skilgreint sem íbúðarbyggð í aðalskipulagi frá 1984 en frístundabyggð síðan þá. Svæðið er óbyggt í dag og hefur að mestu verið notað til útivistar og skógrækt.

2.1.1.1. Vopnafjarðarkirkjugarður og Íshústjörn

Vopnafjarðarkirkjugarður er við norður enda þéttbýlisins. Garðurinn er um 4.100 m² með um 400 legstaði. Einnig er kirkjugarður við Hofskirkju, um 700 m² af stærð.

Sunnan við kirkjugarðinn er að finna mýri sem verður að tjörn við vissar aðstæður. Tjörnin nefnist Íshústjörn þar sem áður fyrr var safnað ís og snjó að vetri sem síðan var seldur til kælingar á fiski í fiskibátum á sumrin.

(Guðný Zoëga; Bryndís Zoëga; Guðmundur St. Sigurðarson, 2005).

2.1.2. Skipulagssaga

Fyrsta aðalskipulag Vopnafjarðar, 1980-2000, var staðfest af ráðherra í nóvember árið 1984. Í skipulaginu var gert ráð fyrir áframhaldandi fólksfjölgun um 2% á ári.

Skipulagsuppdráttur náði aðeins um þéttbýlið, í samræmi við þá gildandi skipulagslög um að skylt sé að gera uppdrætti af öllum kaupstöðum. Skipulagið hafði mikil áhrif á þróun kaupfélagsins.

Helsta áhersla skipulagsins var stækkun íbúðabyggðarinnar til vesturs ofan Vígdísarkletts, Andrésarkletts og Háahrauns. Þar var íþróttasvæði staðsett ásamt iðnaðarsvæði. Þá voru allmikil svæði tekin undir nýja íbúðabyggð og þau flokkuð í svæði A, B og C. Svæði A var innan íþróttavalla og að þjóðvegi. Það var sett í deiliskipulag og síðan byggt eftir því. Svæði B, sem taka átti næst til bygginga, var um 1,8 ha svæði við Merkistún, undir Búðaröxl. Í Aðalskipulagi Vopnafjarðar 1996-2026 var sama svæði tekið undir frístundabyggð. Að auki var mikið landsvæði, ofan við íþróttasvæði, tekið frá til síðari aukningar íbúða. Þá hafnarsvæðið stækkað til norðurs. (Skipulagsstofa Austurlands, 1984).

Skipulagið hafði þau áhrif að íþróttasvæðið hefur byggst upp eftir skipulagsuppdrættinum. Einnig Holtahverfið og hafnarsvæðið.

Eftir gildistöku aðalskipulagsins voru eftirfarandi breytingar og viðbætur gerðar:

- Breyting á aðalskipulagi þannig að fyrirhugað verslunar- og þjónustusvæði sunnan þjóðvegjar er flutt um breidd sína til norðvesturs. Iðnaðarsvæði er minnkað og íbúðarsvæði stækkað sem þessu nemur. Samþykkt 27. okt 1993. Staðfest af Skipulagsstjórn ríkisins 8. des 1993.

- Breyting á aðalskipulagi: Verslunarlóð færast og iðnaðarsvæði stækkar, ný verslunarlóð. Samþykkt 2. feb 1995. Staðfest af Skipulagsstjórn ríkisins 15. feb 1995.
- Breyting á aðalskipulagi vegna byggingar brimvarnargarðs. Samþykkt í maí 2003 og auglýst 10. júní 2003 í B-deild stjórnartíðinda.
- Breytingar á aðalskipulagi þannig að hafnarsvæðið stækkar með auknum fyllingum og viðlegurými eykst. Staðfest árið 2006.

Við gildistöku Aðalskipulags Vopnafjarðar 2006-2026, árið 2008, voru helstu breytingar frá fyrra aðalskipulagi, frá 1984:

- Frístundabyggð: Gert var ráð fyrir aukinni eftirspurn eftir frístundalóðum. Þrjú svæði fyrir frístundabyggð voru afmörkuð: á jörðinni Þorbrandsstöðum í Hofsfárdal, sem áður var landbúnaðarsvæði; við Merkistún, sem áður var skilgreint sem íbúðarsvæði og svæði skammt sunnan við kaптúnið, áður skilgreint sem landbúnaðarsvæði.
- Íbúðarbyggð: Gert var ráð fyrir þéttingu byggðar á áður byggðum svæðum v/Kolbeinsgötu, v/Skálanesgötu og í Holtahverfi.
- Landbúnaðarsvæði: Fallið frá landbúnaði á Kolbeinstanga, fyrir utan jörðina Leiðarhöfn.
- Opin svæði til sérstakra nota: landflokknunum gefið aukið vægi á kostnað m.a. íbúðarsvæðis til síðari aukningar. Stórt svæði sem umlykur byggðina og myndar “kraga” sem nær frá útivistarsvæði í norðurenda Kolbeinstanga og suður að flugvelli.

- Athafnasvæði: Umtalsverð stækkun þar sem talsvert svæði frá Búðaröxl og vestur undir Skógalón var skilgreint sem athafnasvæði. Hluti svæðisins var áður skilgreindur sem iðnaðarsvæði. Einnig gert ráð fyrir athafnasvæði ofan og norðan við hafnarsvæðið.
- Iðnaðarsvæði: Öll iðnaðarsvæði, önnur en svæði undir spennu-, veitu-, endurvarpsstöð og kaldvatnstanka, felld út.
- Hafnarsvæði: Gert ráð fyrir umtalsverðri stækkun hafnarsvæðisins á landfyllingu og með lengingu viðlegukants.
- Samgöngur: Fallið frá veltengingu frá Kolbeinsgötu og upp Hamrahlíð. Gert er ráð fyrir nýrri aðkomutengingu í þéttbýlið, norðan Hafnargötu um Vesturárdalsleið sem síðar varð með nýjum Norðausturvegi.

Þessi tillaga þriðja aðalskipulagið fyrir sveitarfélagið.

2.1.3. Menningarminjar

2.1.3.1. Friðlýstar fornleifar

Friðlýstar fornleifar eru á þremur jörðum í Vopnafirði, eftirfarandi er úr skráningu þeirra (Fornleifavernd, 1990):

- **Hof**, friðlýst árið 1938:
 - a. Hoftóft, svo sem 150 föðmum beint upp frá kirkjunni.
 - b. Forn ferhyrnd girðing, sem er á hægri hönd þegar riðið er heim traðirnar.
 - c. "Skollahringur", er svo kallast, hringmynduð tóft fyrir ofan bæinn.
 - d. Önnur girðing fornleg, sem er norðar og austar og liggur fast við hinn gamla túngarð.
 + II) Fornar bæjartóftir á sljettum bletti við Sunnudalsá, undir grasbrekku, [þar sem eru beitarhús frá Hofi].
- **Krossavík**, friðlýst árið 1931: Túngarðsleifar fornar þar sem heitir enn Krumsholt, spölkorn fyrir utan bæinn.
- **Sunnudalur**, friðlýst árið 1931: Fornar búðaleifar á Sunnudalsþingstað.

2.1.3.1.1. Hof

Hof í Vopnafirði er fornt höfuðból og hefur búseta þar haldist óslitið frá landsnámsöld til dagsins í dag. Því er mikið af fornum minjum á landareigninni.

Áður en vegur var lagður fyrir ofan bæinn lágu traðir, allbreiðar, að utan og heim túnið fyrir sunnan bæjarhúsin og má enn þá sjá móta fyrir þeim. Á hægri hönd þegar komið er að utan og heim traðirnar er mjög stór, ferhyrnd girðing, um 20 faðma á annan veg en 12 á hinn. Veggir eru þykkir og fornlegir en túngarður og traðir mynda tvær hliðar. Stórar dyr eru á miðjum hliðarveggnum sem snýr að tröðunum. Hafa menn getið þess til að þetta sé forn hestarétt, jafnvel frá tíma Brodd-Helga sem sagt er frá í Vopnfirðingasögu. Tóftin hefur því ýmist verið kölluð Broddhelgarétt eða Hestarétt Broddhelga. Líklega fæst aldrei úr því skorið hvort Brodd-Helgi geymdi þarna hesta sína eður ei, en um það verður ekki deilt að sagan gefur tóftinni margfalt vægi (Sigurður Vigfússon, 1893).

2.1.3.2. Friðaðar fornleifar

- **Bjarnarey:** mikið magn minja um búsetu í eyjunni. Búið var í eyjunni með hléum og við manntal 1703 voru skráðir tveir ábúendur þar auk 10 manns í heimili. Jón Guðmundsson lærði bjó þar í útleið 1632-35 til að forðast málssókn vegna galdra. Fisk- og hákarlaveiðar voru stundaðar frá Bjarnarey.
- Í landi **Fagradals:** minjar um sjóbúð.
- **Krossavík:** ekki langt frá friðlýstum minjum um Krumsholt.
- **Sunnudalur:** stutt frá friðlýstum minjum um þingstað.

2.1.3.3. Friðlýst hús

Samkvæmt húsaskrá Minjastofnunar Íslands eru þrjú hús friðlýst í Vopnafirði: Bustarfell, Hofskirkja og Vopnafjarðarkirkja.

2.1.3.3.1. Bustarfell

Byggingarár: Um miðja 19. öld en er eldri að stofni til.

Hönnuður: Fremri stofu, sem reist var 1851–1852, Einar Einarsson bóndi og gullsmiður á Bustarfalli. Baðstofu og stofu undir henni sem reist var 1877, Árni Jónsson snikkari frá Hólum í Vopnafirði.

Í vörslu Þjóðminjasafns Íslands frá 1943 og minjasafn frá 1982.

Friðaður 1. janúar 1990 samkvæmt aldursákvæði.

Í Hofsárdal stendur gamla ættarsetrið Bustarfell. Þessi torfbær, með rauðum stöfnum og grasi vöxnu þaki, er einn af elstu og best varðveittu bæjum sinnar tegundar á landinu. Árið 1532 keyptu Árni Brandsson og kona hans Úlfheiður bæinn Bustarfell. Síðan hefur sama ættin búið þar alla tíð.

Torfbærinn hefur verið í vörslu Þjóðminjasafnsins frá 1943 og Minjasafnið á Bustarfalli er til húsa í bænum.

Aðstandendur safnsins hafa lagt metnað sinn í að sýning gripa safnsins sé sett upp á sem raunverulegastan hátt þannig að gestir nái að upplifa heimilið rétt eins og íbúar hússins hafi brugðið sér frá stundarkorn.

Sérstaða safnsins felst í því hversu glöggt það miðlar breyttum búskapar- og lifnaðarháttum fólks allt frá því um 1770 til þess er hætt var að búa í bænum árið 1966. Til að mynda eru þrjú eldhús í bænum sem öll segja sína sögu og tilheyra hvert sínu tímabili. Eins er um muni safnsins, þeir tilheyra mismunandi tímabilum. Gaman er að ganga um og sjá hvernig einn hlutur hefur tekið við af öðrum í áranna rás.

2.1.3.3.2. Hofskirkja

Byggingarár: 1901

Hönnuður: Björgólfur Brynjólfsson forsmiður frá Skjöldólfsstöðum í Breiðdal.

Breytingar: Kirkjan var klædd bárujárni í upphafi en var klædd trapisumótuðum plötum 1980.

Friðuð 1. janúar 1990 samkvæmt aldursákvæði.

Hofskirkja er timburhús, 10,31 m að lengd og 7,81 m á breidd, með turn við vesturstafn, 1,86 m að lengd og 4,03 m á breidd. Stöpull er tvískiptur, breiður að neðan og á honum rismikið þak upp að ferstrendum efri hluta. Á honum er ferstrendur burstsettur turn með ferstrendri spíru. Á þremur turnhliðum er bogadregið hljómp með hlera. Þakið er krossreist og klætt bárujárni. Kirkjan er klædd trapisumótuðum plötum og stendur á steinhlöðnum sökklí. Á hvorri hlið kirkju eru þrjár smárúðóttir oddbogagluggar úr steypujárni, tveir hringgluggar eru á framstafni kirkju en einn á framhlið stöpul.

Fyrir kirkjudyrum eru spjaldsettar vængjahurðir og oddbogagluggi yfir.

Að framkirkju eru spjaldsettar vængjahurðir og gangur inn af þeim. Aftursættir þverbekkir eru hvorum megin gangs og veggbekkir í kór. Setsvalir á fjórum stoðum eru yfir fremri hluta framkirkju og stigi við framgafl norðan megin. Dyr með glerjaðri hurð eru að stöpli frá setsvölum. Veggir eru klæddir spjaldabili upp undir glugga en breiðum þiljum að ofan. Gaflar eru klæddir reitabiljum uppi undir hvelfingu. Yfir kirkjunni er reitaskipt stjörnusett hvelfing. (Minjastofun Íslands, e.d.).

2.1.3.3.3. Vopnafjarðarkirkja

Byggingarár: 1902–1903.

Hönnuður: Björgólfur Brynjólfsson forsmiður frá Skjöldólfsstöðum í Breiðdal.

Breytingar: Kirkjan var klædd að utan með panelmótuðum plötum 1974. Tengibygging reist milli kirkju og safnaðarheimilis 1994, hönnuður: Hjörleifur Stefánsson arkitekt.

Vopnafjarðarkirkja er byggð á árunum 1902–1903. Vígsla kirkjunnar fór fram 3. maí 1903. Hönnuður kirkjunnar var Björgólfur Brynjólfsson frá Skjöldólfsstöðum í Breiðdal, sá hinn sami og hannaði Hofskirkju í Hofsprestakalli sem vígð var 19. desember 1901. Séra Sigurður Sívertsen, þá sóknarprestur, lét byggja báðar kirkjurnar og þykja þær áþekkar í útliti.¹ Ber þar meðal annars að nefna ferstrenda burstsetta turninn með ferstrendri spíru sem stendur á stöpulþakinu. Athygli vekur að kórinn snýr í norður en forkirkjan með turninum til suðurs, að

þáverandi jaðri þorpsins. Slík skipan er ekki bönnuð í lúterskum sið, en það tíðkast þó frekar að altarið snúi í

suðlæggar áttir ef háaustur næst ekki. Enn fremur ber að nefna að kirkjan er með kór, en það var ekki alltaf venjan við hönnun kirkna á þeim tíma. Til dæmis er engin slíkur kór við kirkjuna að Hofi, sem Vopnafjarðarkirkju svipar mjög til. Alls tekur kirkjan um 250 manns í sæti. Henni er nú þjónað frá Hofi. Altaristafla kirkjunnar er eftir Jóhannes Kjarval. (YRKI arkitektar; Náttúrustofa Vestfjarða, 2022).

2.1.3.4. Friðuð hús

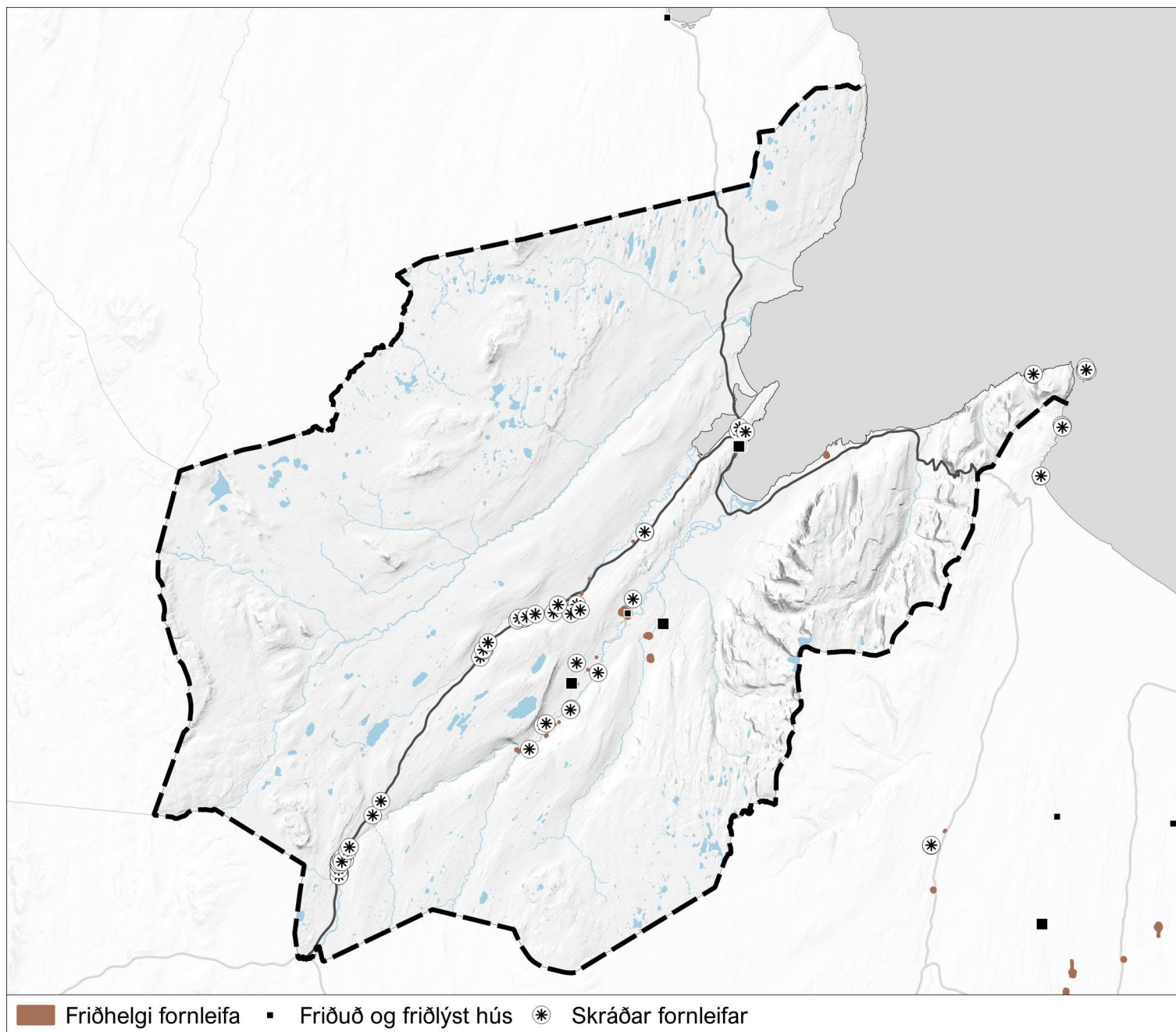
Innan Vopnafjarðarkauptúns:

- Framtíðin, Hafnarbyggð 1A. Byggt árið 1898.
- Fisk- og salthúsið, Hafnarbyggð 2A. Byggt árið 1886
- Glæsibær, Hafnarbyggð 3. Byggt árið 1905.
- Kaupvangur, Hafnarbyggð 4A. Byggt árið 1882.
- Guðjohnsenshús, Hafnarbyggð 5 . Byggt árið 1880.
- Baldursheimur, Kolbeinsgata 2. Byggt árið 1882.
- Kirkjuból, Kolbeinsgata 7. Byggt árið 1900.

Í Hofsdal:

- Guðmundarstaðir. Aldursfriðar timburhús. Byggt árið 1910.

Mynd 2:2 Skráðar menningarminjar í sveitarfélaginu

2.2. Íbúafjöldi

Forsenda fyrir frekari stefnumótun og uppbyggingu í Vopnafjarðarhreppi er fjöldi íbúa sem og spá um þróun til framtíðar. Hér er horft á þróunina 20 ár aftur í tímann og 20 ár fram í tímann fyrir spár.

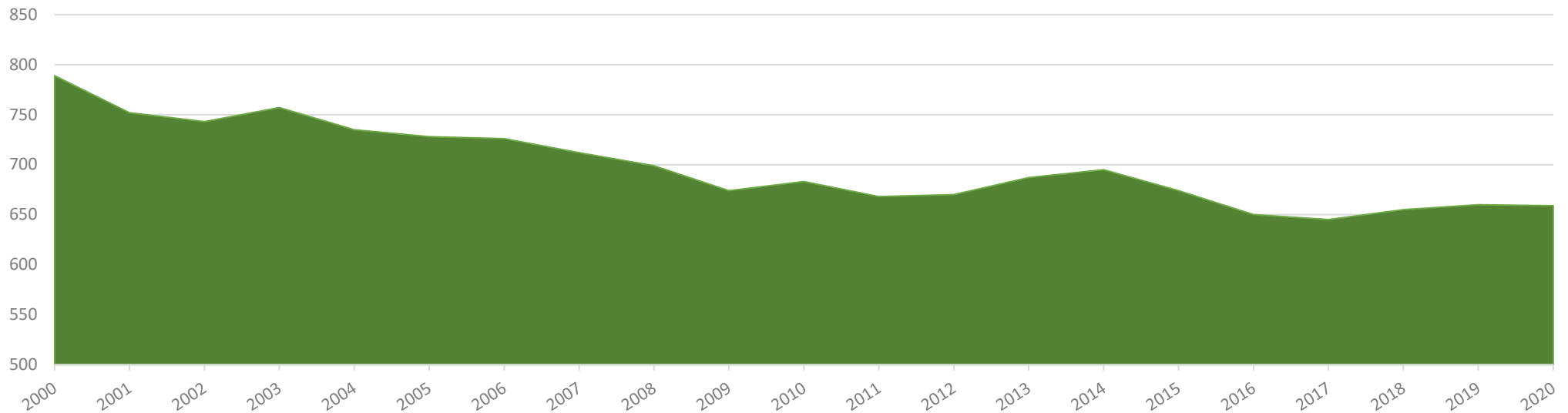
Tölurnar eru síðan skoðaðar í samhengi við nær og fjær umhverfi Vopnafjarðarhrepps til að koma auga á tækifæri, áskoranir og jafnvel sérstöðu. eru tölur því bornar saman við stöðuna á Austurlandi (staðan á svæðisvísu) og landinu öllu (staðan á landsvísu).

2.2.1. Þróunin frá 2000

Árið 2000 bjuggu 789 íbúar í sveitarfélaginu en tuttugu árum síðar eru þeir 659. Íbúum hefur fækkað frá því fyrir aldamót með sveiflukenndum hætti. Á tuttugu ára tímabili er nemur fækkunin 16,5%.

Síðast liðin fimm ár hefur íbúafjöldi sveiflast á bilinu 645 til 674 íbúar. Frá 2019 hefur íbúafjöldinn sveiflast í kringum 660 íbúa.

Frá 2000 hefur meðalbreyting á fjölda íbúa verið neikvæð, um -0,9% á ári.

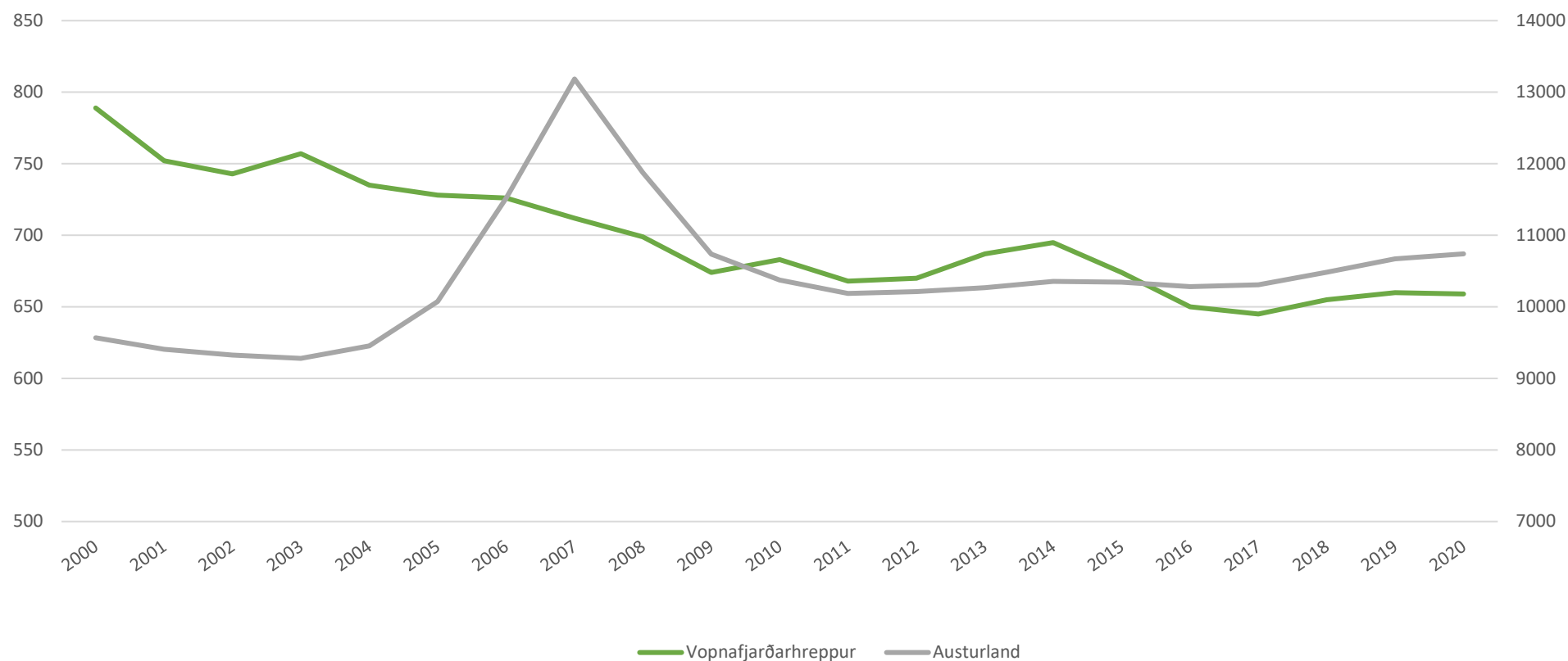

Mynd 2:3 Íbúafjöldi í Vopnafjarðarhreppi frá árinu 2000 til 2020. Byggt á gögnum frá Hagstofu Íslands.

2.2.2. Íbúafjöldi á svæðisvísu

Sé þróun íbúafjölda í Vopnafjarðarhreppi árin 2000 - 2020 borin saman við þróun íbúafjölda á Austurlandi á sama tíma, má sjá að fjöldinn þróast á gjörólíkan hátt. Aðeins síðustu 3 ár hefur verið sambærilegur taktur í þróun íbúafjölda. Við upphaf tímabilsins voru íbúar Vopnafjarðarhrepps 8,25% af íbúum á Austurlandi en í lok þess um 6,14%.

Íbúum á Austurlandi fór fækkandi til ársins 2003 þegar þeim tók að fjölga og náði íbúafjöldinn hámarki árið 2007 í tengslum við byggingu Kárahnjúkavirkjunar og álversins á Reyðarfirði. Að loknum framkvæmdum fækkaði svo íbúum til ársins 2011 en hefur síðan þá fjölgað jafnt og þétt. Þrátt fyrir þessa fólksfjölgun hefur íbúum á Austurlandi sem hlutfalli af heildar íbúafjölda landsins fækkað úrtæplega 3,7% niður í 3% (Byggðastofnun, 2020).

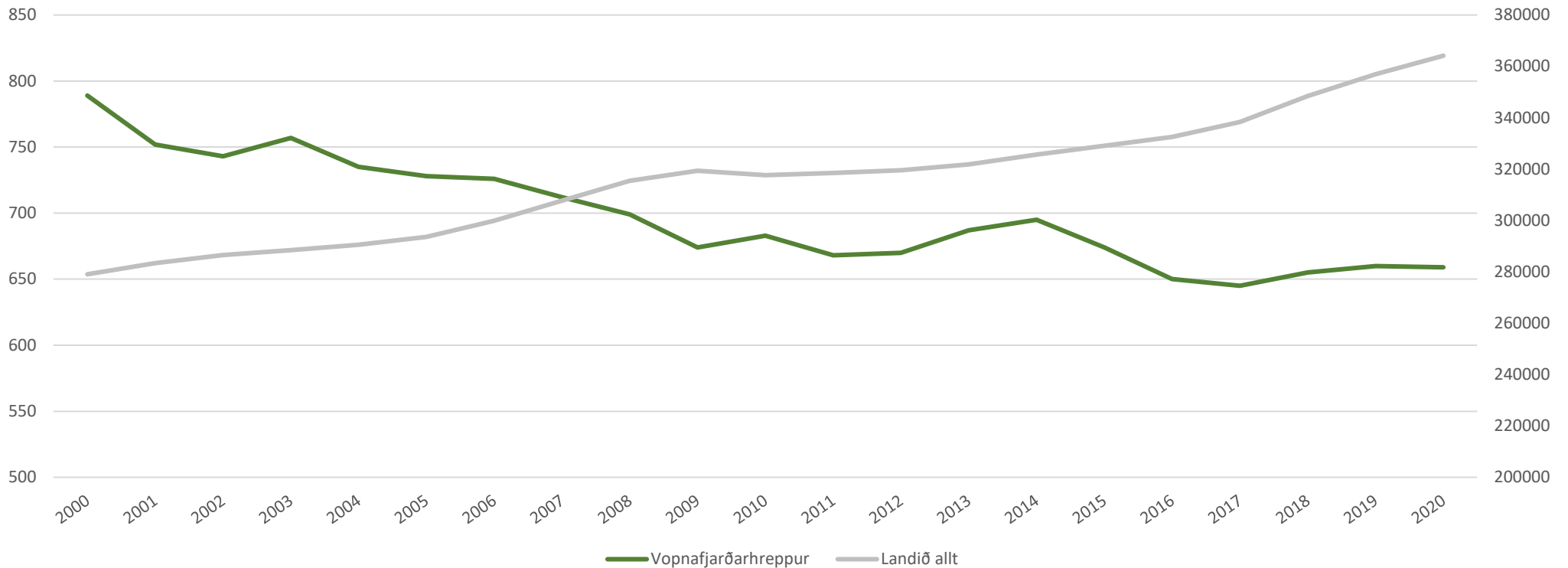

Mynd 2:4 Þróun íbúafjölda í Vopnafjarðarhreppi (v. ás) borin saman við þróunina á Austurlandi (h. ás). Byggt á gögnum frá Hagstofu Íslands.

2.2.3. Íbúafjöldi á landsvísu

Íbúum á Íslandi hefur fjölgað frá aldamótum fyrir utan fækkun árið 2010 sem rekja má til afleiðinga fjármálahrunsins. Á sama tíma hefur íbúabróun í Vopnafjarðarhreppi verið neikvæð fyrir utan þrjár uppsveiflur eftir hrunið.

Við upphaf tímabilsins voru íbúar í Vopnafjarðarhreppi 0,28% af íbúum landsins en 0,18% í lok þess.

Mynd 2:5 Þróun íbúafjölda í Vopnafjarðarhreppi (v. ás) borið saman við þróun á landinu (h. ás). Byggt á gögnum frá Hagstofu Íslands.

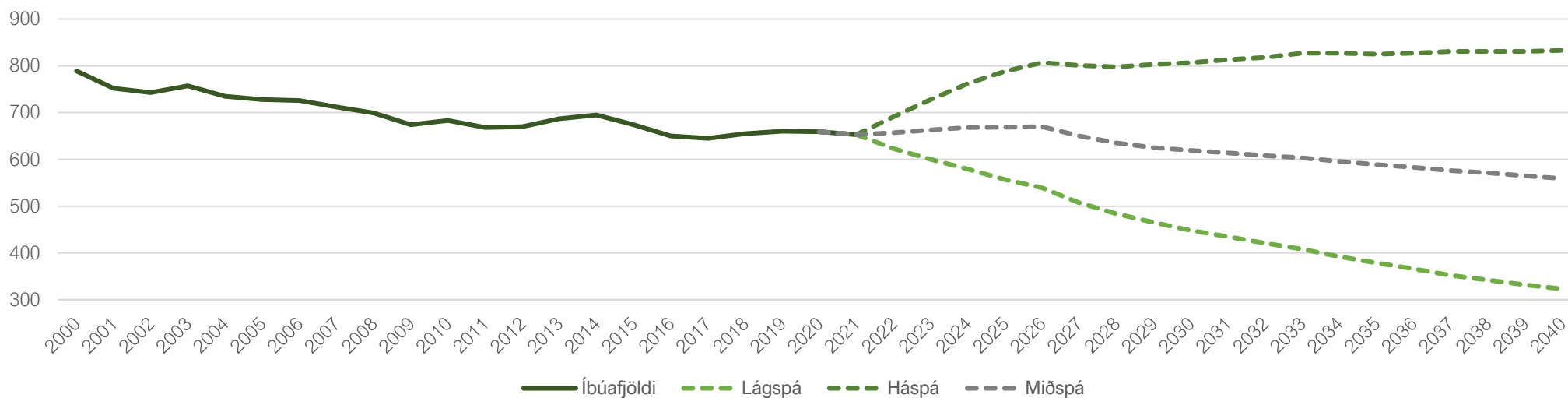
2.2.4. Vopnafjarðarkauptún og dreifbýlið

Meirihluti íbúa í Vopnafjarðarhreppi búa í eina þéttbýli sveitarfélagsins eða um 79% af heildar íbúafjölda. Árið 2000 var hlutfallið um 73%. Frá 2000 hefur hlutfallið verið á bilinu 77-79%.

Tafla 2.1 Hlutfall íbúa sem búa í Vopnafjarðarkauptúni.

	2000	2005	2010	2015	2020
Þéttbýlið	73%	77%	78%	77%	79%
Sveitirnar	27%	23%	22%	23%	21%

Ef horft á þróun íbúafjölda frá 2000 í þéttbýlinu og hins vegar í dreifbýlinu, hefur fækkunin verið um 9,5% í þéttbýlinu en 35,4% í dreifbýlinu. Fólksfækkun í sveitarfélaginu hefur því verið meiri í dreifbýlinu en í þéttbýlinu. Er það í samræmi við þróun á búsetu á landinu öllu þar sem hlutfall íbúa í strjálbýli hefur farið minnkandi frá árinu 2000 samhliða fjölgun landsmanna.

Mynd 2:6 Spá um íbúafjölda í Vopnafjarðarhreppi til ársins 2040. Gögn frá Byggðastofnun (mars 2022).

2.2.5. Íbúaspá til 2040

Miðað við óbreyttar forsendur, svo sem án stórkostlegrar fjárfestinga í atvinnulífi og stórra breytinga í ytri aðstæðum, er spáð annaðhvort hóflegri fækkun eða fjölgun íbúa. Samkvæmt háspá verður íbúafjöldi mest um 833 íbúar árið 2040, eða . Í lágspá er gert ráð fyrir frekari fækkun íbúa frá 2020 niður í 323 íbúa árið 2040.

Meðalspá geri ráð fyrir um 559 íbúum við upphaf árs 2040. (Byggðastofnun, mars 2022).

Af þessum spám má draga þá ályktun að veruleg fjölgun íbúa til 2040 sé fremur ólíkleg nema breytingar verði á forsendum. Þá er einnig metið ólíklegt að veruleg fækkun á fjölda íbúa haldi áfram þar sem lágspá gerir ráð fyrir að íbúafjöldi í sveitarfélaginu verði 323 íbúar árið 2040. Slík sviðsmynd verður að teljast ólíkleg nema hrun verði í atvinnustoðum sveitarfélagsins, landbúnaði og fiskvinnslu.

2.3. Samsetning íbúa

2.3.1. Aldurs- og kynjaskipting

Fólksfjöldapíramídi eða aldurspíramídi, sýnir á myndrænan hátt hvernig íbúar í Vopnafjarðarhreppi skiptast eftir aldursópum og kyni. Sjá má hvort ungu kynslóðirnar eru fjölmennari en forverar þeirra eða öfugt. Þetta veitir vísbendingar um hvernig líklegt er að framboð af fólki á vinnualdri breytist eða fjöldi eftirlaunaþega, skólabarna og svo framvegis.¹

Með því að horfa á stöðuna í upphafi tímabils og lok þess má sjá hvernig þróunin hefur verið á 20 ára tímabili sem gefur vísbendingar um samkeppnishæfni sveitarfélagsins gagnvart búsetu.

Íbúafjöldi er skipt niður í aldursflokka og kyn en birt sem hlutfall aldursflokka af heildarfjölda.

2.3.1.1. Íbúar í Vopnafirði og Austurlandi

Um aldamótin voru aldursóparnir 20-24, 40-44, 45-49, 65-69, 70-74, 85-89 hlutfallslega stærri eða jafnstóri í Vopnafirði borið saman við Austurland.

Tuttugu árum síðar eru allir aldursflokkar yfir 55 ára sem eru hlutfallslega stærri en á Austurlandi. Sem bendir til þessa einkum hefur fækkað í aldursópum undir 55 ára síðustu 20 ár.

Aldursflokkarnir sem voru hlutfallslega stærri um aldamótin (20-24, 40-44, 45-49, 65-69, 70-74, 85-89) virðast halda sér sem hlutfallslega stærri hópar 20 árum síðar.

Sjá samanburð á aldursdreifingu í Vopnafirði og Austurlandi árin 2000 og 2020 á mynd 2:7.

2.3.1.2. Íbúar í Vopnafirði og landinu öllu

Árið 2000 voru hlutfallslega fleiri íbúar á aldrinum 10-24 í Vopnafirði en hlutfallslega á landsvísu. Sömuleiðis var með aldursópum 40-44 og 65-74 ára.

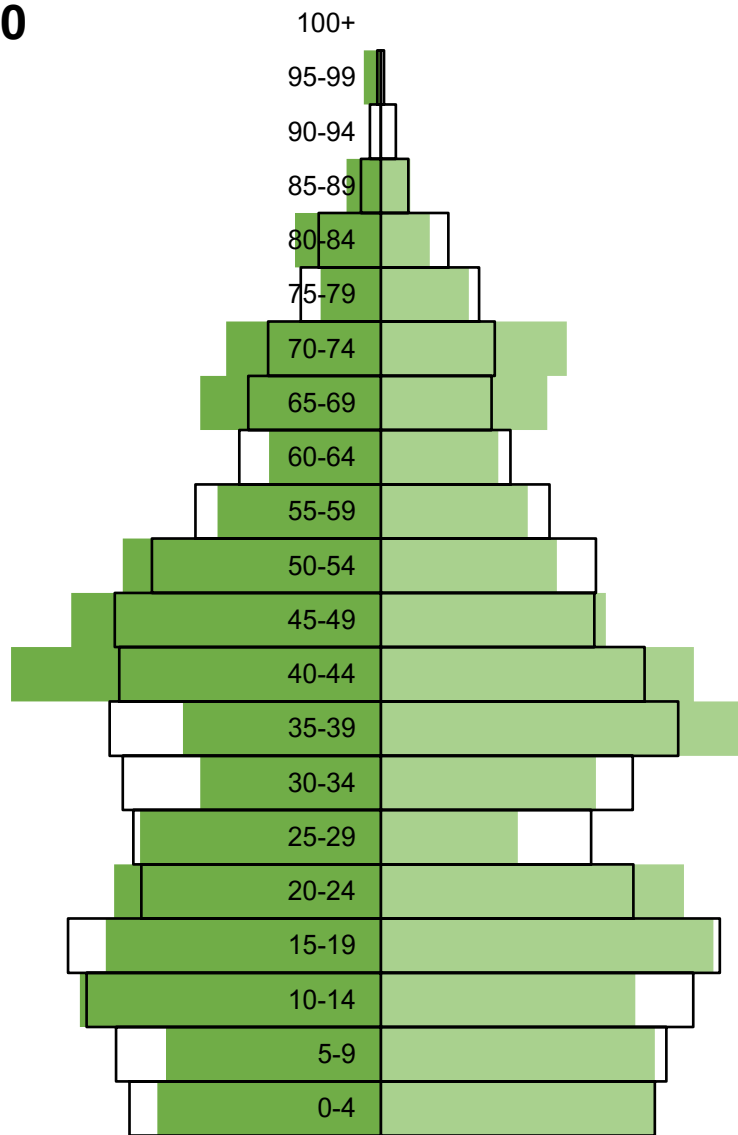
Tuttugu árum síðar eru það aldursflokkarnir 10-19 ára sem eru hlutfallslega álíka stórir eða stærri en almennt á landsvísu. Þá eru það allir aldursflokkar yfir 55 ára sem eru hlutfallslega stærri í Vopnafirði en á landsvísu.

Varðandi lögum aldurspíramíðanna almennt má sjá að hlutfall barna af heildarfjölda fer minnkandi og hlutfall eldri 50 ára fer hlutfallslega fjölgandi. Er það í samræmi breytingar í aldursdreifingu á heimsvísu.

Sjá samanburð á aldursdreifingu í Vopnafirði og á Íslandi árin 2000 og 2020 á mynd 2:8.

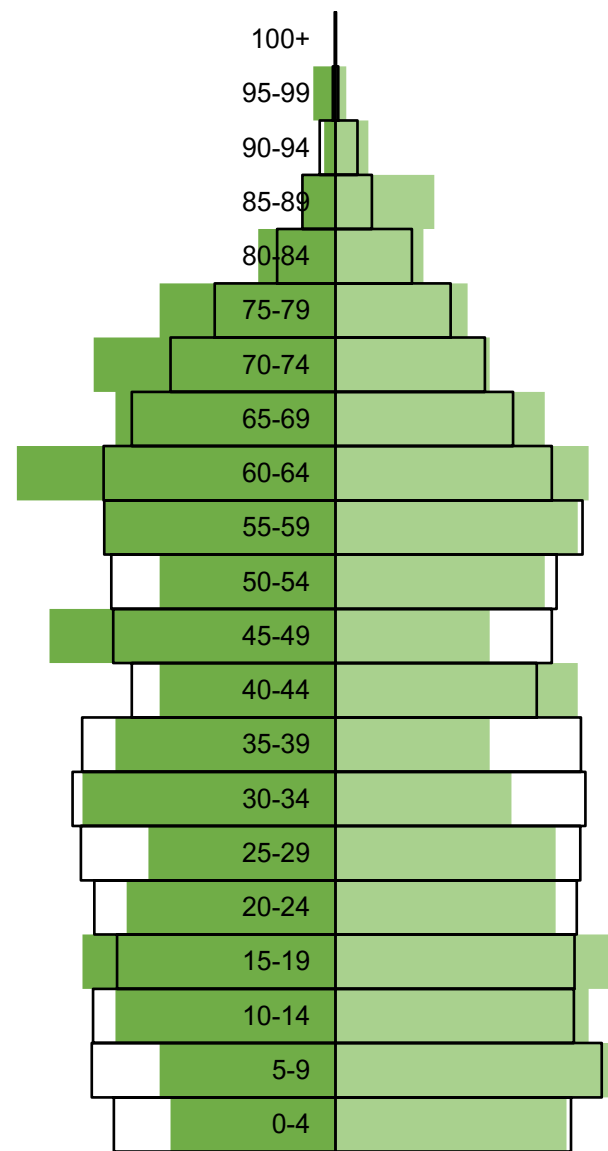
¹ <https://www.visindavefur.is/svar.php?id=3813>

2000

□%KK Austurland ■%KK Vopnafj. □%KVK Austurland ■%KVK Vopnafj.

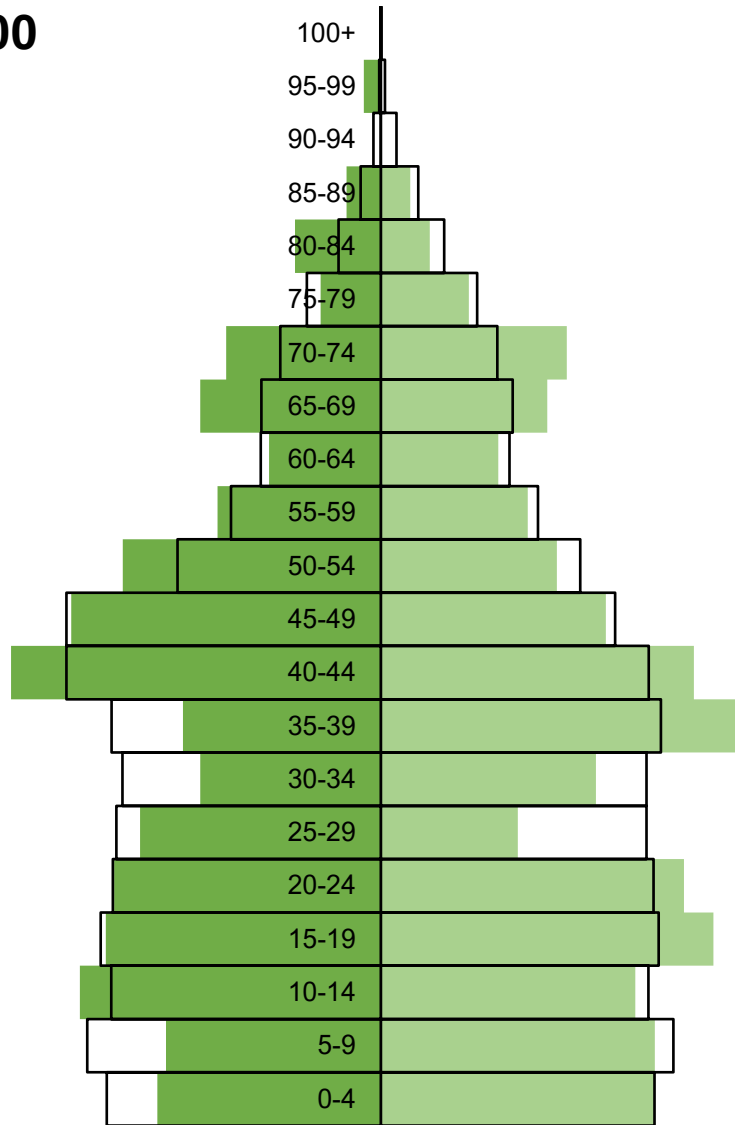
2020

□KK Austurland ■KK Vopnafj. □KVK Austurland ■KVK Vopnafj.

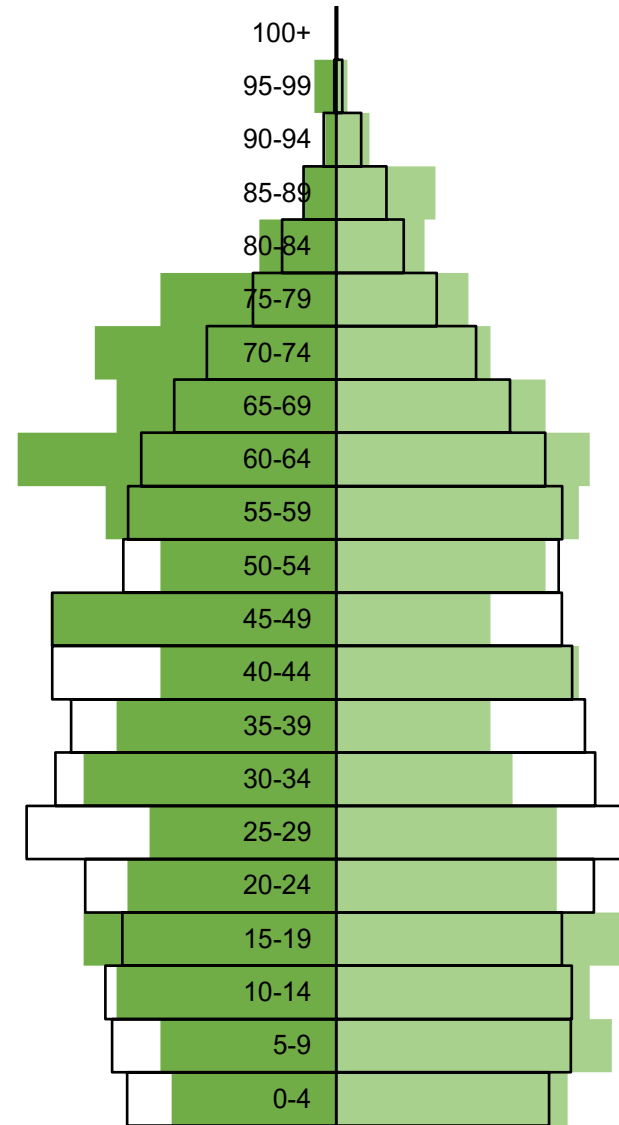
Mynd 2:7 Hlutfallsleg aldursdreifing íbúa í Vopnafirði árin 2000 og 2020, borin saman við aldursdreifingu íbúa á Austurlandi.

2000

□ KK landið ■ KK Vopnaf. □ KVK landið ■ KVK Vopnaf.

2020

□ KK landið ■ KK Vopnaf. □ KVK landið ■ KVK Vopnaf.

Mynd 2:8 Hlutfallsleg aldersdreifing íbúa í Vopnafirði árin 2000 og 2020, borin saman við aldersdreifingu íbúa á Íslandi.

2.3.2. Þjóðerni

Á síðustu árum hefur orðið gríðarleg fjölgun á innflytjendum og flóttamönnum sem koma hingað til lands. Þjónusta sveitarfélaga við þessa hópa er enn í þróun og uppbyggingu (Samband íslenskra sveitarfélaga, á.d.).

Allt frá árinu 2000 hefur hlutfall erlendra ríkisborgara af íbúafjölda í Vopnafjarðarhreppi verið lægri en á Austurlandi sem og landinu öllu. Hlutfallið var öllu jafna hærra á Austurlandi en á landinu öllu.

	2000	2010	2020
Vopnafjarðarhreppur	1,4%	2,5%	7,0%
Austurland	3,2%	8,0%	12,0%
Ísland	2,6%	6,8%	13,6%

Í Vopnafjarðarhreppi hefur orðið aukning í hlutfalli erlendra ríkisborgara frá 2000, úr 1,4% í 7,0% árið 2020. Hlutfallið er þó töluvert lægra enn í samanburði við bæði Austurland og landið allt.

2.3.3. Fjölskyldugerðir

Hagstofa Íslands brýtur niður íbúafjölda og flokkar eftir aldri, kyni og fjölskyldugerð. Þar eru fullorðnir, eða einstaklingar 18 ára eða eldri, flokkaðir eftir fjölskylduhögum. Athuga skal að í flokkinn einstaklingar fara sjálfkrafa allir einstaklingar við 18 ára aldur, burt séð frá því hvort þau búi í foreldrahúsum eða ekki (Hagstofa Íslands, á.á. a).

Til einföldunar er flokkunum hjónaband og óvígð sambúð skeytt saman í hjón/pör með eða án barna. Þá eru einstæðir foreldra með börn ekki flokkaðir eftir kyni.

Litið yfir árin 2000 til 2020, hefur fjölgað í hópnum „Einstaklingar“, hjón/par án barna og einstæðra foreldra með börn í Vopnafirði. Hlutfallsleg fækkun hefur átt sér stað í hópnum hjón/par með börn, sem innihélt um 46% fullorðinna árið 2000, en erum 36% fullorðinna árið 2020. Fjölgun í þessum báðum hópum er í samræmi við hækkandi meðalaldur í sveitarfélaginu. Samskonar mynstur hefur átt sér stað á Austurlandi sem og landinu öllu á tímabilinu.

Á landsvísu hefur hópurinn „Einstaklingar, 18+ ára“ farið stækkandi síðustu 20 ár ásamt hjónum/pörum án barna. Hjónum/pörum með börnum og einstæðum foreldrum með börnum hefur lítillega fækkað.

Helsta breytingin á Vopnafirði er sú að einstæðum foreldrum hefur fjölgað hlutfallslega og er nú nær landsmeðaltalinu, en var áður helmingi lægra en það. Þá er það komið yfir meðaltal einstæðra foreldra á Austurlandi en var áður í meira samræmi við það.

Tafla 2.2 Yfirlit yfir fjölskyldugerðir, samanborið við skiptingu á Austurlandi og á landsvísu. Byggt á gögnum frá Hagstofu Íslands (á.á. a).

	Árið 2000			Árið 2010			Árið 2020		
	Vopnafjörður	Austurland	Á landsvísu	Vopnafjörður	Austurland	Á landsvísu	Vopnafjörður	Austurland	Á landsvísu
Einstaklingar	28%	27%	28%	27%	30%	30%	30%	30%	35%
Hjón/par án barna	22%	20%	19%	29%	21%	20%	25%	24%	21%
Hjón/par með börnum	46%	48%	44%	38%	42%	40%	36%	40%	36%
Einstæð(ur) með börn	4%	5%	9%	6%	8%	10%	10%	6%	8%

2.4. Atvinnulíf

Vopnafjörður nýtur góðra fiskimiða en er auk þess eitthvert besta landbúnaðarhérað á landinu. Undirlendi og ræktanlegt land er mikið, auk þess sem afréttir eru taldar góðar.

Byggð í Vopnafirði byggðist upp vegna góðra landgæða til landbúnaðar og stuttrar fjarlægðar á góð fiskimið. Síðan hefur sjávarútvegi vaxið fiskur um hrygg og er aðal atvinnugreinin í sveitarfélaginu í dag.

Þá gegnir Vopnafjörður mikilvægu þjónustuhlutverki á Vopnafjarðar- og Bakkaflóasvæðinu.

Hjá Hagstofu Ísland er hægt að fá yfirlit yfir fjölda einstaklinga sem hafa fengið greidd laun, skipt eftir atvinnugreinum (samkvæmt ÍSAT2008-atvinnugreinaflokkun). **Tafla 2.3** sýnir yfirlit um hlutfallslegan fjölda launþega eftir atvinnugrein. Byggt á gögnum frá Hagstofu Íslands. Sjá nánar um forsendur á heimasíðu stofnunarinnar (Hagstofa Íslands, 2022).

Breyting á samsetningu vinnumarkaðarins á Vopnafirði er mjög áþekk því sem sjá má á svipuðum stöðum víða um land. Hlutfallslegur samdráttur hefur orðið í landbúnaði, fiskveiðum og fiskvinnslu en aukning í opinberri þjónustu á móti.

Tafla 2.3 Fjöldi einstaklinga í Vopnafjarðarhreppi sem hafa fengið greidd laun, skipt eftir atvinnugreinum.

Athugið: meðaltöl yfir árið, fjöldi launþega getur verið mjög sveiflukennndur; 0% þýðir að færri en 10 einstaklingar eru á bakvið gögnin og þá eru engin gögn birt. Byggt á gögnum frá Hagstofu Íslands (2022).

	2010	2015	2020
Landbúnaður og skógrækt	4,4%	4,5%	0,00%
Sjávarútvegur (veiðar og vinnsla)	27,7%	34,1%	29,54%
Framleiðsla án fiskvinnslu	9,2%	8,2%	3,38%
Byggingarstarfsemi, mannvirkjagerð og vinnsla hráefna úr jörðu	5,0%	3,0%	5,71%
Heild- og smásöluverslun, viðgerðir á vélknúnum ökutækjum	10,5%	12,0%	5,07%
Flutningar og geymsla	5,4%	0,0%	5,66%
Rekstur gististaða og veitingarekstur	1,7%	0,0%	0,80%
Fjármálastarfsemi og ýmis sérhæfð þjónusta	0,0%	0,3%	2,24%
Opinber stjórnsýsla, fræðslustarfsemi, heilbrigðis- og félagsþjónusta	42,7%	39,8%	40,62%
Önnur starfsemi	1,4%	1,4%	3,11%
Einkennandi greinar ferðaþjónustu	3,0%	0,8%	4,82%

2.4.1. Landbúnaður

Í Vopnafirði hefur löngum verið stundaður þróttmikill landbúnaður. Stærstu svæðin og jafnframt þau frjósömustu eru í Hofsárdal en einnig eru nokkur bú með ströndum Vopnafjarðar svo og í Selárdal og Vesturárdal. Áður var búið víða um sveitirnar og jafnvel á heiðunum upp af firðinum en mörg býli fóru í eyði á liðinni öld.

Margar bújarðir hafa hlunnindi af laxveiði í ám en síðustu ár hafa fjársterkir aðilar keypt upp jarðir við árnar og þar með veiðiréttindin. Við það hafa margar jarðir lagst í eyði og búskapur lagst af.

Mest er um sauðfjarrækt og skilarétt er við Hofsá neðan við Teig. Einnig var nokkur mjólkurframleiðsla á svæðinu. Árið 1963 var stofnað mjólkursamlag sem sá um mjólkurframleiðslu fyrir Vopnafjörð, Bakkafjörð og Þórshöfn. Þar var einnig smjörgerð og frumframleiðsla á ostum. Með uppkaupum MS á mjólkursamlaginu árið 2005 var því lokað í júní 2006. Allri mjólk af svæðinu er nú ekið til Egilsstaða með mjólkurbíl.

Hrossaeign er talsverð í Vopnafirði og þar er starfandi hestamannafélagið Glófaxi. Hestamannafélagið hefur aðsetur sitt í hesthúsahverfinu í Vesturárdal, í landi Norður-Skálaneðar skammt frá þéttbýlinu. Hefur starfinu vaxið fiskur um hrygg síðustu ár en hestagerði félagsins hefur dregið að sér fjölda fólks þegar boðið hefur verið uppá viðburði tengdu starfi þess.

2.4.1.1. Búfjáreigendur

Mest er um sauðfjarrækt í Vopnafirði en búfjáreigendum hefur farið fækkandi síðustu áratugi. Árið 2000 voru 42 búfjáreigendur skráðir með sauðfé en árið 2021 voru þeir orðnir 23, eða 45% færri. Svipaða sögu er að segja af bæði hrossarækt, 38 búfjáreigendur árið 2000 en 14 árið 2021.

Það er um 63% fækkun. Árið 2000 voru skráðir 9 búfjáreigendur með nautgripi en 4 árið 2021, um 55% færri.

Sé litið til Austurlands hefur samskonar þróun átt sér stað en árið 2000 voru 290 búfjáreigendur skráðir með sauðfé en árið 2021 voru þeir orðnir 198, eða 31,7% færri. Hrossaeigendur voru 283 árið 2000 en 120 árið 2021, sem gerir 57,6% færri.

Á landsvísu hefur sauðfjáreigendum fækkað um 37,6% frá árinu 2000. Hrossaeigendum hefur fækkað um 39% á sama tíma (Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið, e.d.).

2.4.1.2. Búfé

Sé litið til fjölda búfénaðar er sauðfé lang algengast, á bilinu 4800-7300 dýr, á árunum 2000-2021. Minkarækt lagðist af árið 2016 en frá árinu 2000 voru tvö bú í Vopnafirði með 2800-3600 dýr. Engin alifuglarækt er í Vopnafirði.

Frá árinu 2000 hefur sauðfé fækkað um 28,8% í Vopnafirði, 18% á Austurlandi á sama tíma og um 17,2% á landsvísu. Á sama tíma hefur hrossum fækkað um 53% í Vopnafirði, 52,2% á Austurlandi og um 26,6% á landsvísu.

Nautgripum hefur fækkað um 47% í Vopnafirði, 4% á Austurlandi en fjölgað um 9,6% á landsvísu, á árunum 2000-2021 (Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið, e.d.).

2.4.2. Sjávarútvegur

Sjávarútvegur (veiðar og vinnsla) hefur spilað stórt hlutverk í mannlífi Vopnafjarðar frá upphafi byggðar. Töluvert útræði var seinni hluta 19. aldar og komu menn víða að til að sækja sjóinn þaðan. Með vélbátaútgerð upp úr aldarmótunum 1900 jókst enn sjósókn frá Vopnafirði en nokkuð háði það þessari atvinnugrein hvað hafnarskilyrði voru slök frá náttúrunnar hendi. Það batnaði þó með tilkomu varnargarðs upp úr miðri öld. Mikil umsvif voru í síldarsöltun á síldarárunum á 6. og 7. áratugnum og báta- og togaraútgerð hefur verið stunduð þaðan seinni hluta aldarinnar.

Stærsta fyrirtækið var Tangi hf., sem rak umfangsmikla útgerð og fiskverkun og því kjölfesta í atvinnulífi staðarins. Síðar sameinaðist fyrirtækið HB Granda og sem í dag heitir Brim hf. Fyrirtækið gerir út togara og fjölveiðiskip og sérhæfir sig í vinnslu uppsjáfarfisks á Vopnafirði.

Góð aðstaða er fyrir trillur og aðra smábáta og er smábátaútgerð nokkur. Hafnarskilyrði eru orðin góð með bættri innsiglingu og grjótnarnargörðum og er nú unnið markvisst að stækkun viðlegurýmis, til þess að bæta viðleguskilyrði í höfninni. Mesta dýpi við höfnina er 10 metrar miðað við stórstraumsfjöru.

Mikil uppbygging sjávarútvegur hefur átt sér stað síðustu árin, á hafnarsvæðinu. Er svo komið að mest allt landsvæði á hafnarsvæðinu er fullbyggt. Það verður því áskorun til framtíðar að bæta aðstöðu og koma frekari uppbyggingu fyrir á svæðinu.

2.4.3. Iðnaðar- og athafnastarfsemi

Iðnaðar- og athafnastarfsemi, önnur en fiskvinnsla, er nokkur í sveitarfélaginu. Á Vopnafirði er sláturhús og alhliða þjónusta við landbúnað og sjávarútveg. Einnig er þar rekin steypustöð, bifreiða-, dekkja-, véla-, trésmíða-, neta-, og rafmagnsverkstæði. Bæði Rarik og Vegagerðin halda úti starfstöðvum á athafnasvæði við Búðaröxl.

2.4.4. Þjónusta á vegum sveitarfélagsins

2.4.4.1. Fræðslustarfsemi

Vopnafjarðarhreppur býður börnum og ungmönnum sínum upp á góða og trausta menntun. Í sveitarfélaginu er grunnskóli, leikskóli, tónlistarskóli og framhaldsdeild í samstarfi við Framhaldsskólann á Laugum.

Hjarta menntunar í Vopnafirði er við Lónabraut í þéttbýlinu, þar sem leikskólinn Brekkubær og Vopnafjarðarskóli eru staðsett, á móti hvort öðru. Húsnæði Vopnafjarðarskóla er nýtt undir grunnskólakennslu, bókasafn og tónlistarskóla.

2.4.4.2. Heilbrigðis- og félagsþjónusta

Heilsugæslustöðin Vopnafirði er rekin af Heilbrigðisstofnun Austurlands, HSA. Á heilsu-gæslu-stöð-inni, við Laxdalstún, starfar læknir, hjúkrunarfræðingur og svo er þar tannlæknaþjónusta. Vopnafjarðarhreppur rekur lyfsölu fyrir íbúa.

Hjá Vopnafjarðarhreppi starfar iðjupjálfi sem þjónustar ýmsa hópa innan sveitarfélagsins. Starf iðjupjálfa er víðfeðmt en felst m.a. í því að þjálfa, leiðbeina og endurhæfa.

Iðjupjálfi sveitarfélagsins skiptir verkum sínum milli leikskóla, grunnskóla og öldrunarþjónustu.

2.4.4.2.1. Hjúkrunarheimilið Sundabúð

Vopnafjarðarhreppur sér um rekstur hjúkrunarheimilisins Sundabúðar. Á Sundabúð eru legurými fyrir 10–12 manns.

Á efri hæð byggingar hjúkrunarheimilisins eru þjónustuíbúðir sem sveitarfélagið leigir út.

2.4.4.2.2. Félagsþjónusta

Sveitarfélagið tryggir margvísleg félagsleg úrræði fyrir íbúa sína. Vopnafjarðarhreppur á í samstarfi við Múlaþing um rekstur félagsþjónustu, sveitarfélagið á íbúðir sem leigðar eru út sem félagslegt húsnæði og veitir fjárhagsaðstoð til þeirra er þurfa.

2.4.4.3. Opinber stjórnýsla

Skrifstofa Vopnafjarðarhrepps er við Hamrahlíð 15.

Skrifstofan sér um stjórnýslu fyrir Vopnafjörð, bæinn og sveitirnar í kring sem tilheyra hreppnum.

Á skrifstofunni hefur starfsfólk sveitarfélagsins starfsaðstöðu, en hluti þjónustu er keyptur af einkaaðilum, svo sem starfsemi byggingarfulltrúa að hluta, auk sérfræðivinnu ýmiss konar. Félagsþjónusta er í höndum Félagsþjónustu Múlaþings.

Við Lónabraut 2 er útibú Sýslumannsins á Austurlandi en hann situr á Seyðisfirði.

2.4.4.4. Neyðar- og öryggisþjónusta

Vopnafjörður er í umdæmi lögreglustjórans á Austurlandi sem hefur aðsetur á Eskifirði. Umdæmi lögreglustjórans á Austurlandi er viðfeðmt með sex starfsstöðvar; á Eskifirði, Egilsstöðum, Fáskrúðsfirði, í Neskaupstað, á Djúpavogi og Vopnafirði. Á Vopnafirði er lögreglustöð við Lónabraut 2.

Slökkvistöðin á Vopnafirði er við Búðaröxl. Brunavarnir sveitarfélagsins eru á höndum Brunavarna á Austurlandi sem er er sameiginlegt rekstrarfélag þriggja sveitarfélaga:

Fljótaldshrepps, Múlaþings og Vopnafjarðarhrepps. Brunavarnir á Austurlandi reka tvo þjónustubíla fyrir stjórnendur og eru með tvær skrifstofur, á Egilsstöðum en þar er aðalstöðin og á Vopnafirði þar sem aðstoðarslökkviliðsstjóri er búsettur.

Björgunarsveitin Vopni tilheyrir Slysavarnafélaginu Landsbjörgu. Aðstaða sveitarinnar er í Vogabúð, er stendur rétt ofan hafnarinnar. Sveitin er allvel tækjum búin og félagarnir vel þjálfaðir. Vopnfirðingar hafa löngum verið stoltir af sveit sinni og stutt hana með ráð og dáð.

2.4.5. Ferðaþjónusta

Ferðaþjónusta á Íslandi hefur vaxið gríðarlega síðustu ár og þrátt fyrir heimsfaraldur virðist engin lát vera á vinsældum Íslands sem ferðastað, sé horft til fjölda ferðamanna (Ferðamálastofa, e.d.).

Samkvæmt BA ritgerð frá 2012 er viðhorf heimafólks í Vopnafirði til ferðaþjónustu mjög jákvætt og þolmörkum ekki náð. Heimafólk vill aukin fjölda ferðamanna til svæðisins. Menningararfleið Vopnafjarðar var talin besti kosturinn sem aðdráttarafl og afþreying tengd náttúru þar á eftir (Berghildur Fanney Hauksdóttir, 2012). Þessar niðurstöður eiga einna helst enn við í dag.

Árið 2016 ákvað sveitarstjórn Vopnafjarðahrepps að unnin yrði tillaga til ráðherra um að gera elsta hluta byggðarinnar að verndarsvæði í byggð, enda hefur byggðin slíkt gildi hvað varðveislu svipmóts og menningarsögu varðar, ásamt listrænu gildi, að ákvörðun sveitarstjórnarinnar samræmist lögum um verndarsvæði í byggð. Tveimur árum síðar ákvað sveitarstjórn, í kjölfar samþykktar skipulags- og umhverfisnefndar, að hefja deiliskipulag fyrir miðbæinn sem byggji á tillögu að verndarsvæði í byggð, með það að markmiði að auka aðdráttarafl miðbæjarins fyrir bæði gesti og íbúa. Tillaga að verndarsvæði í byggð var auglýst ásamt deiliskipulagið miðbæjarins, vorið 2023. (YRKI arkitektar, 2022).

Það er almennt viðhorf íbúa í dag að tækifæri eru til staðar fyrir auknum fjölda gesta á svæðið þar sem sérkenni staðarins séu virkjuð sem aðdráttarafl.

2.5. Landnotkun og auðlindir

Heildarflatarmál sveitarfélagsins er 1.913,5 km² en af því er landnotkunarflokkurinn „óbyggð svæði“ stærstur með um 1.371,6 km² eða 71,7% af landi innan sveitarfélagsins. Næst stærsti landnotkunarflokkurinn er landbúnaður með 500,6 km² eða 26,1%. Allir aðrir flokkar eru því samtals um 2,2% af landsvæði sveitarfélagsins.

Flokkur	Stærð (ha)	Hlutfall (%)
Óbyggð svæði	137.177,0	71,7%
Landbúnaður	50.055,1	26,1%
Íbúðabyggð	33,61	0,018%
Hafnarsvæði	14,49	0,008%
Athafnasvæði	7,62	0,004%
Samfélagsþjónusta	6,8	0,003%
Aðrir flokkar	4055,38	2,12%
Samtals	191.350	100 %

2.5.1. Efnistaka

Nokkuð erum efnis-námur í sveitarfélaginu þar sem efni hefur einkum verið sótt í tengslum við vegagerð, sjóvarnargarða og hafnargerð. Flestar námurnar eru nýttar af Vegagerðinni. Þó nokkur hluti þeirra ófrágengin. Þá eru nokkrar minni námur nýttar af landeigendum innan sinna jarða.

Engin markviss stefna hefur verið sett í tengslum við efnistöku og uppfæra þarf skráningu á efnistökusvæðum.

2.5.2. Skógrækt

Töluverð skógrækt hefur átt sér stað í þéttbýlinu og þá aðallega á vestanverðum Kolbeinstanga, ofan byggðarinnar. Hefur trjágróðri verið markvisst plantað á forsendum til að veita byggðinni, íþróttarsvæðinu eða útivistarsvæðum skjól. Stefnt er að halda áfram á sömu braut og planta trjágróðri í samvinnu við skógræktarfélag, af skynsemi og á náttúrulegum forsendum.

2.5.3. Hlunnindi jarða

Allt frá landnámi hafa ýmis hlunnindi fylgt sumum landareignum, eins og eggja- og dúntaka ásamt veiðirétti í ám og vötnum.

2.5.4. Flokkun landbúnaðarlands

Gert er ráð fyrir að sérhvert sveitarfélag flokki allt ræktanlegt land innan sinna marka með tilliti til ræktunarmöguleika matvæla og/eða fóðurs.

Í samræmi við leiðbeiningar frá atvinnu og nýsköpunarráðuneytinu (2021), er landbúnaðarland í Vopnafirði flokkað í fjóra flokka eftir hentugleika lands til akuryrkju.

Flokkun lands ræðst aðallega af landhæð, landhalla og jarðvegsaðstæðum. Þá eru frádregin þau svæði sem eru útilokuð til akuryrkju af náttúrulegum ástæðum, t.d. ár og vötn, vegna verndunar eða annarrar notkunar sem útilokar ræktun s.s. íbúabyggð og iðnaður.

Stuðst var við eftirfarandi flokkun:

1. Mjög gott ræktunarland:

- Góður móajarðvegur og steinefnaríkar mýrar.
- Steinefnahluti jarðvegsins að jafnaði fínkornóttur (sendin mylsna) og ekki með grófri möl.
- Jarðvegsþykkt (dýpt niður á klöpp) a.m.k. 75 cm.
- Land vel þurrt eða auðvelt að þurrka það.
- Ekki miklar mishæðir í landinu.
- Halli innan við 4% (2,29°).
- Hæð yfir sjó að jafnaði undir 100 m.

2. Gott ræktunarland:

- Mýrar með miklu af lífrænum efnum, lakari móar og góðir sandar og melar.
- Steinefnahluti jarðvegsins að jafnaði fínkornóttur og ekki með mjög grófri möl.
- Jarðvegsþykkt a.m.k. 50 cm.
- Land vel þurrt eða auðvelt að þurrka það.

- Ekki mjög miklar mishæðir í landinu.
- Halli innan við 8% (4,57°).
- Hæð yfir sjó að jafnaði undir 200 m.

3. Sæmilegt ræktunarland:

- Lakari mýrar, móar, melar og sandar.
- Steinefnahluti jarðvegsins ekki grófari en svo að hægt sé að vinna hann án vandræða.
- Jarðvegsþykkt a.m.k. 25 cm.
- Þurrkunarskilyrði sæmileg.
- Mishæðir ekki meiri en svo að þær hamli notkun landbúnaðartækja.
- Halli innan við 12% (6,84°).
- Hæð yfir sjó að jafnaði undir 300 m.

4. Lélegt ræktunarland:

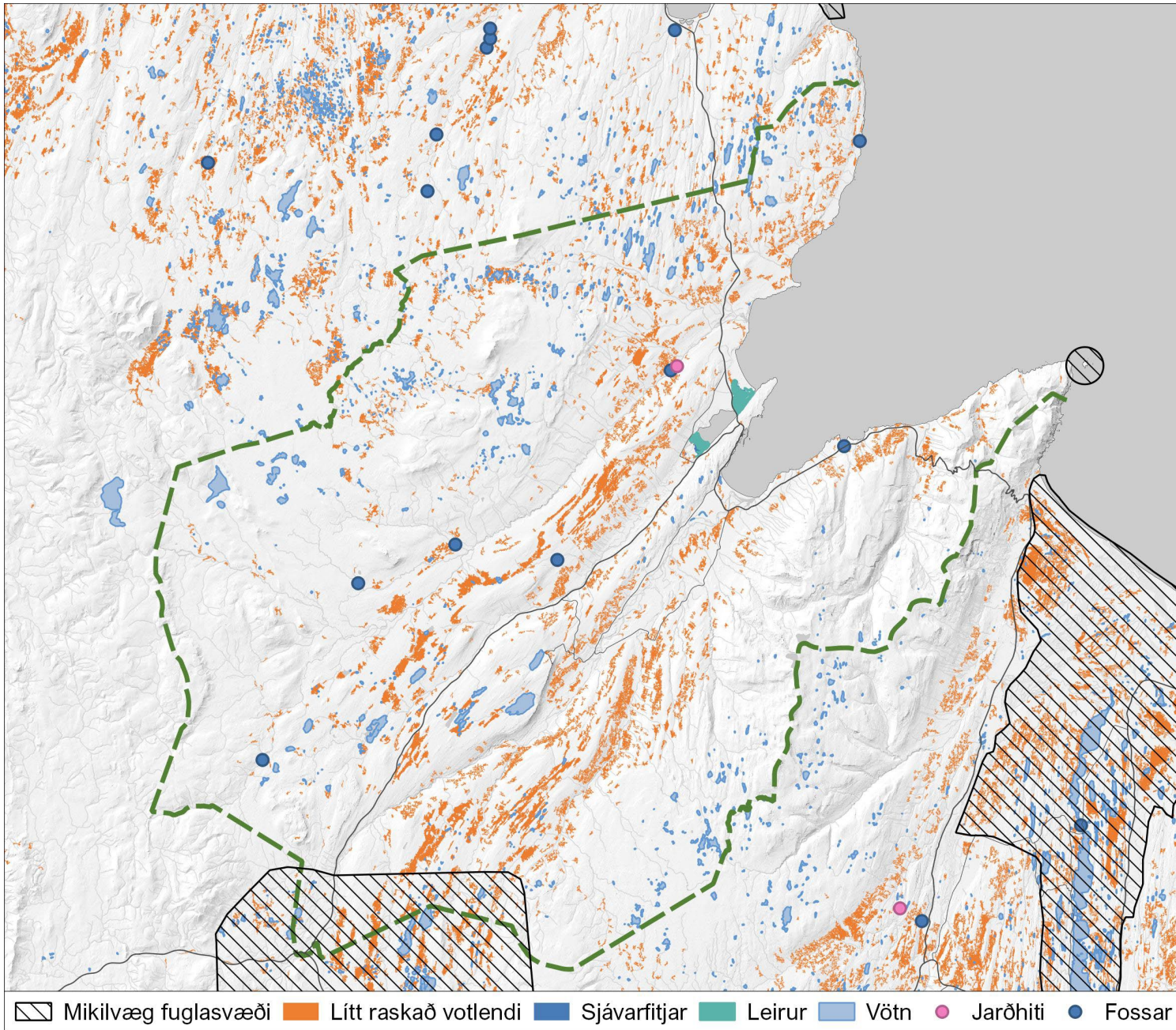
- Land neðan 300 m sem ekki uppfyllir skilyrði hinna flokkanna þriggja. Þetta land hentar ekki til akuryrkju en getur hentað vel til beitar, skógræktar eða fyrir tún.

Vegna stærðar svæðisins var ekki hægt að fara um allt landið heldur var stuðst við loftmyndir og önnur gögn til að flokka og meta landgæði. Jarðvegsþykkt og jarðvegsgerð eru t.d. áætlaðar út frá gögnum í grófum mælikvarða.

Flokkunin er því ákveðin nálgun á líkleg landgæði og kemur aldrei í stað mælinga eða rannsókna á staðnum. Því skal vera möguleiki á að endurskoða flokkunina ef nákvæmri gögn liggja fyrir eða þegar hagsmunaaðili óskar eftir því með rökstuddum athugasemdum.

Á mynd 2:9 má sjá niðurstöður flokkunar.

Mynd 2:9 Grófflokkun landbúnaðarlands í Vopnafirði. Sjá stærra kort á þemakorti X.

2.6. Innviðir

2.6.1. Vopnafjarðarhöfn

Í Vopnafjarðarhöfn er öll almenn hafnarþjónusta veitt. Mikil uppbygging hefur átt sér stað undanfarin ár við höfnina. Hæst ber bygging brimvarnargarðs milli Miðhólma og Skipshólma en framkvæmdin hefur gjörbreytt aðstæðum innan hafnar ásamt nýjum viðlegukanti. Unnið er að lengingu á viðlegukantinum.

2.6.2. Vegasamgöngur

Tvær akleiðir eru á milli Múlabings og Vopnafjarðar. Önnur liggur um Möðrudalsöræfi og Vopnafjarðarheiði um nýlegan Norðausturveg, í 460 metra hæð. Hin leiðin liggur um Hellisheiði í 655 metra hæð yfir sjávarmáli. Vegurinn þar er skilgreindur sem sumarvegur og má reikna með að hann sé akfær frá því í maí og fram í október.

Aðkoma að kaupúninu í Vopnafirði er um Norðausturveg, sem liggur frá Hringvegi nr. 1 á Möðrudalsöræfum um Vopnafjarðarheiði, niður Vesturárdal og eftir Tanganum (Kolbeinstanga). Um miðjan tangann heldur vegurinn áfram norður yfir á Langanesströnd.

2.6.2.1. Jarðgöng

Allt frá aldamótum hafa jarðgöng um Hellisheyði eystri komið til tals sem möguleg samngöngubót. Göngin myndu stytta leiðina milli Héraðs og Vopnafjarðar um 45,8 km miðað við nýlega leið um Vopnafjarðarheiði. Ýmsar útfærslur hafa verið skoðaðar varðand nánari staðsetingu og hæð yfir sjávarmáli. Áætlað er að gangnamunar myndu vera í 40-140 m hæð. Samanborið við Norðausturveg um Vopnafjarðarheiði sem er í 460 metra hæð.

Jarðgöng milli Vopnafjarðar og Jökuldals myndu valda því að Vopnafjörður verður ekki lengur eins og endastöð utan hringvegarins, og yrði innan ásættanlegrar vegalengdar frá Mið-Austurlandi með tilliti til þjónustusóknar allan ársins hring. Fyrir ferðaðþjónustu verður því til hringleið frá Héraði um Vopnafjörð og norðausturhornið.

Enda þótt notendur sem hafa ávinning af göngunum séu ekki margir mun tímasparnaður og þar með lækkun ferðakostnaðar verða veruleg. Auk þess verður ekki lengur um fjallvegi að fara og öryggi því verulega bætt í vetrarferðum. Vopnafjörður og Bakkafjörður munu tilheyra þjónustuvæði Mið- Austurlands í ríkari mæli og mun það e.t.v. valda aukinni samkeppni við heimaþjónustu þar. Svæðið norðan Hellisheiðar eystri mun færast frekar inn á ferðamannasvæði Austurlands. Of langt er þó á milli Vopnafjarðar og Egilsstaða til þess að staðirnir nái saman sem atvinnusvæði. Göng um Hellisheiði munu bæta þjónustustig og ýmis lífsskilyrði í sveitarfélögunum norðan Hellisheiðar.

Helsta breyting vegna þessara jarðganga á samfélag og lífsgæði verður sú að fyrir íbúa Vopnafjarðar og Langanesbyggðar aukast tengsl við Hérað mikið, svo og samskipti milli svæðanna. Í auknum lífsgæðum felst m.a. að þjónusta og verslun á Egilsstöðum verður aðgengileg þeim allt árið.

Vopnafjörður og Bakkafjörður hafa verið talsvert einangraðir yfir veturna og er þjónustusókn talsverð til Akureyrar, en líklegt er að hún muni minnka með göngum og þjónustusókn til Egilsstaða að aukast í staðinn.

Þá er vert að hafa í huga að göng yfir til Héraðs kunna að hafa áhrif á framtíð flugs til Vopnafjarðar þar sem Egilsstaðaflugvöllur verður innan ásættanlegrar akstursfjarlægðar. Á móti verður aðgengi gott að Egilsstaðaflugvelli sem býður upp á reglulegt flug til Reykjavíkur. Gott aðgengi til höfuðborgarinnar er nauðsynlegt hverju byggðarlagi og beinlínis eitt af megin markmiðum samgönguáætlunar.

Göngin fela í sér gífurlega styttingu ekki bara fyrir Vopnafjörð við Mið-Austurland heldur líka Þórshöfn og allt norðausturhornið. Með þeim mætti búast við stórauðnum samskiptum milli norður- og miðsvæðis Austurlands því álíka langt yrði frá Þórshöfn til Húsavíkur og Egilsstaða. (Hjalti Jóhannesson; Jón Þorvaldur Heiðarsson, 2022).

2.6.3. Flugsamgöngur

2.6.3.1. Vopnafjarðarflugvöllur

Um fjóra km frá byggðinni í Vopnafirði er Vopnafjarðarflugvöllur á bökkum Hofsár. Þangað er reglulegt áætlunarflug, fimm sinnum í viku. Flogið er frá Akureyri og um Þórshöfn.

Óreglubundið flug hefur verið til Vopnafjarðar með einhverjum hætti frá árinu 1954. Í upphafi frá Reykjavík á vegum Björns Pálssonar, en um 1960 hófst áætlunarflug frá Akureyri, fyrst flugfélag á vegum Tryggva Helgasonar, er síðar varð Flugfélag Norðurlands, og frá 1997 Flugfélag Íslands.

Frá Egilsstöðum hófst, á vegum Björns Pálssonar, flug sem haldið var úti að sumarlagi (frá 1960 til 1968). Frá 1970 flaug Austurflug og frá 1972 Flugfélag Austurlands til 1997 er félagið hætti starfsemi.

Daglegar flugferðir voru frá Akureyri og/eða Egilsstöðum frá árinu 1988, en hefur fækkað síðan, er nú flogið virka daga vikunnar.

Land fékkst fyrir flugbraut árið 1953 en framkvæmdir hófust ári síðar. Flugbrautin var búin föstum ljósum um 1974. Flugbrautin er í dag með bundnu slitlagi.

Fyrsta farþegaskýlið var sett upp árið 1954, en núverandi flugstöð er líklega 4. byggingin. Flugstöðin er 215 m² að flatarmáli á einni hæð, með áföstum flugturni. Hún getur annað 50 manns og var tekin í notkun árið 1988.

2.6.4. Veitur

2.6.4.1. Vatnsveita

Vatnsveita Vopnafjarðar veitir íbúum og atvinnustarfsemi í sveitarfélaginu neysluvatn.

Vatn er tekið úr lindum í Svínabakkahlaupi í hlíðum austurfjalla Vopnafjarðar fyrir ofan Rauðhóla. Langoftast er nægilegt vatn í lindunum og rennur þá úr tönkum á yfirfalli. Í slæmum vatnsárum getur rennsli úr lindunum meira en helmingast seinni hluta vetrar og þá er gripið til þess ráðs að dæla inn á veiturnar úr gömlum borholum í eyrum Vesturdalsár.

Eldra vatnsból sem notað er til vara er í landi Torfastaða, nærri landamerkjum Torfastaða og Ljósstaða en þar eru tvær borholur.

2.6.4.2. Hitaveita

Aðeins ein hitavatnssuppspretta er þekkt í Vopnafirði, í Selárdal þar sem sundlaug Vopnafjarðarhrepps er. Boraðar hafa verið hitastigulsholur m.a. í Selárdal í þeim tilgangi að finna nýtanlegt vatn án nægjanlegs árangurs. Einnig hefur verið reynt að auka vatnsmagnið við Selárdalssundlaug með borun nokkrum sinnum með litlum árangri.

2.6.5. Fráveita

Fráveitukerfið í Vopnafirði er blandkerfi. Mjög fá hús eru tengd rotþróum í þéttbýlinu. Ástand holræsakerfisins er talið vera í samræmi við aldur þess og það sem víða þekktist hér á landi. Vitað er af leka í kerfinu og einnig er vatni úr nokkrum lindum veitt inn í það. Á svæðinu er mjög öflug matvælavinnsla. Ber þar helst að nefna fiskvinnslu og sláturhús.

Matvælavinnsla er að jafnaði sú starfsemi sem notar einna mest vatn og þar með sú starfsemi skilar mestu í fráveitukerfið. Á Vopnafirði eru atkvæðamestu fyrirtækin; Brim hf. sem rekur fiskimjölsverksmiðju, fiskvinnslu ásamt frýstingu á uppsjávartegundum; Sláturfélag Vopnafirðinga sem slátrar sauðfé og stórgripum frá sveitunum í kringum Vopnafjörð.

Engin hreinsi- eða dælustöð fráveitu hefur verið reist í Vopnafirði en til stendur að reisa eina slíka skammt frá hafnarsvæðinu, þar sem helstu stórnotendur eru staðsettir.

2.6.6. Rafmagn

Vopnafjarðarhreppur er á rafhitunarsvæði þar sem húsnæði er undantekningar lítið hitað upp með rafmagni. Vararafstöð er við þéttbýlið sem er keyrð með olíu þegar mikið álag er á raforkukerfinu eða skerðing verður á afhendingu rafmagns.

Vopnafjarðarlína 1 liggur frá Lagarfossstöð í Héraði. Línan þverar Hellisheiði eystri og fer niður Fagradal, og upp Skinnugil og upp fjallið Búr. Ofan af Hellisheiði eystri þverar línan Böðvarsdal utarlega og liggur svo inn Vopnafjörð og í tengivirki norðan megin við fjörðinn. Línan er eina tenging Vopnafjarðar við meginflutningskerfi Landsnets. Vopnafjarðarlína var tekin í notkun árið 1980 og stendur á tréstaurem meiri hluta leiðarinnar. Nýlega var um 9,4 km hluta línunnar lagður í jörð um Hellisheiði.

Rarik sér síðan um dreifingu rafmagns innan sveitarfélagsins frá tengivirki Vopnafjarðarlínu.

Verið er að reisa 6 MW vatnsaflsvirkjun í Þverá í Vopnafirði. Þverá á upptök í Smjörfjöllum og rennur síðan út í Hofsa. Virkjunin verður eina rafmagnsframleiðslan í sveitarfélaginu, fyrir utan olíuknúna vararafstöð fiskvinnslu Brims hf., á hafnarsvæðinu.

Á síðustu árum hefur borði á því að raflínur og innviðir flutningskerfa hafa gefið undan í

Reynsla síðustu ára í raforkumálum hefur sýnt fram á kosti þess að hafa aukna orkuframleiðslu sem næst notendum.

2.6.7. Fjarskipti

2.6.7.1. Farsímasamband

Almennt er gott farsímasamand við byggð í Vopnafirði. Uppi á heiðum getur farsímasamband verið stopult.

2.6.7.2. Ljósleiðari

Lagður hefur verið ljósleiðari í Vopnafirði sem er tengdur inn á heimili í dreifbýli og þéttbýlinu.

II. HLUTI

STEFNUMÓTUN & UMHVERFISMAT

3. MÓTUN STEFNU

3.1. Undirstaða stefnumótunar

Undirstaða og megin undirtónn við stefnumótun aðalskipulags er hugmyndafræðin um sjálfbæra þróun:

- Að þróun mæti kröfum nútímans án þess að skerða möguleika komandi kynslóða til að mæta sínum þörfum.
- Að þróun auki efnahagsleg verðmæti um leið að gæðum náttúrunnar er viðhaldið ásamt því að mannréttindi eru eflid.

Sjálfbær þróun byggir á þremur meginstoðum: vistfræðilegri (náttúra), félagslegri (samfélag) og efnahagslegri (efnahagur).

Þó megin markmið stefnunnar um sjálfbærrar þróunar miði að því að finna snertiflöt þessara stoða er mikilvægt að gera sér grein fyrir því að hver stoð er innbyrðis tengd og að samfélag og efnahagur eru háð náttúrunni. Náttúran mun áfram þrífast með eða án mannkyninu en samfélag mannkyns verðu ekki til án náttúru og vistkerfa þeim í hag. Þá verður efnahagur ekki til án góðra náttúrugæða og samfélaga sem búa til verðmætin.

Við stefnumótun aðalskipulagsins er því horf til þess að styrkja samfélagið og efnahaginn án þess að ganga á endurheimt vistkerfa.

3.1.1. Hringrásarhagkerfið

Stefnumótunin er einnig undir áhrifum hugmynda hringrásahagkerfisins.

Hugmyndin um hringrásarhagkerfið byggir á að veita íbúum aukin lífsgæði án þess að slíta út auðlindum jarðar og gæta að náttúrulegri endurnýjun þeirra.

Í hringrásarhagkerfi er horft til þess að endurnýta hráefni aftur þannig að dregið verði úr sóun og förgun.

Gera meira með minna.

Hringrásahagkerfi auðveldar að ná loftslagsmarkmiðum en styður einnig við aukna samfélagsvitund þar sem betri nýting, endurnýjun og endurnotkun elur á samstarfi og aukinni samnýtingu hluta. Með því að deila, endurnýta og hjálpast að til að draga úr sóun og óþarfa neyslu. Þannig getur breytt neysluhegðun leitt til minna álags á umhverfið og á sama tíma aukið samstöðu meðal fólks. Gott dæmi um þetta er að deila notkun á verkfærum og koma nothæfum fötum til þeirra sem geta notað þau áfram.

3.2. Framtíðarsýn Vopnafjarðar

Með hugmyndafræðina um sjálfbæra þróun og hringrásahagkerfið í huga stefnir Vopnafjarðarhreppur að eflingu samfélags og umhverfis svo hvort tveggja vaxi og dafni til framtíðar.

Eftirfarandi leiðarljós eru lögð fram fyrir gerð og framfylgd aðalskipulagsins:

- Íbúar í Vopnafirði búa við góða þjónustu alla ævi. Hér er gott að ala upp börn og eftirsóknarvert að eyða ævikvöldinu.
- Gott framboð er af fjölbreyttu húnsæði fyrir íbúa og atvinnulífið.
- Sveitarfélagið er lofað fyrir heilsusamlegt, snyrtilegt og fallett umhverfi sem er grunnurinn að lífsgæðum íbúa.
- Gengið er um náttúruna af virðingu og auðlindir eru nýttar með sjálfbærum hætti.
- Virðing er borin fyrir sögunni og arfleiddinni.
- Fjölbreytt atvinnulíf er á Vopnafirði, þar sem sjávarútvegur er grunnstoð sem leiðir af sér ýmis störf.
- Kjöraðstæður eru fyrir smáiðnað, nýsköpun og listir til að blómstra á staðnum.
- Ferðaþjónusta byggir á sérkennum staðarins, friðsældinni að vera úr alfaraleið og nálægðinni við heiðarnar.
- Traustir innviðir eru forsenda fyrir auknum lífsgæðum íbúa og fjölbreyttu atvinnulífi.

Leiðarljósín eru vegvísar sem ætlaðir eru til að leiða uppbyggingu og þróun í sveitarfélaginu í átt að bættum lífsgæðum íbúa, fjölbreyttum atvinnutækifærum og sjálfbærri nýtingu auðlinda.

3.2.1. Megin stefnur málaflokka

Settar eru megin stefnur fyrir fjóra helstu málaflokka aðalskipulagsins:

- umhverfi og auðlindir,
- samfélag,
- atvinnulíf,
- grunnkerfin.

Viðfangsefni innan málaflokka eru skilgreind og markmið sett fyrir þau. Að lokum eru lagðar leiðir til að ná settum markmiðum, eftir því sem við á.

Val á viðfangsefnum var hluti af stefnumótuninni þar sem unnið var bæði niður (e. top down) frá leiðarljósi, að megin stefnu, markmiðum og leiðum, en einnig upp aftur (e. bottom up).

Viðfangsefnin eru byggð á skilgreiningum úr kafla 4.3 í skipulagsreglugerð ásamt forsendugreiningu sem unnin var við upphaf vinnunnar við endurskoðun aðalskipulagsins.

3.2.1.1. Umhverfi og auðlindir

Fyrir umhverfi og auðlindir er megin stefnan að stutt sé við sjálfbærni og virkni vistkerfa. Hér er horft til vistfræðilegu grunnstoðarinnar í sjálfbærri þróun.

Náttúruauðlindir eins og vatn, jarðvegur, jarðefni, landslag, lífríki lands og sjávar, eru hér undir. Þessar auðlindir eru grundvöllur búsetu og tilveru samfélaga og því mikilvægt að stutt sé við náttúrulega ferla vistkerfanna.

Viðfangsefnin sem tilheyra málaflokknum:

- efnislosun og urðun úrgangs,
- efnistaka,
- gróður,
- jarðvegur,
- landgræðsla og endurheimt votlendis,
- orkunýting,
- skógrækt,
- varúðarsvæði og náttúruvá,
- vernd vatns, náttúru- og menningarminja.

Helstu forsendur og markmið

Til að styðja við náttúrulega ferla er horft til þess að forðast verði eins og kostur er að skerða frekar votlendi, birkiskóga og önnur lykilvistkerfi Íslands.

Almennt séð er náttúrufar Vopnafjarðar í góðu jafnvægi, land er gróið á flestu stöðum og sérstaða landslagsins felst í þremur, frekar breiðum, og víðsýnum dölum þar sem fjallahryggur Smjör- og Fagradalsfjalla byrgja frekari sýn. Ár og lækir hlykkjast eftir dalbotnum. Heiðarnar bjóða upp á langar sjónlengdir og ýmis tækifæri til útivistar. Þá setur klettótt strandlengjan sterkan svip.

Árnar þrjár; Selá, Vesturdalsá og Hofsa mæta svo sjónum hver á sinn hátt. Árósnir og nærumhverfi þeirra eru einstakir og eftirtektarverðir, hver á sinn hátt: Hámundarstaðarvík (Selá), Skógar- og Nýpslón (Vesturdalsá) og Sandvík (Hofsá).

Fagradalsfjöll, Kollumúli og Bjarnarey eru á náttúruminjasrá sem aðrar náttúruminjar. Þykir svæðið státa af fögru fjallendi með dalverpum og litríkri strönd. Þá er þar að finna athyglisverðan gróður og ljóst gosberg setur sinn svip á svæðið.

Bjarnarey er algróin, með fjöruugu fuglalíf og selalátur. Búið var í eyjunni með hléum þar sem fisk- og hákarlaveiðar voru stundaðar út frá eyjunni.

Þessi svæði eru vel afmörkuð og úr alfaraleið. Vert er að halda í núverandi ásýnd svæðanna og takmarka landnotkun við útivist.

Hreindýr halda sig til á heiðum Vopnafjarðar. Nýtingu dýranna er stýrt en vert er að halda truflun þeirra í lágmarki.

Nokkuð er um ófrágengi efnistökusvæði í sveitarfélaginu.

Huga skal að skynsamlegri nýtingu jarðefna sem eru takmörkuð auðlind. Ganga skal frá efnistöku- og losunarsvæðum, sem ekki verða nýtt frekar, eins fljótt og hægt er, jafna svæði við aðliggjandi land og umhverfi. Við sáningu og uppgræðslu ætti staðargróður að vera fyrsta val.

Óspillt náttúra Vopnafjarðar hefur ótvírætt gildi fyrir núverandi og komandi kynslóðir. Hana ber að vernda til að íbúar fái notið hennar og nýtt til útivistar og fræðslu. Stuðla skal að umhverfi sem hvetur til útiveru á öllum árstíðum.

Í töflu 3.1 er farið nánar í markmið og leiðir til að ná þeim markmiðum.

Tafla 3.1 Meginstefna og markmið fyrir umhverfið og auðlindir.

Umhverfi og auðlindir: Stutt við sjálfbærni og virkni vistkerfa		
Gengið er um náttúruna af virðingu og auðlindir eru nýttar með sjálfbærum hætti. Virðing er borin fyrir sögunni og arfleiddinni.		
Viðfangsefni	Markmið	Leiðir
Loftslagsváin, óðahlýnun, kolefnisbinding	Leitað verði leiða til að auka bindingu gróðurhúsalofttegunda í sveitarfélaginu.	Skoða frekari tækifæri í skógtækt. Möguleikar á endurheimt votlendis verði skoðaðir.
	Leitað verði leiða til að draga úr losun gróðurhúsalofttegunda í sveitarfélaginu.	Þrýst á frekari afhendingu raforku svo hægt sé að draga úr notkun olíu til raforkuframleiðslu. Leitað leiða til að draga úr notkun olíu í atvinnustarfsemi.
	Undirbúa sveitarfélagið undir hraðari breytingar í veðurfari vegna loftslagsbreytinga.	Vinna áhættugreiningu vegna breytinga í loftslagi og áhrifa af þeim. Sveitarfélagið setur sér loftslagstefnu.
Landslag	Gætt sé að einstakri ásýnd lands í Vopnafirði þar sem breiðir dalir ganga upp úr firðinum og jökulsrofnir hryggir skilja þá að. Þá er áberandi fjallasýn til Smjörfjalla og Fagradalsfjalla.	Frekari vegagerð er ekki leyfileg um óbyggð svæði, sér í lagi um heiðarnar. Núverandi slóðar verði nýttir áfram og skoðað hvort lokaðir slóðar henti til útivistar, göngu, hjóla eða sem reiðleiðir. > Sjá skilmála fyrir óbyggð svæði (ÓB).
Gróður, votlendi, vistkerfi	Við uppgræðslu skulu markmið sjálfbærrar þróunar höfð að leiðarljósi, m.a. við val á plöntum og trjátegundum til gróðursetningar.	Settir eru skilmálar um val á plöntum og trjátegundum. > Sjá skilmála fyrir skógrækt og landbúnaðarsvæði (SL).
	Forðast verði eins og kostur er að skerða frekar votlendi, birkiskóga og önnur lykilvistkerfi Íslands.	Settir eru skilmálar um val á plöntum og trjátegundum. > Sjá skilmála fyrir skógrækt og landbúnaðarsvæði (SL).
	Skoða endurheimt votlendis á ónýttum tünnum, án þess að raska góðu ræktunarlendi.	
Skógrækt	Ýmis tækifæri eru til staðar í skógrækt í Vopnafirði, sér í lagi ef horft til möguleika á samlegðaráhrifum með útivist, skjólmyndun og uppgræðslu. Taka þarf tillit til búsetulandslags og náttúru- og menningarminja eins og kostur er og forðast verði að skerða berjalönd, votlendi og mikilvæg sjónarhorn til kennileita eða fjalla.	Gert er ráð fyrir skógrækt á opnum svæðum á forsendum útivistar, skjólmyndunar, landbóta og fegrunar. > Sjá skilmála fyrir opin svæði (OP). Gert er ráð fyrir gerð skjólbelta á landbúnaðarlandi til skjólmyndunar. > Sjá skilmála fyrir landbúnaðarsvæði (L).
Efnistaka	Hagkvæm nýting jarðefna er nauðsynleg þar sem um takmarkaða auðlind er að ræða. Á sama tíma þarf að tryggja	Settir eru skilmálar fyrir efnistökusvæði, nýtingu og frágang þeirra. > Sjá skilmála fyrir efnistöku- og efnislosunarsvæði (E).

Umhverfi og auðlindir: Stutt við sjálfbærni og virkni vistkerfa		
	nægilegt framboð af jarðefnum til viðhalds og uppbyggingar.	
Orkunýting	Aukin eftirspurn er eftir raforku og fyrirséð að hún muni aukast. Til að auka afhendingaröryggi er eftirsóknarvert að auka raforkuframleiðslu sem næst notendum í sveitarfélaginu. Á sama tíma ber að vernda landslag, takamarka rask á ósnertu landi eins og hægt er og vanda allan frágang við framkvæmdir.	Sveitarfélagið er opið fyrir hugmyndum um frekari orkuöflun í sveitarfélaginu. Settir eru skilmálar um frágang á veitukerfum. > Sjá skilmála fyrir rafveitu (veitur og veghelgunarsvæði).
	Sveitarfélögin og landeigendur fórna alla jafna sínum landgæðum fyrir orkuöflun og raforkuflutning. Því er mikilvægt að tekið sé tillit til sjónarmiða sveitarfélagsins og landeigenda.	Settir eru skilmálar um frágang á veitukerfum. > Sjá skilmála fyrir rafveitu (veitur og veghelgunarsvæði).

3.2.1.2. Samfélag

Meginstefna aðalskipulagsins fyrir samfélagsþætti er að góðum lífsgæðum íbúa sé viðhaldið. Hér er verið að horfa til hinnar félagslegrar grunnstoðar í sjálfbærri þróun.

Íbúabyggð og húsnæðismál eru fyrirferðarmikil hér. Stefna í húsnæðismálum til lengri tíma er sett í aðalskipulagi og fylgt eftir með húsnæðisáætlun. Með réttri nálgun má nýta húsnæðisáætlanir sem tæki sem heldur utan um markmið um uppbyggingu til skemmri tíma og fjármögnun.

Önnur viðfangsefnin sem tilheyra íbúa málaflokknum:

- þéttbýli,
- blöndun byggðar,

- opin svæði, útivist og íþróttir,
- verslun og önnur þjónusta,
- menning og listir,
- heilbrigði,
- menntun.

Helstu forsendur og markmið

Sjá nánar um forsendur samfélagsins í kafla 2 í forsendu- og umhverfisskýrslu.

Sveitarfélagið er opið fyrir tækifærum til sóknar í atvinnumálum, og lítur björtum augum til framtíðar í þeim efnum. Til að hafa vaðið fyrir neðan sig er því lítið til þess að íbúafjöldi haldist stöðugur næstu árin og fari síðan vaxandi.

Óháð breytingum í íbúafjölda þarf að tryggja aukna fjölbreytni í tegund íbúða í Vopnafirði, þarfið eru

að breytast í takt við breytta íbúasamsetningu og fjölskyldugerðir. Því er gert ráð fyrir aukningu íbúða á skipulagstímabilinu.

Í samræmi góð lífsgæði þarf að vera aðstaða í sveitarfélaginu fyrir útivist og íþróttir af fjölbreyttum toga.

Í töflu 3.2 er farið nánar í markmið og leiðir til að ná þeim markmiðum.

Tafla 3.2 Meginstefna og markmið fyrir samfélagið.

Samfélag: Góðum lífsgæðum íbúa viðhaldið		
Á Vopnafirði er góð þjónusta við íbúa alla ævina. Gott framboð af fjölbreyttu húsnæði fyrir íbúa og starfsemi.		
Viðfangsefni	Markmið	Leiðir
Húsnæðismál, íbúar og íbúðir	Tryggja fjölbreyttar gerðir íbúða í takt við eftirspurn hverju sinni.	Húsnæðisáætlun dragi fram þarfir og eftirspurn hverju sinni. Áætlunin verði nýtt við vinnu deiliskipulags á íbúðasvæðum. Huga ætti að fjölbreyttum stærðum íbúða og þörfum eldri sem yngri kynslóða.
	Nægilegt lóðaframboð sé til staðar svo það standi ekki á sveitarfélaginu að hefja byggingu nýrra íbúða.	Koma lausum lóðum á skipulag. Vinna er hafin við deiliskipulag íbúðahverfa í þéttbýlinu.
Byggðamynstur, blöndun byggðar, dreifbýli, þéttbýli	Að byggð falli vel að umhverfi sínu.	Settir eru skilmálar um ásýnd og að ásýnd og yfirbragði nýrra mannvirkja í þéttbýlinu sem og dreifbýli. Mörk hins byggða og óbyggðs lands skulu falla á eðlilegan hátt að staðháttum og landslag. > Sjá skilmála fyrir íbúðabyggð (ÍB), frístundabyggð (F) og landbúnaðarsvæði (L)
	Að byggðin í Vopnafjarðarkauptúni dreifi ekki úr sér um of svo vegalengdir ýti undir akstur.	Sett eru þéttbýlismörk fyrir Vopnafjarðarkauptún, sem einnig eru vaxtarmörk. > Sjá afmörkun á þéttbýlisupprætti. Lögð er áhersla á þéttingu íbúðahverfa fremur en stofnun nýrra. Þannig megi nýta innviði sem best, s.s. samgöngur, veitu-innviði og samfélagsþjónustu. > Sjá skilmála fyrir íbúðabyggð (ÍB)
	Að styrkja miðbæ Vopnfjarðarkauptúns sem miðkjarna.	Svæði undir verslanir, skrifstofur og þjónusta er beint að miðbænum. > Sjá skilmála fyrir miðsvæði (M)
	Ný mannvirki í dreifbýli taki mið af arfleið, landslagi og staðháttum.	Settir skilmálar um að horfa til þegar byggðs umhverfis fyrst, að raska ekki óbyggðu landi að óþörfu. Taka skuli tillit til nærumhverfis og ásýndar. > Sjá skilmála fyrir landbúnaðarland (L) , frístundabyggð (F) , afþreyingar og ferðamannasvæði (AF)
Samfélagsþjónusta, skólar og fræðslustarfsemi, heilsugæsla og dvalarheimili, slökkvilið og löggæsla, félagasamtök	Góð þjónusta á efri árum.	Nægt framboð þjónustuíbúða. Húsnæðisáætlun dragi fram þarfir og eftirspurn hverju sinni. Góð þjónusta við eldri borgar sem búa enn í eigin húsnæði sem styrki sjálfstæði og búsetu þeirra.
	Íbúar geti sótt alla helstu þjónustu innan sveitarfélagsins, eins og unnt er að veita á svæðisvísu.	Gert er ráð fyrir grunnþjónustu á þéttbýlisupprætti. > Sjá samfélagsþjónustu (S) og miðsvæði (M) Gert er ráð fyrir félagsheimili á þéttbýlisupprætti, fyrir fjölbreytta notkun tengda menningu og listum. > Sjá þéttbýlisupprátt og samfélagsþjónustu (S)

Samfélag: Góðum lífsgæðum íbúa viðhaldið		
		Opið er fyrir aðstöðu undir starfsemi og rekstur félagasamtaka. > Sjá samfélagsþjónustu (S) og miðsvæði (M).
Útivist og íþróttir, opin svæði	Að íbúar njóti góðrar aðstöðu fyrir íþróttir, útivist og daglega hreyfingu í náttúrulega umhverfi. Að aðgengi almennings um þéttbýlið sé tryggt með greiðum stíga- og gatnatengingum, sem mæti m.a. þörfum hreyfihamlaðra, barna og eldri borgara.	Bæta aðgengi að íþróttasvæðinu með gerð göngustíga. Tengja útivistarsvæði með stígum, þannig að stígar myndi net gönguleiða og tenginga frá þéttbýlinu og að dreifðari byggð.

3.2.1.3. Atvinnulíf

Fyrir málaflokka atvinnulífs er megin stefnan að veita svigrúm og styðja við stöndugt atvinnulíf.

Hér er verið að horfa til efnahags stoðarinnar í sjálfbærri þróun.

Viðfangsefnin sem tilheyra málaflokknum:

- athafna og iðnaðarstarfsemi,
- landbúnaður,
- sjávarútvegur,
- ferðaþjónusta,
- verslun og önnur þjónusta,
- menning og listir.

Helstu forsendur og markmið

Sjá nánar um forsendur atvinnulífs í kafla 2 í forsendu- og umhverfisskýrslu.

Í sveitarfélaginu hefur sjávarútvegur vaxið sem grunn atvinnustoð síðustu árin. Þá er hér að finna eitthvert besta landbúnaðarhérað á landinu. Mikilvægt er að þessar grunnstoðir hafi rými til að dafna áfram. Tækifæri eru til staðar að bæta nýtingu landbúnaðarlands í samræmi við hugmyndir um minni sóun, kolefnisfótspor og matvælaöryggi.

Vopnafjörður er opin fyrir nýjum tækifærum í smáiðnaði þar sem staðbundnar auðlindir eru nýttar og/eða endurnýttar á vistvænan hátt. Skapa ætti kjöraðstæður eru fyrir smáiðnað, nýsköpun og listir til að blómstra á staðnum. Aukin fjölbreytni eykur sveigjanleika samfélagsins og atvinnulífsins til lengri tíma litið, og eykur seiglu til lengri tíma fyrir áföllum og forsendubrestum.

Tækifæri í ferðaþjónustu hafa verið skoðuð og færi er á að bæta hótél og gistiþjónustu í sveitarfélaginu.

Helst er skortur á hótélherbergjum. Sveitarfélagið er því opið fyrir hugmyndum í þeim efnum.

Þá er það almennt viðhorf íbúa í dag að tækifæri eru til staðar fyrir auknum fjölda gesta á svæðið þar sem sérkenni staðarins séu virkjuð sem aðdráttarafl.

Í töflu 3.3 er farið nánar í markmið og leiðir til að ná þeim markmiðum.

Tafla 3.3 Meginstefna og markmið fyrir atvinnulífið.

Atvinnulíf: Veitum svigrúm fyrir stöndugt atvinnulíf		
Fjölbreytt atvinnulíf þar sem góðar aðstæður eru fyrir smáíðnað, nýsköpun og listir til að blómstra.		
Ferðaþjónusta byggir á sérkennum staðarins, friðsældinni að vera úr alfaraleið og nálægðin við heiðarnar.		
Viðfangsefni	Markmið	Leiðir
Nýsköpun og listir	Góð aðstaða sé fyrir smáíðnað, nýsköpun, menningarstarfsemi og listir.	Gera ráð fyrir nægu athafnaplássi í aðalskipulagi. Á miðsvæði er leyfilegt að reka minni skrifstofur og rými til listsköpunar. > Sjá skilmála fyrir miðsvæði (M).
	Vinnan án staðsetningar getur fjölgað starfstækifærum og stutt við nýsköpunarstarfsemi.	Gera ráð fyrir fram Tryggja framboð skrifstofuhúsnæðis til útleigu, litlar til meðal stórar einingar.
Ferðaþjónusta	Bæta aðstöðu fyrir hótél og aðra gististarfsemi. Stækka tjaldsvæði kaupþúnsins og bæta aðstöðu.	Gera ráð fyrir hóteli og gistiheimilum í góðu samhengi við miðbæ kaupþúnsins og/eða ferðamannastaði. > Sjá þéttbýlisupprátt og skilmála fyrir afþreyingar- og ferðamannasvæði (AF), verslunar- og þjónustusvæði (VP). Gert er ráð fyrir nýju og stærra tjaldsvæði í kaupþúninu, við Merkistún þar sem góðar tengingar eru við þjónustu í þéttbýlinu og stutt í útivistarsvæði. > Sjá þéttbýlisupprátt og afþreyingar- og ferðamannasvæði (AF).
	Styrking miðbæjarins svo hann verði eftirsóttur viðkomustaður innlendra- sem erlendra ferðamanna. Uppbygging á svæðinu taki mið af sögu staðarins.	Uppbyggingu verslunar- og þjónustu í þéttbýlinu er beint að miðbænum og skilmálar byggja á tillögu að verndarsvæði í byggð. > Sjá miðsvæði (M) og hverfisvernd (HV).
Landbúnaður	Góð nýting og umhirða landbúnaðarlands. Ef til stendur að breyta nýtingu á mjög góðu eða góðu ræktunarland (flokkar I og II) þarf að rökstyðja slíkar ákvarðanir vel.	Flokkun landbúnaðarlands gefur nánar yfirlit um gæði og nýtingarmöguleika lands. > Sjá þemakort A og skilmála landbúnaðarsvæða (L).
	Draga úr ónýttum túnum. Tryggja þarf viðhald ræktunarlands svo það haldi eiginleikum sínum.	Skoða hvernig sveitarfélagið getur stutt við búsetu og búskap á jörðum.
Hafnarstarfsemi Sjávarútvegur	Höfninni verði tryggt nægt landrými til þróunar og eflingar hafnartengdri starfsemi.	Sjá afmörkun hafnarsvæðis á þéttbýlisupprætti og skilmála fyrir það. > Sjá hafnir (H).
	Aðstaða til frístundasiglinga og smábáta verði eflid í innri höfninni.	Sjá afmörkun hafnarsvæðis á þéttbýlisupprætti og skilmála fyrir það. > Sjá hafnir (H).
	Samgöngur að og frá hafnarsvæðinu fyrir vöru- og fólksflutninga verði greiðar.	Á þéttbýlisupprætti er afmarkað svæði fyrir innsiglingu, siglingaleiðir og umferðarsvæði skipa og báta við hafnarsvæðið. Settir eru skilmálar til að tryggja góðar aðstæður. > Sjá þéttbýlisupprátt og skilmála fyrir sérstök not haf- og strandsvæða (SN).

3.2.1.4. Grunnkerfin

Grunnkerfin eru þeir innviðir sem veita grunnþjónustu sem íbúar og atvinnulíf þurfa fyrir daglegt líf eða daglegan rekstur. Þetta eru lífæðar samfélagsins sem halda því gangandi og geta stutt við frekari vöxt eða hamlað honum. Því er mikilvægt að tryggja trausta innviði.

Hér eru viðfangsefni:

- samgöngur,
- fjarskipti,
- veitur (rafmagn, neysluvatn, hitaveita og fráveita)

Helstu forsendur og markmið

Uppbygging innviða er öllu jafna forsenda fyrir framþróun og uppbyggingu annara þátta, svo sem íbúabyggðar og atvinnusvæða.

Þetta eru stoðkerfi sem þurfi að geta haldið í við uppbyggingu í atvinnulífi og byggð. Frekari uppbygging grunnkerfa er því gjarnan háð þróun annarra þátta. Horft er til þess að sveitarfélagið sé í góðri stöðu til uppbyggingar atvinnulífs og fjölgun íbúa, og taka markmiðin mið af því.

Í töflu 3.4 er farið nánar í markmið og leiðir til að ná þeim markmiðum.

Tafla 3.4 Meginstefna og markmið fyrir grunnkerfin.

Grunnkerfin: Tryggjum trausta innviði		
<i>Traustir innviðir eru forsenda fyrir auknum lífsgæðum íbúa og fjölbreyttu atvinnulífi.</i>		
Viðfangsefni	Markmið	Leiðir
<i>Samgöngur</i>	Traustar samgöngur til landshlutakjarnans, Egilsstaða og á aðra staði	Gert er ráð fyrir jarðgöngum á sveitarfélagsuppdrætti. Tryggt verði að göngin séu einni á aðalskipulagi Múlapings.
	Góðar flugsamgöngur	Svæði afmarkað á skipulagsuppdrátt fyrir flugbraut og flugvöll.
	Reiðleiðir uppbygging	ekki þurfi allar leiðir að vera inni á aðalskipulagi, gert ráð fyrir uppbyggingu stiga á óbyggðum svæðum landbúnaðarlandi og opnum svæðum að ákveðnum skilyrðum uppfylltum.
<i>Fjarskipti</i>	Gott símasamband uppi á heiðum	Settir verði skýrir skilmálar um framkvæmdir og uppbyggingu vegna fjarskiptabúnaðar á óbyggðum svæðum (ÓB). Markmiðið er að ekki þurfi að breyta aðalskipulagi vegna fjarskiptabúnaðar.
<i>Framboð neysluvatns</i>	Tryggja nægilegt neysluvatn.	Fjölga vatnsbólum, skoða mögulega skipting vatnsbóla eftir notendum: íbúar og atvinnulíf.

3.3. Viðfangsefni sem ekki er fjallað um

Við mótun stefnu og val á viðfangsefnum var ákveðið að fjalla ekki um:

- **Miðhálandi Íslands**

Mörk hálandisins ná örlítið inn á „.. Aftur á móti var tekið á umfjöllun um óbyggð svæði með svipuðum hætti og um sé að ræða órjúfanlegan hluta af hálandinu, enda oft erfitt að skilgreina mörk þess.

- **Verndar- og orkunýtingaráætlun (rammaáætlun)**

Engar virkjanir eru í sveitarfélaginu sem fjallað er um í núgildandi áætlun (2. áfangi). Aftur á móti er til skoðunar í 3. áfanga, vatnsaflsvirkjun í Hofsá, kölluð Hofsárvirkjun. Þá er Sandvíkurheiðarvirkjun – sunnanverð, til skoðunar í 4. áfanga. Ekki þykir tilefni til að fjalla um þessar virkjanir í aðalskipulagi fyrr en frekari ákvarðanir liggja fyrir.

Fjallað er um orkuvinnslu almennt í stefnu sveitarfélagsins og settir sérskilmálar vegna þessa.

3.4. Samræmi við aðrar stefnur

Við stefnumótun aðalskipulagsins var horft til annarra áætlana og stefnuskjala sem kunna að tengjast gerð og/eða framfylgd skipulagsins.

Leitast var eftir að tryggja samræmi við aðrar áætlanir en sé það ekki fært verður gerð grein fyrir því og mögulegu ósamræmi.

	Gott samræmi
	Samræmi að vissu marki
	Ósamræmis gætir

3.4.1. Heimsmarkmið Sameinuðu Þjóðanna

Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun voru samþykkt af fulltrúum allra aðildarríkja Sameinuðu þjóðanna í september árið 2015, þar á meðal Íslands.

Heimsmarkmiðin eru margþætt og metnaðarfull og krefjast þátttöku og samstarfs ólíkra hagsmunaaðila þar á meðal sveitarfélaga landsins. Því er mikilvægt að sveitarfélög leitist við að samræma hugmyndir sínar og aðgerðir við markmiðin.

> Sjá nánar um heimsmarkmiðin: [Heimsmarkmiðin - markmið Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun](#)

Tafla 3.5 Samræmi aðalskipulags við Heimsmarkmið SÞ.

Stefna aðalskipulags	Heimsmarkmið	Samræmi	
<i>Umhverfi og auðlindir: Stutt við sjálfbærni og virkni vistkerfa</i>	Markmið 13 - Aðgerðir í loftslagsmálum Bráðaaðgerðir gegn loftslagsbreytingum og áhrifum þeirra.		Gott samræmi þar sem stefnan er að leita leiða til að auka bindingu gróðurhúsalofttegunda í sveitarfélaginu og draga úr losun þeirra. Þar sem óvissa um áhrif loftslagsbreytinga eru mikil er stefnt að frekari gagnaöflun til að undirbúa sveitarfélagið undir hraðar breytingar í veðurfari vegna loftslagsbreytinga.
	Markmið 14 – Líf í vatni Vernda og nýta hafið og auðlindir sjávar á sjálfbæran hátt.		Gott samræmi þar sem settir eru skilmálar um verndun strandlengjunnar og sjávar megn mengun frá landi.
	Markmið 15 - Líf á landi Vernda og endurheimta vistkerfi á landi og stuðla að sjálfbærri nýtingu þeirra, vinna að sjálfbærri stjórn skóga, berjast gegn eyðimerkurmyndun, stöðva jarðvegseyðingu, endurheimta landgæði og sporna við hnignun líffræðilegrar fjölbreytni.		Gott samræmi. Við uppgræðslu skulu markmið sjálfbærrar þróunar höfð að leiðarljósi, m.a. við val á plöntum og trjátegundum til gróðursetningar. Forðast verði eins og kostur er að skerða frekar votlendi, birkiskóga og önnur lykilvistkerfi Íslands. Ýmis tækifæri eru til staðar í skógrækt í Vopnafirði, sér í lagi ef horft til möguleika á samlegðaráhrifum með útivist, skjólmyndun og uppgræðslu. Uppfylla þarf ákveðin skilyrði til að stofna til nýræktar, gagngert til þess að draga úr neikvæðum umhverfisáhrifum.
<i>Góðum lífsgæðum íbúa viðhaldið</i>	Markmið 3 - Heilsa og vellíðan Stuðla að heilbrigðu lífni og vellíðan fyrir alla frá vöggu til grafar.		Gott samræmi þar sem sett eru markmið um að bjóða upp á góða aðstöðu fyrir iþróttir og daglega hreyfingu.
	Markmið 11- Sjálfbærar borgir og samfélög Gera borgir og íbúðarsvæði örugg, sjálfbær og öllum aðgengileg.		Gott samræmi. Reynt er að tryggja nægilegt lóðaframboð svo það standi ekki á sveitarfélaginu að hefja byggingu nýrra íbúða. Einnig að fjölbreyttar gerðir íbúða séu í boði. Þá er áhersla á að bjóða upp á góða þjónustu á efri árum.

<i>Veitum svigrúm fyrir stöndugt atvinnulíf</i>	Markmið 8 - Góð atvinna og hagvöxtur Stuðla að viðvarandi sjálfbærum hagvexti og arðbærum og mannsæmandi atvinnutækifærum fyrir alla	8 GÓÐ ATVINNA OG HAGVÖXTUR 	Gott samræmi. Sett eru markmið um að bjóða upp á vinnu án staðsetningar og sutt við vinnuframboð allt árið.
	Markmið 9 - Nýsköpun og uppbygging Byggja upp trausta innviði, stuðla að sjálfbærri iðnvæðingu og hlúa að nýsköpun	9 NÝSKÖPUN OG UPPBYGGING 	Gott samræmi þar sem horft er til þess að í sveitarfélaginu sé í boði góð aðstaða fyrir smáíðnað og nýsköpunar starfsemi.
<i>Tryggjum trausta innviði</i>	Markmið 3 - Heilsa og vellíðan Markmið 8 - Góð atvinna og hagvöxtur Markmið 9 - Nýsköpun og uppbygging Markmið 11- Sjálfbærar borgir og samfélög Markmið 13 - Aðgerðir í loftslagsmálum Markmið 14 – Líf í vatni Markmið 15 - Líf á landi		Bæði ósamræmi og samræmi. Uppbygging innviða hefur allan jafna neikvæð áhrif á lífríki og landsgæði en settir eru skilmálar til að draga úr þeim áhrifum. Ákveðið ósamræmi er því við markmið nr. 14 og 15 til skemmri tíma litið. Uppbygging grunnkerfa getur verið forsenda fyrir öðrum framkvæmdum eða fyrir aðgerðum sem ætlað er að hafa jákvæð áhrif á aðra umhverfisþætti. Þá er uppbygging innviða öllu jafna til stuðnins, og jafnvel forsenda, til frekari ávinnings samfélagsins eða atvinnulífs. Dæmi um þetta er t.d. rafvæðing samgangna sem kallar á aukna uppbyggingu innviða en leiðir til minni losunar.

3.4.2. Stefnur og áætlanir á landsvísu

3.4.2.1. Landsskipulagsstefna 2015-2026

Landsskipulagsstefna felur í sér stefnu í skipulagsmálum fyrir landið í heild til leiðbeiningar fyrir skipulagsgerð sveitarfélaga og aðra áætlanagerð um þróun byggðar og landnýtingu. Stefnunni er síðan framfylgt í gegnum skipulagsgerð sveitarfélaga.

Skipulagsstofnun annast gerð landsskipulagsstefnu og eftirlit með framfylgd hennar. Stefnan er síðan samþykkt á Alþingi sem þingsályktun.

Sjá vefinn landsskipulag.is fyrir nánari upplýsingar.

Í Landsskipulagsstefnu 2015-2026 eru eftirfarandi leiðarljós lögð til grundvallar auk markmiða skipulagslaga:

- a. Að skipulag byggðar og landnotkunar stuðli að sjálfbærri þróun.
- b. Að skipulag byggðar og landnotkunar sé sveigjanlegt og stuðli að seiglu gagnvart samfélags- og umhverfisbreytingum.
- c. Að skipulag byggðar og landnotkunar stuðli að lífsgæðum fólks.
- d. Að skipulag byggðar og landnotkunar styðji samkeppnishæfni landsins alls og einstakra landshluta.

Um leiðarljósin segir:

Sjálfbær þróun

Skipulag byggðar og landnotkunar getur stuðlað að sjálfbærri þróun með margvíslegum hætti. Með skipulagsákvörðunum er tekin afstaða til þess hvernig landi verði ráðstafað, þar á meðal teknar ákvarðanir um staðsetningu, form og fyrirkomulag nýrrar byggðar og svo mætti áfram telja. Skipulagsákvörðanir fela í sér ráðstöfun lands og auðlinda til langs tíma, oft varanlega, og geta þannig stuðlað að sjálfbærri þróun með því t.d. að stuðla að varðveislu náttúru- og menningargæða og sjálfbærri nýtingu auðlinda og með því að draga úr ferðaþörf og gefa kost á fjölbreyttum ferðamátum. Því er gert ráð fyrir að sjálfbær þróun verði leiðarstef fyrir öll viðfangsefni landsskipulagsstefnu.

Seigla og sveigjanleiki

Auk þess að skipulagi sé ætlað að stuðla að sjálfbærri þróun, er jafnframt í auknum mæli horft til þess að skipulagsákvörðanir stuðli að því að byggt umhverfi hafi sveigjanleika og seiglu (e. resilience) gagnvart samfélags- og umhverfisbreytingum. Á næstu áratugum má gera ráð fyrir samfélagsbreytingum sem tengjast breyttri aldurssamsetningu, þar sem þeim fer fjölgandi sem tilheyra elstu aldursflokkunum. Það getur haft í för með sér breytingar á þörf og eftirspurn eftir húsnæði og aðrar breytingar tengdar daglegu umhverfi fólks. Þá er fyrirsjáanlegt að umhverfisbreytingar af völdum loftslagsbreytinga muni fela í sér nýjar áskoranir fyrir skipulagsgerð og hið byggða umhverfi. Það varðar til dæmis hækkun sjávarborðs og bráðnun jökla. Slíkar áskoranir kalla á að skipulag byggðar sé sveigjanlegt gagnvart breytingum og hafi til að bera seiglu til að geta svarað breyttum þörfum og aðstæðum. Því er gert ráð fyrir að seigla og sveigjanleiki verði leiðarstef fyrir öll viðfangsefni landsskipulagsstefnu.

Tafla 3.6 Samræmi aðalskipulagsins við Landsskipulagsstefnu 2015-2025.

Lífsgæði

Með skipulagi er ákveðið hvernig byggð skuli útfærð, hvernig byggð og samgöngur spili saman, hvar gert sé ráð fyrir svæðum til útivistar og hvernig þau skuli vera, svo eitthvað sé nefnt. Það eru því margir þættir skipulags sem hafa beint og óbeint áhrif á lífsgæði fólks. Þekkt er að útfærsla byggðar getur haft bein áhrif á lífsstíl tengda sjúkdóma og vellíðan. Nefna má þætti eins og gæði hins byggða umhverfis, aðgengi að nærþjónustu frá heimili og tækifæri til útveru og hreyfingar í daglegu lífi. Því er gert ráð fyrir að lífsgæði verði leiðarstef fyrir öll viðfangsefni landsskipulagsstefnu.

Samkeppnishæfni

Skipulag byggðar getur stuðlað að samkeppnishæfni með ýmsum hætti. Með því að beina vexti á tiltekin svæði í skipulagi og styrkja innviði er unnt að stuðla að hagkvæmari uppbyggingu og efla slagkraft viðkomandi svæðis í samkeppni við önnur um íbúa, fyrirtæki og ferðamenn. Einnig má nýta skipulag til að vinna út frá sérkennum og staðaranda viðkomandi staðar og styrkja þannig viðkomandi stað sem álitlegan kost fyrir búsetu og atvinnurekstur. Því er gert ráð fyrir að samkeppnishæfni verði leiðarstef fyrir öll viðfangsefni landsskipulagsstefnu.

Stefna aðalskipulags	Leiðarljós landsskipulagsstefnu	Samræmi
Stutt við sjálfbærni og virkni vistkerfa	Að skipulag byggðar og landnotkunar stuðli að sjálfbærri þróun.	Gott samræmi. Grunnur stefnumótunar er hugmyndafræðin um sjálfbæra þróun.
	Að skipulag byggðar og landnotkunar sé sveigjanlegt og stuðli að seiglu gagnvart samfélags- og umhverfisbreytingum.	Gott samræmi. Farið yfir líklegar áhættur loftslagsbreytinga og hvernig megi bregðast við. Þar sem óvissa ríkir um áhrif loftslagsbreytinga er stefnt að frekari gagnaöflun til að undirbúa sveitarfélagið undir hraðar breytingar í veðurfari vegna loftslagsbreytinga.
Góðum lífsgæðum íbúa viðhaldið	Að skipulag byggðar og landnotkunar sé sveigjanlegt og stuðli að seiglu gagnvart samfélags- og umhverfisbreytingum.	Gott samræmi. Hugað er að breytingum í íbúasamsetningu og gætt að tryggja nægilegt framboð húsnæðis, ásamt því að stuðla að aukinni fjölbreytni í stærð og gerð íbúða.
	Að skipulag byggðar og landnotkunar stuðli að lífsgæðum fólks.	Gott samræmi. Sett eru þéttbýlis- og vaxtarmörk um þéttbýlið og áhersla lögð á styrking gönguleiða og -tenginga. Markmiðið er að bjóða upp á gönguvæna byggð svo stutt sé í alla helstu þjónustu fyrir íbúa.
Veitum svigrúm fyrir stöndugt atvinnulíf	Að skipulag byggðar og landnotkunar styðji samkeppnishæfni landsins alls og einstakra landshluta.	Gott samræmi. Í aðalskipulaginu er gætt þess að boðið sé upp á næganlegt landrými fyrir ólka starfsemi og settir sveigjanlegir skilmálar til að koma til móts við nýsköpun og listir.
Tryggjum trausta innviði	Að skipulag byggðar og landnotkunar styðji samkeppnishæfni landsins alls og einstakra landshluta.	Gott samræmi. Í aðalskipulaginu er horft til þess að innviðir séu byggðir upp á forsendum íbúa og atvinnulífs án þess að skerða viðkvæm vistkerfi.

3.4.3. Stefnur og áætlanir á svæðisvísu:

3.4.3.1. Svæðisskipulag Austurlands

Fjarðabyggð, Fljótsdalshreppur, Múlaþing og Vopnafjarðarhreppur samþykktu svæðisskipulag Austurlands 2022-2044 í september 2022.

Skipulagsstofnun staðfesti svo skipulagið 12. október 2022. Með svæðisskipulaginu er sett fram sameiginleg stefna sveitarfélaganna í málefnum þar sem hagsmunir þeirra fara saman.

Tilgangur Svæðisskipulags Austurlands 2022-2044 er að marka sameiginlega langtíma framtíðarsýn og meginstefnu sveitarfélaganna fjögurra í umhverfis- og byggðamálum, sem stuðlar að því að svæðið geti betur virkað sem landfræðileg, hagræn og félagsleg heild sem styrkir byggðarþróun.

Stefna aðalskipulags	Leiðarljós svæðisskipulags	Samræmi við aðalskipulag Vopnafjarðarhrepps
<i>Umhverfi og auðlindir: Stutt við sjálfbærni og virkni vistkerfa</i>	<p>Góð heimkynni: Umhverfið, hið manngerða sem og náttúrulega, verður heilnæmt, vistvænt og öruggt. Það verður gott að búa á Austurlandi og eftirsóknarvert að sækja það heim.</p> <p>Viðfangsefni markmiðanna snúa að því að Austurland sé:</p> <ul style="list-style-type: none"> Svæði þar sem unnið er að því að styrkja viðnámsþrótt gagnvart hnattrænum loftslagsbreytingum og viðhalda heilbrigði staðbundinna vistkerfa. Svæði þar sem borin er virðing fyrir verðmætu náttúrufari og landslagi og lögð áhersla á að móta aðlaðandi staði út frá landslagssérkennum, sögu og heilnæmi. <p>Ævintýri líkast: Menningarlífið er blómlegt og fjölbreyttir möguleikar eru til að stunda útivist og íþróttir, sem gerir landshlutann að spennandi stað til að búa á, starfa og heimsækja.</p> <ul style="list-style-type: none"> Svæði þar sem eru framúrskarandi aðstæður til að njóta margs konar útivistar og fyrirmyndaraðstaða fyrir alls konar íþróttir. 	<p>Gott samræmi. Í aðalskipulaginu er horft til þess að forðast verði eins og kostur er að skerða frekar votlendi, birkiskóga og önnur lykilvistkerfi Íslands. Við uppgræðslu skulu markmið sjálfbærrar þróunar höfð að leiðarljósi, m.a. við val á plöntum og trjátegundum til gróðursetningar.</p> <p>Þar sem óvissa ríkir um áhrif loftslagsbreytinga er stefnt að frekari gagnaöflun til að undirbúa sveitarfélagið undir hraðar breytingar í veðurfari vegna loftslagsbreytinga.</p> <p>Helstu umhverfis og landslagseinkenni í sveitarfélaginu eru talin fram og landnotkun þar takmörkuð að mestu við útivist.</p>
<i>Samfélag: Góðum lífsgæðum íbúa viðhaldið</i>	<p>Sterkt samfélag: Samfélagið er samheldið og virkt þekkingarsamfélag með ríkan og skapandi mannauð og góðar aðstæður til náms og heilbrigðis.</p> <ul style="list-style-type: none"> Svæði þar sem sveitarfélög, fyrirtæki og íbúar sameinast um að byggja upp fjölbreytt og öflugt samfélag. Svæði þar sem víðtæk þekking, skapandi hugsun og vaxandi nýsköpun einkennir öll svið samfélagsins. Svæði þar sem að íbúar hafa gott aðgengi að grunnþjónustu, 	<p>Gott samræmi. Í aðalskipulaginu er horft til þess að veita góða þjónusta á efri árum, t.d. með framboði þjónustuíbúða og stutt við þá eldri borgar sem búa enn í eigin húsnæði.</p> <p>Miðað er við að íbúar geti sótt alla helstu þjónustu innan sveitarfélagsins, eins og unnt er að veita á svæðisvísu.</p> <p>Þá er það eitt markmiða að íbúar njóti góðrar aðstöðu fyrir íþróttir, útivist og</p>

	<p>tækifærum til heilsueflingar og njóta góðrar heilbrigðisþjónustu.</p> <p>Ævintýri líkast: Menningarlífið er blómlegt og fjölbreyttir möguleikar eru til að stunda útivist og íþróttir, sem gerir landshlutann að spennandi stað til að búa á, starfa og heimsækja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samfélag sem býður upp á framúrskarandi aðstæður og fyrirmyndaraðstöðu til að iðka fjölbreytt lista- og menningarlíf. • Svæði þar sem eru framúrskarandi aðstæður til að njóta margs konar útivistar og fyrirmyndaraðstaða fyrir alls konar íþróttir. 	<p>daglega hreyfingu í náttúrulega umhverfi. Tengja eigi útivistarsvæði með stígum, þannig að stígar myndi net gönguleiða og tenginga frá þéttbýlinu og að dreifðari byggð. Aðgengi almennings um þéttbýlið skuli tryggt með greiðum stíga- og gatnatengingum, sem mæti m.a. þörfum hreyfihamlaðra, barna og eldri borgara.</p>
<p><i>Veitum svigrúm fyrir stöndugt atvinnulíf</i></p>	<p>Svæði sóknarfæra: Atvinnulífið nýtir auðlindir svæðisins á sjálfbæran hátt í sátt við samfélagið. Nýsköpun, þekking og rannsóknir verða æ styrkari grundvöllur atvinnusköpunar og framþróunar.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Svæði þar sem eru skýrar lykiláherslur um atvinnuþróun og hefðbundnir og nýrri hornsteinar atvinnulífsins styrkjast. • Svæði þar sem er stuðlað að verðmætasköpun í matvælaframleiðslu og góður matur er í boði fyrir íbúa og gesti. • Svæði þar sem skógur vex vel í þágu umhverfis, atvinnusköpunar og útivistar. • Svæði þar sem rekin er sjálfbær, ábyrg og öflug ferðapjónusta allt árið um kring. 	<p>Gott samræmi. Í aðalskipulaginu er litið til þess að grunnstoðir atvinnulífsins, sjávarútvegur og landbúnaður, hafi rými til að dafna áfram. Þá er sveitarfélagið opið fyrir nýjum tækifærum í smáiðnaði þar sem staðbundnar auðlindir eru nýttar og/eða endurnýttar á vistvænan hátt. Aukin fjölbreytni eykur sveigjanleika samfélagsins og atvinnulífsins til lengri tíma litið, og eykur seiglu til lengri tíma fyrir áföllum og forsendubrestum.</p> <p>Hugað sé að góðri aðstöðu fyrir smáiðnað, nýsköpun, vinnu án staðsetningar, menningarstarfsemi og listir. Þá er miðbærinn styrktur svo hann verði eftirsóttur viðkomustaður innlendra- sem erlendra ferðamanna. Uppbygging á svæðinu taki mið af sögu staðarins.</p> <p>Tækifæri í ferðapjónustu hafa verið skoðuð og færi er á að bæta hótél- og gistipjónustu í sveitarfélaginu. Í aðalskipulaginu er opið á tækifæri fyrir frekari uppbyggingu í ferðapjónustu sem taka tillit til sérkenna svæðisins.</p>
	<p>Ævintýri líkast: Menningarlífið er blómlegt og fjölbreyttir möguleikar eru til að stunda útivist og íþróttir, sem gerir landshlutann að spennandi stað til að búa á, starfa og heimsækja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samfélag þar sem gestir eru velkomnir og geta skyggst inn í og verið þátttakendur í daglegu lífi íbúa. • Samfélag sem býður upp á framúrskarandi aðstæður og fyrirmyndaraðstöðu til að iðka fjölbreytt lista- og menningarlíf. • Svæði þar sem eru framúrskarandi aðstæður til að njóta margs konar útivistar og fyrirmyndaraðstaða fyrir alls konar íþróttir. 	<p>Ýmis tækifæri eru til staðar í skógrækt í Vopnafirði, sér í lagi ef horft til möguleika á samlegðaráhrifum með útivist, skjólmyndun og uppgræðslu. Taka þarf tillit til búsetulandslags og náttúru- og menningarmínja eins og kostur er og forðast verði að skerða berjalönd, votlendi og mikilvæg sjónarhorn til kennileita eða fjalla.</p>
<p><i>Tryggjum trausta innviði</i></p>	<p>Svæði sóknarfæra: Atvinnulífið nýtir auðlindir svæðisins á sjálfbæran hátt í sátt við samfélagið. Nýsköpun, þekking og rannsóknir verða æ styrkari grundvöllur atvinnusköpunar og framþróunar.</p>	<p>Gott samræmi. Í aðalskipulaginu er horft til þess að innviðir séu byggðir upp á forsendum íbúa og atvinnulífs án þess að skerða viðkvæm vistkerfi.</p>

3.4.3.2. Aðalskipulag aðliggjandi sveitarfélaga

Áætlun	Tenging	Samræmi
Aðalskipulag Fljótdalshéraðs 2008-2028	Landnotkun og sveitarfélagamörk.	Samræmi er í landnotkun milli sveitarfélaga.
Aðalskipulag Langanesbyggðar 2007-2027	Landnotkun og sveitarfélagamörk.	Samræmi er í landnotkun milli sveitarfélaga.
Aðalskipulag Norðurbings 2010-2030	Landnotkun og sveitarfélagamörk.	Samræmi er í landnotkun milli sveitarfélaga.

3.4.4. Stefnur og áætlanir á staðarvísu

3.4.4.1. Áætlanir og stefnur sveitarfélagsins

Áætlun	Tenging	Samræmi
Húsnæðisáætlun Vopnafjarðarhrepps	Ýmsar forsendur sem nýtast við vinnuna og tillögur að aðgerðum til að bæta húsnæðismál.	Gott samræmi.
Íþrótt-, æskulýðs- og tómstundastefna		Gott samræmi.
Jafnréttisáætlun Vopnafjarðarhrepps	Gætt verður að samræmi við markmið og leiðir jafnréttisáætlunar bæði við vinnu skipulagsáætlunarinnar sem og í samráðsferlinu.	Gott samræmi.
Verndarsvæði í byggð: miðsvæði Vopnafjarðarkauptúns	Tekið verður tillit til þeirra hugmynda um miðsvæði þéttbýlisins sem koma fram í tillögu að verndarsvæði í byggð.	Gott samræmi.

3.4.4.2. Deiliskipulagsáætlanir

Áætlun	Samræmi
Deiliskipulag fyrir veiðihús í Ytri-Hlíð, Vopnafirði	Í samræmi
Deiliskipulag Þverárvirkjun í Vopnafirði	Í samræmi
Deiliskipulag athafna- og urðunarsvæðis á Búðaröxl	Ósamræmi. Meirihluti athafnasvæðis breytt í aðalskipulagi. Ekki er búið að úthluta athafna lóðum.
Íþróttasvæði Vopnafjarðar	Í samræmi
Deiliskipulag miðhluta hafnarsvæðis á Vopnafirði	Í samræmi
Deiliskipulag miðbæjar Vopnafjarðarkauptúns	Í samræmi

4. UMHVERFISMAT

Umhverfismat aðalskipulagstillögu er unnið í samræmi við skipulagslög nr. 123/2010 og lögum um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021.

Aðalskipulag Vopnafjarðhrepps til 2040 er skipulagsáætlun sem er háð umhverfismati samkvæmt 2. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021

Tilgangur matsvinnunnar er að:

- Draga fram og skilgreina líkleg áhrif skipulagstillögu á umhverfið.
- Bera saman umhverfisáhrif valkosta.
- Bregðast við fyrirsjáanlegum neikvæðum áhrifum sem fyrst, og koma í veg fyrir óþarfa rask.
- Stuðla að því að tillit sé tekið til umhverfisins áður en endanlegar ákvarðanir eru teknar m.t.t. sjálfbærrar þróunar.
- Skilgreina vöktun og mótvægisáðgerðir þar sem það á við.
- Stuðla að samræmi og greina frá tengslum skipulagstillögu við aðrar stefnur og áætlanir.
- Að kynna væntanleg umhverfisáhrif skipulagstillögunnar og gefa íbúum og öðrum hagsmunaaðilum kost á að koma að athugasemdum og upplýsingum við mótun hennar.

4.1. Samráð við umhverfismat

Umhverfismatið er hér lagt fram í drögum í forsendu og umhverfisskýrslu sem er hluti af aðalskipulagstillögu á vinnslustigi.

Er umhverfisskýrslan send umsagnaraðilum og hagsmunaaðilum ásamt Skipulagsstofnun.

Skipulagstillaga verður svo auglýst samkvæmt 31 gr. Skipulagslaga og verður umhverfismatið þá hluti af tillögu að nýju aðalskipulagi sem fylgiskjal.

4.2. Viðmið

Viðmið verða sótt í þær stefnur og áætlanir sem taldar eru upp hér að framan (sjá 3. kafla). Einnig verður horft til eftirfarandi laga:

- Skipulagslög nr. 123/2010
- Lög um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021
- Lög um náttúruvernd nr. 60/2013
- Lög um loftslagsmál nr. 70/2012
- Lög um menningarminjar nr. 80/2012
- Lög um skógrækt á lögbýlum nr. 95/2006
- Lög um búfjárhald nr. 38/2013

4.3. Aðferðir

Stuðst var við leiðbeiningar Skipulagsstofnunar um umhverfismat áætlana og flokkun umhverfisþátta, viðmið, einkenni og vægi umhverfisáhrifa.

Umhverfismatið byggir á fyrirliggjandi upplýsingum um grunnástand umhverfis sem fjallað er um í köflum 1 og 2 hér á undan.

Ef stefna aðalskipulags hefur í för með sér framkvæmdir sem eru háðar umhverfismati framkvæmda, samkvæmt lögum um umhverfismat áætlana og framkvæmda nr. 111/2021, verða áhrif þeirra á umhverfið metin á seinni stigum. Slíkt mat er á ábyrgð framkvæmdaraðila og þarf að vinna áður en framkvæmdaleyfi verður veitt.

4.3.1. Umhverfisþættir

Með hugtakinu umhverfisþættir er átt við þá þætti umhverfisins sem stefna aðalskipulagsins getur hugsanlega haft áhrif á. Við greiningu umhverfisþátta var tekið mið af leiðbeiningum Skipulagsstofnunar um flokkun umhverfisþátta, viðmið, einkenni og vægi umhverfisáhrifa, ásamt .

Umhverfisþættirnir voru valdir með hliðsjón af þeim breytingaráformum sem skipulagstillagan boðar. Þar sem um stefnumörkun er að ræða í mörgum landnotkun- og málaflokkum er mismunandi hvaða umhverfisþættir eiga við í hverju tilviki.

Tafla 4.1 Þeir umhverfisþættir og umhverfisvísar sem verða skoðaðir við umhverfismat skipulagsáætlunarinnar. Umhverfisvísar veita skýrari mynd á hvað er verið að skoða.

Loftslag	Lífríki	Landgæði	Vatn & fjörur	Íbúar & heilsa	Verðmæti & minjar	Slys & hamfarir
Losun gróðurhúsa-lofttegunda (GHL)	Gróður Dýralíf Búsæði	Landslag & víðerni Jarðfræði & jarðmyndanir	Grunnvatn Vatnsvernd Straum- & stöðuvötn	Íbúapróun Gæði byggðar & búsetu	Efnahagur & verðmæti Atvinnu- möguleikar	Náttúruvá Slyshætta
Binding gróðurhúsa-lofttegunda (GHL)	Vistgerðir Líffræðilegur fjölbreytileiki	Náttúruminjar Jarðvegur	Strandsvæði	Félagsmál Mengun & óþægindi	Samgöngur & veitukerfi Fornleifar & minjar	

4.3.2. Vægi og einkenni áhrifa

Við mat á áhrifum voru notaðar fjórar vægiseinkunnir við matið:

+	Jákvæð áhrif	Áhrifin talin verða jákvæð.
-	Neikvæð áhrif	Áhrif talin verða neikvæð. Áhrifum lýst nánar m.t.t umfangs og líkum.
+/-	Óveruleg áhrif	Áhrif eru óveruleg, hlutlaus eða lítil sem engin.
?	Óvissa um áhrif eða háð frekari útfærslu	Ekki er vitað um eðli eða umfang áhrifa vegna skorts á upplýsingum, tækni eða þekkingu. Og/eða áhrif eru háð útfærslu á síðari stigum skipulags eða í framkvæmd.

Ef líkur eru á neikvæðum áhrifum verða þau skoðuð nánar og metið hvort þau teljist lítil (neikvæð en óveruleg), miðlungs (neikvæð) eða mikil (veruleg og neikvæð) út frá einkennum áhrifa (umfang/stærð) og gildi umhverfisþátta (mikilvægi/viðkvæmni). Séu áhrif neikvæð á umhverfisþætti eru skoðaðar mögulegar mótvægisáðgerðir til að draga úr áhrifum, eða stillt upp öðrum valkostum með það að markmiði að draga úr neikvæðum áhrifum. Leitast verður við að draga úr neikvæðum áhrifum í samræmi við hugmyndir um sjálfbæra þróun og til að stuðla að skipulagstillagan hafi sem jákvæðust umhverfisáhrif.

4.3.3. Atriði til mats

Teknar eru fyrir þær breytingar á landnotkun og ráðstöfun lands sem talin líkleg til að hafa áhrif á umhverfið.

Lögð er áhersla á að greina hvaða þættir í stefnumörkun aðalskipulagsins geta valdið umtalsverðum umhverfisáhrifum. Meginmarkmiðið er að koma í veg fyrir séð umtalsverð umhverfisáhrif. Við framfylgd skipulagsins eru áhrif á umhverfið hins vegar óumflýjanleg. Hlutverk umhverfismats er þá að varpa ljósi á möguleg áhrif og leita leiða til að koma í veg fyrir eða draga úr neikvæðum áhrifum.

Eftirfarandi þættir aðalskipulagsins eru helst taldir geta valdið umhverfisáhrifum:

- Stefnumörkun sem getur leitt af sér athafnir og/eða uppbyggingu sem hefur áhrif á umhverfið.
- Breyting á landnotkun þar sem óraskað land er brotið undir nýja landnotkun. Skoða þarf áhrif af nýbyggingum, vegum, veitum og stígum.
- Uppbygging eða breyting á landnýtingu á þegar byggðum svæðum. Skoða þarf áhrif af þéttingu byggðar, breytta notkun húsnæðis eða breytt starfsemi.
- Uppbygging eða stækkun samgöngumannvirkja (vegir, stígar, flugvellir og hafnir).

4.4. Mat á áhrifum

4.4.1. Áhrif stefnumótunar

4.4.1.1. Umhverfi og auðlindir

Stefna fyrir umhverfi og auðlindir: Stutt við sjálfbærni og virkni vistkerfa		
Loftslag	+	Áhrif metin jákvæð. Sett eru markmið um að leita leiða til að auka bindingu gróðurhúsalofttegunda og draga úr losun gróðurhúsalofttegunda í sveitarfélaginu.
Lífriki	+	Áhrif metin jákvæð. Settir eru skilmálar fyrir uppgræðslu þar sem hafa skal markmið sjálfbærrar þróunar að leiðarljósi, m.a. við val á plöntum og trjategundum til gróðursetningar, auk þess að forðast verði eins og kostur er að skerða frekar votlendi, birkiskóga og önnur lykilvistkerfi Íslands.
Landgæði	+	Áhrif metin jákvæð. Markmið eru sett um að gætt sé að einstakri ásýnd lands í Vopnafirði þar sem breiðir dalir ganga upp úr firðinum og jökulsrofnir hryggir skilja þá að. Þá eru setti skilmálar um að frekari vegagerð er ekki leyfileg um óbyggð svæði, sér í lagi um heiðarnar. Núverandi slóðar verði nýttir áfram og skoðað hvort lokaðir slóðar henti til útivistar, göngu, hjóla eða sem reiðleiðir. Settir eru skilmálar um að mannvirki og byggð skuli falla veð að umhverfi sínu, ný mannvirki taki mið af arfleið, landslagi og staðhættum.
Vatn & fjörur	+	Áhrif metin jákvæð. Ekki eru sett markmið eða skilmálar sem snúa beint að vatni eða fjörum. Strandsvæði (ST) eru merkt á uppdrátt í samræmi við skipulagsreglugerð. Þá eru ákveðnir hlutar strandlengjunnar verndaðir með sérskilmálum. Vatnsvernd er óbreytt.
Íbúar & heilsa	+	Áhrif metin jákvæð. Markmið ná meðal annars til þess að tryggja og bæta útivistarmöguleika, t.d. með stígagerð. Settir eru skilmálar sem eiga að bjóða upp á aukin gæði byggðar með því að mannvirki og byggð skuli falla veð að umhverfi sínu, ný mannvirki taki mið af arfleið, landslagi og staðhættum. Metið er sem svo að skilmálar sem snúa að vernd og draga skuli úr neikvæðum umhverfisáhrifum dragi úr líkum á mengum og óþægindum íbúa.
Verðmæti & minjar	+	Áhrif metin jákvæð. Stefna er sett á sjálfbæra nýtingu auðlinda. Þá eru settir skilmálar um hagkvæma nýtingu jarðefna þar sem um takmarkaða auðlind er að ræða. Skilmálar eru settir um að ný mannvirku, þar með talin samgöngumannvirki, taki mið af arfleið, landslagi og staðhættum. Gangu skuli frá með öllu rofi á yfirborði með staðgróðri.
Slys & hamfarir	+	Áhrif metin jákvæð. Sveitarfélagið setur sér stefnu um að skrá og undirbúa sveitarfélagið undir hraðari breytingar í veðurfari vegna loftslagsbreytinga.

4.4.1.2. Samfélag

Stefna fyrir samfélag: Góðum lífsgæðum íbúa viðhaldið		
Loftslag	+	Áhrif metin jákvæð. Meðal markmiða er að byggðin í Vopnafjarðarkauptúni dreifi ekki úr sér um of svo vegalengdir ýti undir akstur. Er það talið leiða til minni losunar GHG.
Lífriki	+/-	Óveruleg. Þó eru sett markmið um að íbúar njóti góðrar aðstöðu fyrir íþróttir, útivist og daglega hreyfingu í náttúrulega umhverfi. Er það talið styrkja tengsl manneskjunnar við náttúruna sem leiði til betri vitundar um náttúruna og lífríki.
Landgæði	+	Áhrif metin jákvæð. Settir eru skilmálar um að mannvirki og byggð skuli falla veð að umhverfi sínu, ný mannvirki taki mið af arfleið, landslagi og staðhættum. Þá er lögð áhersla á þéttingu byggðar og samfellu við núverandi byggð.
Vatn & fjörur	+/-	Áhrifin talin verða óveruleg. Stefnur og skilmálar munu hvorki
Íbúar & heilsa	+	Áhrif metin jákvæð. Sett er stefna og markmið um tryggja fjölbreyttar gerðir íbúða og nægt lóðaframboð. Einnig stefna um boðið sé upp á góða þjónustu á efri, árum og að íbúar geti sótt alla helstu þjónustu innan sveitarfélagsins, eins og unnt er að veita á svæðisvísu. Þá er það eitt að markmiðum að íbúar njóti góðrar aðstöðu fyrir íþróttir, útivist og daglega hreyfingu í náttúrulega umhverfi, og að aðgengi almennings um þéttbýlið sé tryggt með greiðum stíga- og gatnatengingum, sem mæti m.a. þörfum hreyfihamlaðra, barna og eldri borgara.
Verðmæti & minjar	+	Jákvæð áhrif. Settir eru skilmálar um að ný mannvirki taki mið af arfleið, landslagi og staðhættum.
Slys & hamfarir	+/-	Áhrifin metin óveruleg. Stefnur og skilmálar leiða ekki til aukinnar áhættu á slysum eða hamförum.

4.4.1.3. Atvinnulíf

Stefna fyrir atvinnulíf: Veitum svigrúm fyrir stöndugt atvinnulíf		
Loftslag	?	Áhrifin eru talin óljós og háð frekari útfærslum á síðari stigum. Fjallað er um tækifæri séu til staðar að bæta nýtingu landbúnaðarlands í samræmi við hugmyndir um minni sóun, kolefnisfótspor og matvælaöryggi, en ekki er búið að útfæra það nánar.
Lífriki	?	Áhrifin eru talin óljós og háð frekari útfærslum á síðari stigum. Í stefnu og markmiðum er stefnan sett á að uppbygging ferðaþjónustu byggi á sérkennum staðarins, friðsældinni að vera úr alfaraleið og nálægðin við heiðarnar. Sú stefna kann að ýta undir frekari vitundavakningar um lífríki staðarins, sérkenni þess og þar með verndun þess.
Landgæði	?	Áhrifin eru talin óljós og háð frekari útfærslum á síðari stigum. Í stefnu og markmiðum er stefnan sett á að uppbygging ferðaþjónustu byggi á sérkennum staðarins, friðsældinni að vera úr alfaraleið og nálægðin við heiðarnar. Sú stefna kann að ýta undir frekari vitundavakningar um landgæði og verndun þeirra.
Vatn & fjörur	?	Áhrifin eru talin óljós og háð frekari útfærslum á síðari stigum. Ekki er fjallað sérstaklega um vatnsvernd eða strandsvæði í stefnum eða skilmálum sem varða atvinnulíf.
Íbúar & heilsa	+	Áhrifin metin jákvæð. Komið er inn á styrkingu atvinnugreina, stuðning við nýsköpun og tækifæri í smáiðnaði, sem mun bæta atvinnumöguleika íbúa og búsetuskilyrði.
Verðmæti & minjar	+	Jákvæð áhrif. Í stefnunni kemur fram að sveitarfélagið er opið fyrir nýjum tækifærum í smáiðnaði þar sem staðbundnar auðlindir eru nýttar og/eða endurnýttar á vistvænan hátt. Þá er stefnan sett á að ferðaþjónusta byggir á sérkennum staðarins, friðsældinni að vera úr alfaraleið og nálægðin við heiðarnar.
Slys & hamfarir	+/-	Stefna og skilmálar er varðar atvinnulíf eru talin hafa engin teljanleg áhrif slys eða hamfarir.

4.4.1.4. Grunnkerfin

Stefna fyrir grunnkerfin: <i>Tryggjum trausta innviði</i>		
Loftslag	?	Áhrifin eru talin óljós og háð frekari útfærslum á síðari stigum.
Lífriki	?	Áhrifin eru talin óljós og háð frekari útfærslum á síðari stigum.
Landgæði	+	Áhrifin eru metin jákvæð. Setti eru skilmálar um mótvægisáðgerðir til að draga úr neikvæðum áhrifum. Kemur meðal annars fram að ávallt skuli huga að vönduðum frágangi svo mannvirki falli vel að umhverfi sínu og náttúru. Við lagningu lagna í jörð skal fyrst horfa til þess að leggja um raskað svæði s.s. meðfram vegum og slóðum. Huga skuli að nýtingu staðargróðurs og gæta þess að frágangur falli vel að landslagi sem fyrir er. Ef vegslóði er talinn óþarfur skal loka honum og ganga frá með því að notast við efni af staðnum og staðargróður látin græða sárin. Á melum og ógrónum svæðum skal jafna land svo líkast því sem fyrir er. Markmiðið er svæði eftir aflagða vegi taki á sig mynd aðliggjandi svæða.
Vatn & fjörur	+	Áhrifin eru metin jákvæð. Settir eru skilmálar sem ekki eru núverandi aðalskipulagi. Eru skilmálar um að ekki er gert ráð fyrir neinum mannvirkjum innan strandsvæða, fyrir utan skólþælu- og hreinsistöðvar eða önnur veitumannvirki. Framkvæmdir og frágangur þeirra skal þá miða af því að draga úr hættu á mengun strandsvæða og sjávar. Hönnun og frágangur mannvirkja skal falla vel að umhverfinu og ekki valda mengun eða óþægindum.
Íbúar & heilsa	+	Áhrifin eru metin jákvæð. Horft er til þess að sveitarfélagið sé í góðri stöðu til uppbyggingar atvinnulífs og fjölgun íbúa, og taka markmiðin mið af því.
Verðmæti & minjar	+	Jákvæð áhrif. Markmiðin taka mið af því að grunnkerfin styðji við uppbyggingu atvinnulífs og verðmætasköpun.
Slys & hamfarir	+/-	Stefna og skilmálar er varðar grunnkerfin eru talin hafa engin teljanleg áhrif slys eða hamfarir.

4.4.2. Breytt landnotkun ekki til mats

Eftirfarandi eru dæmi um breytingar sem hafa verið gerðar á landnotkun í samræmi við ný lög og reglugerðir og/eða fela í sér óverulega breytingu á stefnu um þessi svæði og eru því ekki til frekari umfjöllunar:

- Íþróttasvæði kaptúnsins og golfvöllur: Landnotkunarflokkur breytt úr opnu svæði til sérstakra nota í íþróttasvæði.
- Tjaldsvæðið við Lónabraut breytt úr opnu svæði til sérstakra nota í afþreyingar og ferðamannasvæða.
- Kirkjugarðar afmarkaðir í stað opins svæðis til sérstakra nota.
- Landbúnaðarsvæði koma í stað opinna svæða til sérstakra nota þar sem eru tún eða beitarsvæði sem nýtt eru til frístundabúskapar.
- Breytt framsetning fyrir blandaða landnotkun. Reitir sem áður voru með blandaðri landnotkun (röndótt) eru nú litaðir með ríkjandi landnotkun svæðisins en skilmálar vegna annarrar landnotkunar er getið í skilmálum.
- Flugvallarsvæði afmarkað um flugbraut og þjónustubyggingar. Landnotkunarflokkur breytt úr samfélagsþjónustu í flugvallarsvæði (FV).
- Strandsvæðum bætt við. Nýir landnotkunareitir afmarkaðir frá strandlínu að sveitarfélagsmörkum, 115 metrum utan við stórstraumsfjörumörk.
- Afmörkun íþróttasvæðis undir hesthús og aðstöðu hestamannafélagsins Glófaxes.

4.4.3. Breytt landnotkun til mats

4.4.3.1. Svæði undir frístundabyggð minnkar

Svæðum undir frístundabyggð fækkar þar sem dregið hefur úr eftirspurn eftir frístundalóðum. Auk þess færast tjaldsvæði undir afþreyingar og ferðamannasvæði (AF).

Merkistún, við Búðaröxl, var áður skilgreint sem svæði undir frístundabyggð en er breytt í tjaldsvæði og svæði undir hótél (verslun og þjónusta).

Stærsta svæðið í gildandi aðalskipulagi er við Þorbrandsstaði, samtals um 179,9 ha. Í þessari tillögu er það skorið verulega niður, í 93,2 ha. Að hluta til er það vegna skógræktarsvæða sem eru nú afmörkuð sérstaklega.

Áhrif þessara breytinga eru talin vera jákvæð á alla umhverfisþætti nema *íbúa & heilsu* þar sem áhrifin eru talin óveruleg.

4.4.3.2. Veruleg minnkun athafnasvæðis á Kolbeinstanga

Ein af forsendum eldra aðalskipulags var möguleiki á að þjónusta leit og vinnslu að olíu á Drekasvæðinu, austan af Vopnafirði. Þar sem fallið hefur verið frá þeim áformum er ekki lengur þörf á jafn stóru athafnasvæði. Athafnasvæðin norðan við kirkjugarð og á Búðaröxl eru minnkuð um samtals 65,8 ha. Hluti af svæðunum er ráðstafað undir aðra landnotkun en stærsti hlutinn eða 37,7 ha er bætt við útivistarsvæði Kolbeinstanga (opin svæði).

Áhrifin af þessari breytingu er metin jákvæð á alla umhverfisþætti nema *verðmæti & minjar* þar sem áhrifin eru metin óveruleg. Verið er að taka út athafnasvæði sem ekki er búið að útdeila og minnka umfang í samræmi við núverandi eftirspurn.

4.4.4. Tjaldsvæðið í kaupúninu

Nú er svo komið að tjaldsvæðið í kaupúninu er of lítið þegar ásókn er sem mest á sumrin. Því er til skoðunar að stækka eða flytja tjaldsvæðið til að anna eftirspurn.

Tjaldstæði Vopnafjarðarkaupúns stendur í miðjum bænum ofarlega í brekkunni. Tjaldstæðið er snoturt með útsýni yfir bæinn og fjörðinn. Á tjaldstæðinu er hreinlætis- og salernisaðstaða. Staðsetning tjaldstæðisins í miðjum bænum þýðir að stutt er í alla þjónustu og þægilegt göngufæri um allan bæinn. Tjaldstæðið var gert um 1985 og er sett upp í nokkrum stöllum eða svæðum með bílastæði í miðjunni. Það rúmar milli 20-30 tjöld. Ekki er pláss til að stækka núverandi svæði þar sem íbúabyggð og leikskóli þrengir að. Einnig takmarkar landhalli frekari stækkun.

Valkostir til skoðunar:

- Tjaldsvæði á Merkistúni
- Tjaldsvæði ofan við íþróttasvæðið

4.4.4.1. Tjaldsvæði á Merkistúni

Hægt væri að flytja tjaldsvæðið á Merkistúni, rétt fyrir ofan suður enda kaupúnsins. Við Merkistún er þónokkur skógrækt og útivistar-göngustígar. Þá er þar trjálundur fyrir samkomur.

Tjaldsvæði á Merkistúni myndi bjóða upp á stórbrotið útsýni yfir kaupúnið og Vopnafjörð fyrir gesti. Útsýnið gæti orðið aðdráttarafi. Gott landrými er á svæðinu sem býður upp á nokkuð stórar flatir. Þá er aðgengi fyrir bíla gott um Búðaröxl.

Helstu ókostir eru aukin fjarlægð frá íþróttasvæðinu, leik- og grunnskólalóðinni, þar sem má finna leik og afþreyingu fyrir alla fjölskylduna.

Koma þyrfti fyrir salernis- og hreinlætisaðstöðu.

Mynd 4:1 Tillaga að tjaldsvæði á Merkistúni.

4.4.4.2. Tjaldsvæði ofan við íþróttasvæðið

Annar valmöguleiki er að bæta tjaldsvæði við norðurenda íþróttasvæðisins, en það yrði þá staðsett fyrir ofan núverandi tjaldsvæði.

Helstu kostir við tjaldsvæði á þessum stað er nálægð við núverandi tjaldsvæði, íþróttasvæðið, leik- og grunnskólalóðina.

Helstu gallar eru óvissa um undirlag þar sem bæði er að finna klettabelti og mýri á svæðinu. Þannig yrði erfitt að útbúa stórar grasflatir, þess í stað yrðu líklega margar minni flatir. Þá er lítið sem ekkert skjól á svæðinu þar sem lítið er um gróður og svæðið er efst á Tanganum. Næst íþróttasvæðinu er skógræktarsvæði sem nýbúið er planta í, svo mikill ágangur er ekki æskilegur. Væntanlegur trjágróður myndi ekki skýla tjaldsvæðinu heldur íþróttasvæðinu sem er mjög opið gagnvart vindum í dag.

Óljóst yrði um aðkomu bíla, og þar með tjaldvagna og hjólhýsa, að svæðinu þar sem engar vegtengingar ná inn á svæðið í dag. Nokkuð er um gönguslóða á svæðinu.

Koma þyrfti fyrir salernis- og hreinlætisaðstöðu þar sem núverandi aðstaða er of langt frá og myndi ekki anna álagi með fullnýttri stækkun.

Mynd 4:2 Tillaga að tjaldsvæði ofan við íþróttasvæðið

4.4.5. Stækkun hafnarsvæðis

Búið er að samþykkja breytingu á deiliskipulagi miðhluta hafnarsvæðisins þar sem gert er ráð fyrir nýrri uppsjávarvinnslu. Eftir uppbyggingu yrði allt landsvæði á miðhlutanum fullnýtt. Enn er þó eftirspurn eftir frekari uppbyggingu á miðsvæðinu og því vantar aukið landrými með samfelli við núverandi svæði. Gróflega áætlað er talin þörf á um 10.000 m² stækkun.

Litið er til eftirfarandi valkosti til uppbyggingar á hafnarsvæðinu:

- A: Landfylling við Ásbryggju
- B: Lenging núverandi hafnarkants
- C: Núllkostur, óbreytt frá núgildandi

4.4.5.1. Valkostur A: Landfylling við Ásbryggju

Ásbryggja er gömul steipt bryggja sem hefur hrunið úr og liggur undir skemmdun. Í dag er lokað fyrir þungaflutninga þar.

☑ kvæmt gildandi aðalskipulagi er ger ráð fyrir lítilli landfyllingu við Ásbryggju, eða um 1.650 m². Við það myndi fást aukið landrými sem yrði um 3.200 m². Hægt væri að stækka þá landfyllingu enn frekar, með samtals 8.050 m² fyllingu, sem myndi þá auka landrými í dag um 10.300 m².

Þessi útfærsla myndi þrengja að Ásgarði þar sem smábatar landa afla sínum. Ekki þyrfti að færa löndunarkranann en gera þyrfti ráð fyrir áframhaldandi umferð og aðgengi að Ásgarði. Uppfylling við Ásbryggju þýðir þó að finna þyrfti nýjan stað fyrir bát björgunarsveitarinnar Vopna, sem liggur þar við Ásgarð. Ekki yrði lengur pláss fyrir smábátana að leggjast að bryggju við Ásgarð nema til skemmri tíma. Landfylling á norðursvæðinu heldur sér en uppbygging þar dregst þá til loka gildistíma aðalskipulagsins.

Mynd 4:3 Tillaga A fyrir hafnarsvæðið, landfylling við Ásbryggju og Ásgarð.

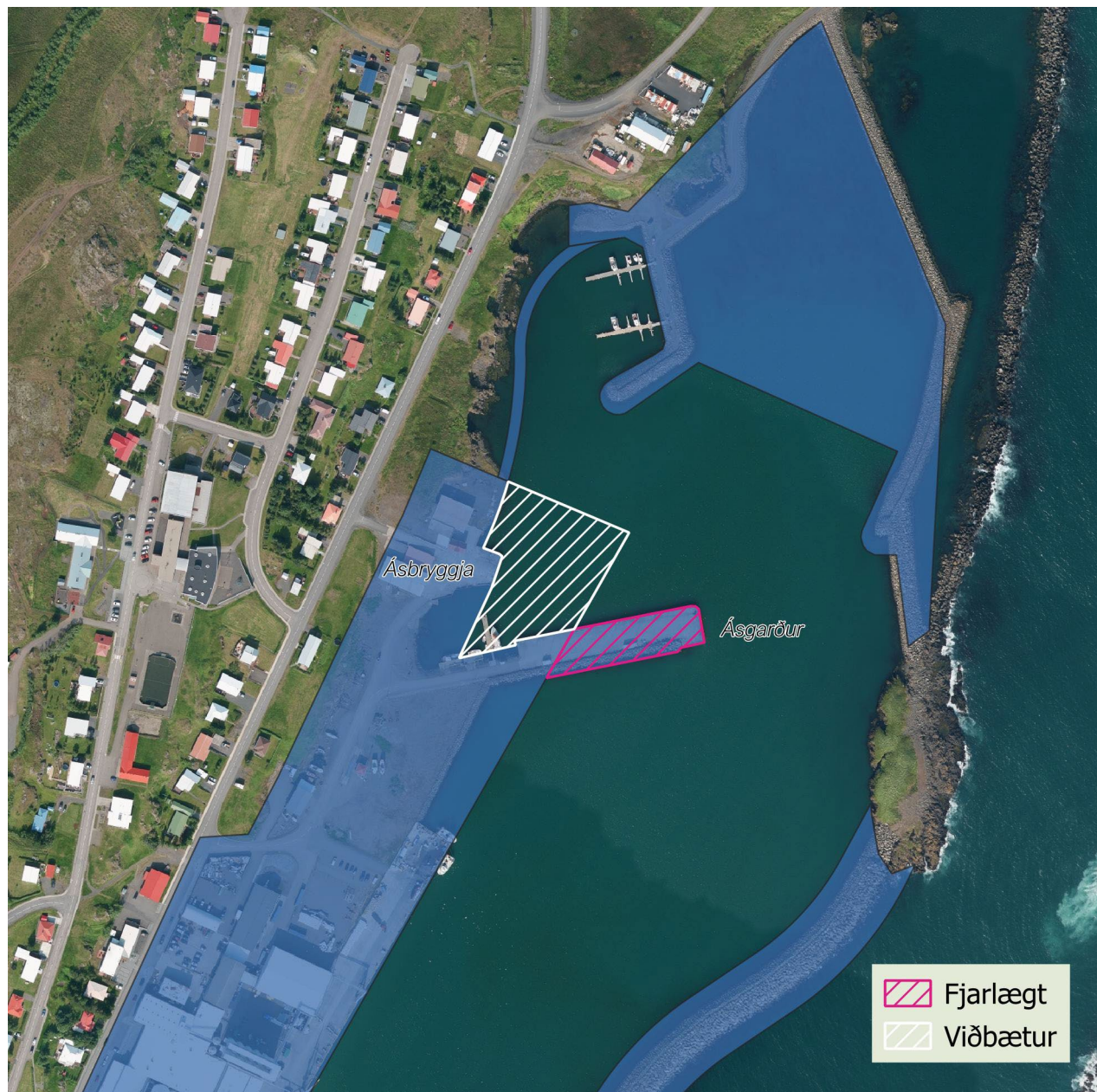
4.4.5.2. Valkostur B: Lenging núverandi hafnarkants

Hægt væri að framlengja núverandi hafnarkant áfram til norðurs svo hann skeri Ásgarð. Garðurinn yrði fjarlægður til að ná fram lengri hafnarkanti. Þetta yrði rúmlega 7.100 m² landfylling, þar sem 2.690 m² yrðu fjarlægðir af Ásgarði. Yrði þá til um 10.700 m² landrými.

Þar sem Ásgarður er tekinn þyrfti að finna löndunarkrana smábáta nýjan stað. Eins og með valkost A, þarf að finna báti björgunarsveitarinnar Vopna nýjan stað.

Helsti kosturinn við þessa útfærslu er aukið landrými í beinu framhaldi af núverandi hafnarsvæði og lengri hafnarkantur. Uppbygging á hafnarsvæðinu yrði í beinu framhaldi af núverandi.

Landfylling á norðursvæðinu heldur sér en uppbygging þar dregst þá til loka gildistíma aðalskipulagsins.

Mynd 4:4 Valkostur B: Lenging núverandi hafnarkants.

4.4.5.3. Valkostur C, núllkostur

Í nágildandi aðalskipulagi er gert ráð fyrir 30.000 m² landfyllingu á norðursvæði hafnarinnar. Var það hugsað á sínum tíma að það svæði, ásamt miklu athafnasvæði fyrir ofan, myndi nýtast til að þjónusta olíuleit á Drekasvæðinu. Fyrir utan einhverjar viðbætur við miðhluta hafnarsvæðisins er norðursvæðið eina svæðið til frekari uppbyggingar. Því er ekki fallið frá mögulegri stækkun norðursvæðisins í þessari aðalskipulagstillögu þrátt fyrir að hætt sé við olíuleit.

Verði það niðurstaða að stækka ekki frekar miðhluta hafnarsvæðisins mun öll frekari uppbygging færast á norðurhluta hafnarsvæðisins. Þetta kallar á óbreytta útfærslu frá nágildandi aðalskipulagi.

Á norðursvæðinu er í dag smábátahöfn sem ekki þarf að færa en tryggja þarf áframhaldandi aðgengi og aðkomu að henni.

Þessi útfærsla þýðir að tengivegur milli norður- og miðhluta hafnarsvæðanna yrði nauðsynlegur til að ná landtengingu milli svæðanna.

Þar sem landfyllingar fara yfir 1,0 ha er framkvæmdin tilkynningarskyld samkvæmt lögum um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021.

Mynd 4:5 Valkostur C, núllkostur: Uppbygging á norðurhluta hafnarsvæðið (valin). Lenging á hafnarkanti og landfylling.

4.4.5.4. Samanburður valkosta

	Valkostur A: Landfylling við Ásbryggju	Valkostur B: Lenging núverandi hafnarkants	Valkostur C: Uppbygging á norðurhluta
Loftslag	Tímabundið neikvæð áhrif losunar vegna framkvæmda. Engin áhrif á bindingu kolefnis.	Tímabundið neikvæð áhrif losunar vegna framkvæmda. Engin áhrif á bindingu kolefnis.	Tímabundið neikvæð áhrif losunar vegna framkvæmda. Engin áhrif á bindingu kolefnis.
Lífriki	Neikvæð áhrif á lífríki og búsvæði við höfnina. Um þegar raskað svæði er að ræða svo áhrifin eru talin minniháttar.	Neikvæð áhrif á lífríki og búsvæði við höfnina. Um þegar raskað svæði er að ræða svo áhrifin eru talin minniháttar.	Neikvæð áhrif á lífríki og búsvæði við höfnina. Um þegar raskað svæði er að ræða svo áhrifin eru talin minniháttar.
Landgæði	Óveruleg áhrif. Engar náttúruminjar verða fyrir áhrifum.	Óveruleg áhrif. Engar náttúruminjar verða fyrir áhrifum.	Óveruleg áhrif. Engar náttúruminjar verða fyrir áhrifum.
Vatn & fjörur	Neikvæð áhrif á strandsvæði þar sem grynningar næst landi munu fara undir landfyllingar.	Neikvæð áhrif á strandsvæði þar sem grynningar næst landi munu fara undir landfyllingar. Mögulega geta straumar í innri höfninni breyst og valdið auknu álagi á varnargarða og hafnarkant. Skoða þarf þau áhrif frekar á síðari stigum.	Neikvæð áhrif á strandsvæði þar sem grynningar næst landi munu fara undir landfyllingar.
Íbúar & heilsa	Óveruleg áhrif á íbúa & heilsu. Tengivegur milli miðhluta og norðurhluta kann að draga úr umferð þungaflutninga um Hafnarbygg.	Óveruleg áhrif á íbúa & heilsu. Tengivegur milli miðhluta og norðurhluta kann að draga úr umferð þungaflutninga um Hafnarbygg.	Óveruleg áhrif á íbúa & heilsu. Tengivegur milli miðhluta og norðurhluta kann að draga úr umferð þungaflutninga um Hafnarbygg.
Verðmæti & minjar	Jákvæð áhrif á efnahag og verðmæti þar sem til verður verðmætt landsvæði við hafnarbakkann. Landfylling er hófleg, á 1650 m ² svæði, en kostnaðarsöm. Ekki er talið að minjar verði fyrir áhrifum.	Jákvæð áhrif á efnahag og verðmæti þar sem til verður verðmætt landsvæði við hafnarbakkann. Landfylling á rúmlega 7.100 m ² mun kosta sitt og lenging á hafnarkanti með dýpkun mun einnig hækka kostnað verulega. Óljóst hvaða áhrif verða á öldufar við brotthvarf Ásgarðs. Ekki er talið að minjar verði fyrir áhrifum.	Jákvæð áhrif á efnahag og verðmæti þar sem til verður verðmætt landsvæði við hafnarbakkann. Mikil landfylling, á 30.000 m ² , mun verða mjög kostnaðarsöm. Borið saman við valkosti A og B er þessi útfærsla töluvert kostnaðarsamari. Ekki er talið að minjar verði fyrir áhrifum.
Slys & hamfarir	Óveruleg áhrif ef nokkur.	Óveruleg áhrif ef nokkur.	Óveruleg áhrif ef nokkur.

Niðurstaða

Almennt eru áhrif valkostanna þau sömu en stigsmunur er á vægi áhrifanna, hvort þau teljast ver lítill, miðlungs eða mikil. Því meiri landfylling á miðhluta hafnarsvæðisins því neikvæðari áhrif. Þá þarf að skoða nánar áhrif þess að rífa

Ásbryggju. Þá er mjög kostnaðarsamt að lengja hafnarkantinn í valkosti B.

5. HEIMILDASKRÁ

Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið. (2021).

Leiðbeiningar um flokkun landbúnaðarlands með tilliti til hæfni til ræktunar. Reykjavík: Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið.

Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið. (e.d.).

Mælaborð landbúnaðarins. Sótt janúar 2022 frá Stjórnarráð Íslands: <https://www.stjornarradid.is/verkefni/atvinnuvegir/landbunadur/maelaborð-landbunadarins/>

Berghildur Fanney Hauksdóttir. (2012). *Gestanauð eða fagnaðarfundir? Viðhorf heimafólks til samfélagslegra áhrifa ferðapjónustu í Vopnafirði.* Hólum: Háskólinn á Hólum.

Byggðastofnun. (september 2019). *Mannfjöldaspá Byggðastofnunar 2020–2067.* Sótt frá https://www.byggdastofnun.is/static/files/Skyrslur/Mannfjoldaspa/mannfjoldaspabyggdastofnunar_2019.pdf

Byggðastofnun. (2020). *Stöðugreining 2019 - Austurland.* Byggðastofnun.

Byggðastofnun. (mars 2022). *Mannfjöldaspá Byggðastofnunar 2021-2070 á sveitarfélagagrunni.* Byggðastofnun.

Efla; Land Use Consultants. (2020). *Landslag á Íslandi. Flokkun og kortlagning landslagsgerða á landsvísu.* Skipulagsstofnun.

Ferðamálastofa. (e.d.). *Ferðapjónusta í tölum.* Sótt frá Ferðamálastofa: <https://www.ferdamalastofa.is/is/tolur-og-utgafur/ferdtjonusta-i-tolum>

Fornleifavernd. (1990). *Skrá um friðlýstar fornleifar. Fyrsta útgáfa.* Sótt frá <https://www.minjastofnun.is/media/skjol-i-grein/fridlysingaskra-med-vidbotum.pdf>

Guðný Zoëga; Bryndís Zoëga; Guðmundur St. Sigurðarson. (2005). *Fornleifaskráning vegna mats á umhverfisáhrifum.* Sauðárkróki: Byggðasafn Skagfirðinga.

Hagstofa Íslands. (4.. apríl 2022). *Staðgreiðsluskyldar greiðslur - tt.* Sótt frá <https://hagstofa.is/utgafur/tilraunatolfraedi/s-tadgreidsluskyldar-greidslur-tt/>

Hagstofa Íslands. (á.á. a). *Kjarnafjölskyldur eftir sveitarfélögum og fjölskyldugerð 1998-2020.* Sótt frá https://px.hagstofa.is/pxis/pxweb/is/lbuar/lbuar__fjolsk__Fjolskyldan/MAN07108.px

Helgi Gíslason. (1976). *Örnefnasögur úr Vopnafirði.*

Hjalti Jóhannesson; Jón Þorvaldur Heiðarsson. (2022). *JARÐGÖNG Á ÁÆTLUN. Mat á arðsemi, umferðaröryggi, tengingu svæða og byggðapróun.* Akureyri: Rannsóknamiðstöð Háskólans á Akureyri.

Hjörleifur Guttormsson. (1987). *Árbók Ferðafélags Íslands.* Ferðafélag Íslands.

Kristín Jónsdóttir. (2010). *Náttúrufar Vopnafjarðar.* Hvanneyri: Landbúnaðarháskóli Íslands.

Landssamband veiðifélaga. (e.d.). *Hofsá og Sunnudalsá.* Sótt frá Landssamband veiðifélaga: <https://angling.is/hofsaa-og-sunnudalsa/>

Landssamband veiðifélaga. (e.d.). *Selá í Vopnafirði.* Sótt 25.. maí 2022 frá Landssamband veiðifélaga: <https://angling.is/sela-i-vopnafirdi/>

Loftslagsráð. (2020). *Að búa sig undir breyttan heim.*

Minjastofun Íslands. (e.d.). *Hofskirkja, Vopnafirði. Austurland.* Sótt frá Hús og mannvirki > Friðlýst hús og mannvirki: <https://www.minjastofnun.is/hus-og-mannvirki/fridlyst-hus-og-mannvirki/austurland/nr/665>

Náttúrufræðistofnun Íslands. (20. desember 2018). *Vistgerðir og mikilvægt fuglasvæði á Íslandi.* Sótt 2022 frá Vefsja: <https://vistgerdakort.ni.is/>

Náttúrufræðistofnun Íslands. (e.d.). *Bjarnarey á Héraðsflóa.* Sótt frá Mikilvæg fuglasvæði: <http://www.ni.is/node/16199>

Náttúrufræðistofnun Íslands. (e.d.). *Jökuldalsheiði.* Sótt frá Mikilvægt fuglasvæði: <http://www.ni.is/node/16176>

Náttúrufræðistofnun Íslands. (e.d.). *Viðvíkurbjörg.* Sótt frá Mikilvæg fuglasvæði: <http://www.ni.is/node/16198>

RÚV. (5. janúar 2022). *Varnargarðar mikið skemmdir á Vopnafirði.* Sótt frá Fréttir RÚV:

- <https://www.ruv.is/frett/2022/01/05/varnargardar-mikid-skemmdir-a-vopnafirdi>
- Samband íslenskra sveitarfélaga. (á.d.). *Málefni innflytjenda og flóttamanna*. Sótt september 2021 frá <https://www.samband.is/verkefning/felagstjonausta-og-husnaedismal/malefni-innflytjenda/>
- Samband íslenskra sveitarfélaga. (e.d.). *Loftslagsmál*. Sótt frá <https://www.samband.is/verkefning/umhverfis-og-urgangsmal/loftslagsmal/>
- Siglingastofun Íslands. (2011). *Yfirlitsskýrsla um sjóvarnir árið 2011*.
- Sigurður Vigfússon. (1893). Rannsókn í Austfirðingafjórðungi 1890. *Árbók Hins íslenska fornleifafélags*, 28-60. Sótt frá <https://timarit.is/gegnir/000571383>
- Skarphéðinn G. Þórisson, & Rán Þórarinsdóttir. (2022). *Vöktun hreindýra 2021 og tillaga um veiðikvóta og ágangssvæði 2022*. Náttúrustofa Austurlands. Sótt frá <https://www.na.is/index.php/utgefing>
- Skipulagsstofa Austurlands. (1984). *Aðalskipulag Vopnafjarðar 1980-2000*. Egilsstöðum: Skipulagsstofa Austurlands.
- Umhverfisstofnun. (e.d.). *Náttúruinjakrá - Austurland*. Sótt 27. maí 2022 frá Umhverfisstofnun: <https://ust.is/nattura/naturuverndarsvaedi/natturuminjaskra/austurland/>
- Veðurstofa Íslands. (1. mars 2007). *Tímaraðir fyrir valdar veðurstöðvar*. Sótt 9. júní 2022 frá Veðurstofa Íslands: <https://www.vedur.is/vedur/vedurfur/medaltalstoflur/>
- Veðurstofa Íslands. (24. apríl 2013). *Jarðskjálftar í apríl 2013*. Sótt frá Veðurstofa Íslands: <https://www.vedur.is/um-vi/frettir/nr/2693>
- Verkefnisstjórn aðgerðaáætlunar í loftslagsmálum. (2018). *Aðgerðaáætlun í loftslagsmálum 2018 – 2030. Fyrsta útgáfa, september 2018*. Umhverfis- og auðlindaráðuneytið.
- YRKÍ arkitektar. (2022). *Plássið. Tillaga að verndarsvæði í byggð í miðbæ Vopnafjarðarkauptúns*. Vopnafirði: Vopnafjarðarhreppur.
- YRKÍ arkitektar. (Mars 2021). *Innisundlaug - Tillögur að staðarvali fyrir nýja innisundlaug á Vopnafirði*.
- YRKÍ arkitektar; Náttúrustofa Vestfjarða. (2022). *Plássið. Húsa- og fornleifakönnun*. YRKÍ arkitektar.